ACADEMIA DE ŞTIINŢE A MOLDOVEI

INSTITUTUL DE LITERATURĂ ŞI FOLCLOR

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 398.4 (478)(043)

Ana GRAUR

DESCÎNTECUL LA ROMÂNI: ISTORIE ŞI ACTUALITATE

10.01.09 – Folcloristică

Teză de doctor în filologie

Conducător ştiinţific:
Nicolae Băieşu,
doctor habilitat în filologie

Autor:
Ana Graur

Chişinău – 2004

SUMAR

Introducere……..3

I. ***Istoricul preocupărilor legate de descîntecul românesc***…….....10

1. Considerații privind originea descîntecelor.....10
2. *Prezența descîntecului în manuscrise din secolele XVI-XIX*……..13
3. Atestarea, culegerea şi publicarea descîntecului. Primele studii asupra speciei...15
4. Studii monografice asupra unor tipuri de descîntece.....18
5. Descîntecul în culegeri zonale de folclor……...20
6. Descîntecul în monografiile unor localități……..25
7. De la primele încercări de antologare a poeziei magice la corpusul de texte elaborat de A. Gorovei……....26
8. Perspective de abordare a descîntecului în studiul lui I.-A. Candrea Folclorul medical român comparat…….....28
9. Studii privind limba descîntecelor (O. Densuseanu, Al. Rosetti)……..…….29
10. Cercetarea sistematică a descîntecului în cadrul instituțiilor de profil. Extinderea cercetărilor în toate zonele etnografice…….30
11. Şcoala sociologică a lui D. Gusti şi cercetarea fenomenelor magice……32
12. Descîntecul în contextul magiei şi a etnoiatriei în studiile lui Gh. Pavelescu…..35
13. Valorificarea şi publicarea descîntecului în România postbelică…….37
14. Probleme fundamentale ale descîntecului în studiile de teorie a folclorului……39
15. Studii asupra descîntecului în Basarabia postbelică.....42
16. Studii recente şi perspective de abordare a descîntecului ……43

II. ***Structuri şi aspecte morfologice ale descîntecului***.....49

1. *Precizări terminologice necesare. Noțiuni şi definiții*.....49
2. *Imaginea de legendă a descîntătoarei şi rolul ei în comunitatea rurală*.....53
3. *Elemente de etnoiatrie populară în descîntec*.....57
4. *Condiții necesare desfăşurării descîntecului: coordonate temporale şi spațiale, ingrediente şi ustensile, cifre magice, simbolismul culorilor*.....60
5. *Practici divinatorii în riturile de însănătoşire*.....64
6. *Variabilitate şi creativitate în perpetuarea tradiției descîntatului*.....69
7. *Încercări de clasificare a textelor de poezie magică*.....70
8. *Structura textelor magice*.....72
9. *Narațiunea în demersul magic şi funcțiile ei rituale*……...75

III. ***Poetica descîntecului***……...…….……80

IV. ***Funcționarea descîntecului în spațiul românesc***…….....95

Considerații finale......105

Bibliografie…..…….....107

Abrevieri…….....132

Cuvinte-cheie……133

Summary…….....134

Резюме…….....135

INTRODUCERE

Actualitatea temei investigate şi gradul de studiere a acesteia. Lucrarea *Descîntecul la români: istorie şi actualitate*, elaborată ca teză de doctorat, reprezintă o abordare a fenomenului descîntatului sub diverse aspecte, urmărind evoluția speciei de la origini pînă în prezent. Expresie a primelor forme de magie şi religie, dar şi a primelor elemente de ştiință, poezia magică a avut o contribuție importantă în dezvoltarea spiritului uman. În tradiția populară problemele sănătății omului, bunăstarea materială şi poziția socială a lui sînt remediate cu ajutorul unor rituri care implică înțelegerea fenomenelor naturale şi sociale în consens cu folosirea mijloacelor empirice şi magice de tratare. Perpetuarea riturilor de însănătoşire este susținută de remediile naturiste utilizate, de suplinirea unor goluri ale ştiinței medicale, de prezența sentimentului de compasiune față de persoanele afectate fizic, material, spiritual şi de constituirea solidarității oamenilor în combaterea maladiilor.

Cercetarea domeniului este actuală din mai multe puncte de vedere. Catalogat pînă mai ieri drept *superstiție dăunătoare*, incompatibilă cu ideea de formare a omului nou, reprezentant al *socialismului dezvoltat*, descîntecul n-a făcut parte din planurile de cercetare ale instituțiilor de profil, era, de regulă, evitat în vederea publicării, fapt ce s-a răsfrînt negativ asupra înaintării investigațiilor şi a prezentării multilaterale a fenomenului.

Apelul frecvent la metodele populare de tratament, la care se recurge în ultimele decenii, situează domeniul dat în sfera preocupărilor actuale pentru fenomenul magiei şi implică cercetarea contemporană în reflectarea acestuia. Este cunoscut faptul că în etapele de noi transformări sociale creşte interesul față de practicile magice şi cele paranormale, află căutare ştiințele oculte. În mediul urban şi suburban riturile de însănătoşire sînt alimentate de noi curente şi tind să accepte alte posibilități de exprimare. La sate însă descîntecul îşi menține forma şi modalitățile tradiționale de manifestare. Mai succint, conformat unui suflu dinamic al epocii contemporane, descîntecul îmbracă aceleaşi tipare tradiționale, perpetuînd un complex de viziuni asupra lumii uneori neînțelese de însăşi purtătorii tradiției.

O cercetare specială a descîntecului şi a descîntatului se impune din mai multe considerente. Autorii investigaţiilor în acest domeniu s-au pronunţat asupra terminologiei descîntecului, au încercat să găsească un sistem adecvat de clasificare a textelor literare, şi-au adus aportul la sesizarea mijloacelor artistice de exprimare în poezia magică, la explorarea substratului mitic şi magic al acestui străvechi rit, au stăruit asupra laturii empirice a practicilor de însănătoşire. Aprofundarea acestor aspecte, precum şi relevarea unor noi căi de cercetare a descîntecului constituie probleme de neamînat ale folcloristicii actuale. Deschiderile metodologice din ultimul timp sînt legate de abordarea complexă a fenomenului analizat, bazată pe întreaga informaţie asupra temei acumulată pînă acum. Textele care au fost colectate şi depozitate în arhive în ultimele decenii, parţial publicate, necesită demersuri în vederea sistematizării şi clasificării lor, fapt ce ar contribui la facilitarea cercetărilor viitoare şi reflectarea veridică a domeniului investigat.

Scopul şi obiectivele tezei. Abordarea vechilor practici rituale de însănătoşire implică reevaluarea cercetărilor de pînă acum – a numeroaselor culegeri apărute de-a lungul timpului (în volume, în periodice) şi a studiilor referitoare la diversele aspecte ale acestei categorii folclorice. Se va ajunge, astfel, la o mai exactă cunoaştere a stadiului actual de cercetare şi, prin urmare, la o mai clară idee privind imperativele studierii de mai departe a fenomenului în cauză.

Istoricul preocupărilor legate de descîntec, structura şi morfologia lui, naraţiunea textului magic, examinarea particularităţilor de limbă şi stil, funcţionarea descîntecului – sînt cîteva dintre obiectivele studiului. Se impune, de asemenea, relevarea unor aspecte definitorii pentru descîntec: precizarea terminologiei lui, conturarea semnificaţiei locului, timpului, a condiţiilor de desfăşurare a ritului; a simbolismului numerelor, culorilor, ustensilelor, ingredientelor folosite; a condiţiilor de transmitere a descîntecului de la o generaţie la alta. Cercetarea este întregită de observarea nemijlocită a fenomenului descîntatului pe teren, urmată de un îndelungat proces de sistematizare a complexului factologic în scopul valorificării cît mai pregnante a tradiţiei date, care, prin elementele de arhaicitate caracteristice, imprimă veritabile trăsături identitare poporului şi culturii sale.

Tratat cu suspiciune şi rezerve în anii de ideologie socialistă, descîntecul n-a beneficiat de culegeri de teren sistematice şi de publicaţii integrale. Valorificarea textelor de arhivă din această perioadă este o sarcină stringentă a cercetătorilor domeniului. Prezent şi astăzi în medii folclorice preponderent rurale, descîntecul solicită o investigare aprofundată, bazată pe criterii actuale de cercetare.

Secolul XX, de la un deceniu la altul, a determinat schimbări ireversibile funcţionării vechilor practici ritualice de însănătoşire. Relevarea acestor schimbări prin prisma celor care au întreprins cercetări conferă veridicitate mărturiilor privitoare la prezenţa descîntecului pe teren.

Noutatea ştiinţifică a rezultatelor obţinute. Estimarea conceptelor despre descîntec, elaborate pînă acum, necesită evaluarea unor publicaţii excluse din atenţia folcloriştilor, contribuţia unor cercetători nefiind reliefată cu claritate în perioada ideologiei totalitariste. În lumina noilor deschideri lucrarea de faţă tinde să-şi aducă aportul în investigarea mai multor faţete ale acestei specii de folclor. Punctarea celor mai importante momente privind originea şi istoricul preocupărilor legate de descîntecul românesc, precizarea terminologiei complexului magic investigat, relevarea unor structuri naratorii în contextul fenomenelor de cultură populară universală – sînt cîteva dintre aspectele elucidate în lucrare.

Cercetările de teren întreprinse de autoare s-au încununat cu rezultate remarcabile: atestarea unor informatori cu repertorii impresionante de descîntece, depistarea unor tipuri funcţionale de texte necunoscute pînă acum, a unor motive naratorii inedite. Introduse în circuitul ştiinţific, faptele menţionate contribuie la îmbogăţirea patrimoniului cultural naţional.

Noutatea şi prospeţimea cercetărilor de teren a generat un şir de afirmaţii expuse în teză. Astfel, se distinge cu claritate o etapă importantă în performarea riturilor de însănătoşire – cea legată de practicile divinatorii deosebit de dezvoltate în cazul descîntecelor de boală. Discernerea fenomenelor legate de degradarea speciei (reducerea numărului de rînduri din texte, schimonosirea cuvintelor neînţelese) integrează descîntecul în procesul transformărilor dinamice din contemporaneitate.

Aprobarea rezultatelor investigaţiei. Teza de doctor *Descîntecul la români: istorie şi actualitate* a fost discutată şi aprobată în cadrul şedinţei Direcţiei Ştiinţifice Folclor a Institutului de Literatură şi Folclor al Academiei de Ştiinţe a Moldovei din 15 aprilie 2004 cu participarea specialiştilor în domeniul folcloristicii. Lucrarea a fost discutată şi aprobată de către seminarul ştiinţific la 26 octombrie 2004 şi recomandată spre susţinere la Consiliul ştiinţific specializat DH 20.10.01.09 – 25.12.03 în vederea obţinerii titlului ştiinţific de doctor în filologie (specialitatea 10. 01.09 – Folcloristică).

Unele aspecte ale temei abordate au fost expuse în referate prezentate la un şir de conferinţe ştiinţifice din republică şi de peste hotare:

1. *Descîntecul – străveche psihoterapie populară*. Primul simpozion naţional de etnologie „Imagini şi permanenţe în etnologia românească“ (Sighetul-Marmaţiei, 12-15 septembrie 1991).
2. *Satul hulit. Rituri de purificare*. Simpozionul internaţional „Satul european“ / ediţia a doua (Bucureşti / Muzeul satului, 9-11 octombrie 1992).

3. *Semnificaţia figurinelor antropomorfe în descîntec*. Colocviul naţional interdisciplinar de Istoria Civilizaţiei populare din România „Daci, Romani, Români – Etnie, Civilizaţie, Universalitate“ (Sibiu / Muzeul Tehnicii Populare, 17-19 octombrie 1991).
4. *Pîinea – atribut magic în practica descîntecelor*. Al doilea simpozion naţional de etnologie „Imagini şi permanenţe în etnologia românească“ (Cîmpulung Moldovenesc, 17-20 septembrie 1992).
5. „*Făţarea de aramă*“ *– loc sacru în descîntece*. Al treilea simpozion naţional de etnologie „Imagini şi permanenţe în etnologia românească“ (Ialoveni, 23-26 septembrie 1993).
6. *Le village dénigré. Les rites de sacralisation*. Congresul XVIII al Academiei Româno-Americane de Ştiinţe şi Arte „Moldova: deschideri ştiinţifice şi culturale spre Vest“ (Chişinău, 13-16 iulie 1993).
7. *Le cimetière dans l'espace rural de la Bessarabie*. Symposium „Le village européen“ / 3-e edition (Bucarest – Roumanie, Musée du village, 1-3 septembre, 1994).
8. *Vrăjitoria şi metodele netradiţionale de tratament în mediul urban*. Simpozionul internaţional „Un antropolog în oraş. Specificitate şi diferenţă în spaţiul urban“ (Bucureşti, 28-30 octombrie 1994).
9. *Povestea pîinii reflectată în pluguşor, basm şi descîntec*. Sesiunea de comunicări ştiinţifice „Obiceiuri de iarnă la români“ (Timişoara, 9-11 decembrie 1994).
10. „*Arama*“ *în toponimie*. Al VIII-lea Simpozion naţional de dialectologie (Belinţ – Chizătău / Banat, 13-15 octombrie 1994).
11. *Metalele nobile în folclor*. Sesiunea de comunicări ştiinţifice „Istorie şi civilizaţie în nord-vestul României“ (Zalău, 24-25 noiembrie 1994).
12. *Metodologia studierii descîntecelor*. Simpozionul „Arhiva de folclor a Academiei Române: 65 de ani de la înfiinţare“ (Cluj-Napoca, 25-26 octombrie 1995).
13. *Perenitatea poeticului în descîntec.* Simpozion anual „Perenitatea creaţiei populare şi contemporaneitatea (I)“ (Chişinău, 21 noiembrie 2002).
14. *Practici divinatorii în riturile de însănătoşire*. Simpozionul internaţional „Limba şi literatura română în spaţiul etnocultural dacoromânesc şi în diaspora“ (Iaşi, 23-24 mai 2003).
15. *Заклятые селенья: ритуал очищения в аутентичном современном бытовании.* Folk cultures of the Northern Russia. International scientific conference (Arkhangelsk, November 20-22, 2003).

16. *Традиционне методы гадания и диагностики в лечебной магии.* Complex collection, systematization and experimental textology of folklore. VI International school of young folklorists (Arkhangelsk, November 22-24, 2003).
17. *Divinaţia la români: istorie şi actualitate.* Simpozion anual „Perenitatea creaţiei populare şi contemporaneitatea (II)“ (Chişinău, 2 decembrie 2003).
18. *L'incantation dans l'espace balkanique*. Congresul al IX-lea Internaţional de Tracologie „Tracii şi lumea circumpontică“ (Chişinău – Vadul lui Vodă, 6-11 septembrie 2004).

Semnificaţia teoretică şi valoarea aplicativă a lucrării. În rezultatul studierii temei, au fost publicate un şir de articole în diverse culegeri şi reviste de specialitate:

1. *Descîntecul – străveche psihoterapie populară* // Imagini şi permanenţe în etnologia românească: materialele primului simpozion naţional de etnologie. – Chişinău: Ştiinţa, 1992. – P. 205-209.
2. *Le village dénigré. Les rites de sacralisation* // Congresul XVIII al Academiei Româno-Americane de Ştiinţe şi Arte „Moldova: deschideri ştiinţifice şi culturale spre Vest“: rezumate, vol. I. – Chişinău, 1993. – P. 222.
3. *Cimitirul în spaţiul rural basarabean* // Le village européen: Symposium / 3-e edition (Musée du village): rezumate. – Bucureşti, 1994.
4. *Le village dénigré („Satul hulit"). Le rituel de purification* // *Etudes roumaines et aroumaines*, III, (sous la redaction de Paul H. Stahl). – Paris, 1996. – P. 21-25.
5. *Din estetica descîntecelor* // RLŞL, 2002. – Nr. 3-4. – P. 54-66.
6. *Din istoria descîntecului românesc* // RLŞL, 2003. – Nr. 1-2. – P. 63-72.
7. *Practici divinatorii în riturile de însănătoşire* // Limba şi literatura română în spaţiul etnocultural dacoromânesc şi în diaspora, Iaşi: Trinitas, 2003. – P. 515-519.
8. Recenzie la: *Cum s-a stins Ţara Vrancei (Nereju – sat din Vrancea)* / Materiale publicate şi comentate de Paul H. Stahl, Bucureşti: Paideia, 2003, 298 p. // RLŞL, 2003. – Nr. 5-6. – P. 117-119.
9. Recenzie la: Ştefania Cristescu. *Descîntatul în Cornova – Basarabia* / Volum editat, introducere şi note de Sanda Golopenţia (Ediţia a doua revăzută şi adăugită), Bucureşti: Paideia, 2003, 298 p. // RLŞL, 2003. – Nr. 5-6. – P. 119-121.
10. *L'incantation dans l'espace balkanique* // Congresul al IX-lea Internaţional de Tracologie „Tracii şi lumea circumpontică“: rezumate. – Chişinău, 2004. – P. 151-152.
11. *Сюжетно-мотивный состав в заговоре и его функциональное назначение* // Этнопоэтика и традиция: (К 70-летию члена-корреспондента РАН Виктора Михайловича Гацака). – Москва: Наука, 2004. – С. 131-136.

Sistematizarea materialelor teoretice referitoare la acest domeniu a permis expunerea unei viziuni clare asupra nivelului la care a ajuns cercetarea şi orientarea ei spre noile sarcini ce se impun. Investigaţiile viitoare necesită utilizarea complexului de date în integritatea lor, exigenţă ce poate fi atinsă doar în urma elaborării unor tipologii bazate pe criterii moderne de abordare, precum şi a unor baze de date virtuale, accesibile cercetătorilor de pretutindeni. Valorificarea materialelor de arhivă utilizate în lucrare se înscrie de asemenea în opera de integrare a creaţiilor populare în circuitul ştiinţific şi proiectarea unor studii viitoare.

Materialul factologic şi concluziile lucrării pot fi utilizate în prelegerile universitare, la cursurile speciale de creaţie populară, la orele de literatură şi folclor în licee, la elaborarea studiilor de etnologie, istoria culturii şi civilizaţiei, istoria religiilor.

Structurarea materialului (introducere, patru capitole, consideraţii finale) şi modul de tratare a celor mai importante aspecte legate de descîntec conferă lucrării un caracter deschis oferind noi perspective în elucidarea domeniului investigat.

I. ISTORICUL PREOCUPĂRILOR LEGATE DE DESCÎNTECUL ROMÂNESC

1. Considerații privind originea descîntecelor

Apariția şi dezvoltarea omenirii este de neconceput fără o constantă preocupare pentru mijloacele empirice de profilaxie şi de vindecare a bolilor existente în toate timpurile. Instinctele, reflexele, adaptarea, lupta contra factorilor patogeni sînt rădăcinile biologice pe care omul şi-a construit propriul sistem de apărare. S-a observat că remediile obținute din plante, din minerale, din corpurile organice, rezultat al unor îndelungate experimente practice, îşi dezvăluie mai pregnant eficacitatea în corelare cu apelul la forțele spiritului uman reprezentat de un complex de viziuni şi concepții ale omului privitor la orînduirea lumii.

În studiul *Literatură şi civilizație: încercare de antropologie literară* Traian Herseni, în consens cu teoria limbajului elaborată de Bronislaw Malinowski, subliniază „congenialitatea şi coexistența primară a poeziei cu magia". *Puterea creatoare reală* (nu imaginară) a *cuvîntului* a făcut posibilă apariția şi dezvoltarea magiei tot aşa cum naşterea unora din procedeele poetice nu s-ar fi produs „independent de o «matrice magică»". Din *formulele magice* „nu izolat, ci în ansamblurile lor rituale", subliniază Traian Herseni, s-au dezvoltat mai apoi „primele forme de poezie majoră, de macroliteratură" [Herseni, p. 136-137].

Prezența înmormîntărilor ritualizate în paleoliticul mijlociu (35-100 de mii de ani în urmă) şi pictura rupestră (care are circa 30 de mii de ani) „arată naşterea foarte timpurie (cam acum 30000 de ani) a spiritualității umane" [Kernbach, f.a., p. 6]. Vorbind despre „funcția rituală a semnelor şi a figurilor paleolitice", Mircea Eliade precizează: „Reprezentările paleolitice pot fi considerate un cod semnificînd atît *valoarea simbolică* (deci «magico-religioasă») a imaginilor, cît şi *funcția* lor în ceremoniile care se referă la anumite «istorii»" [Eliade, 1981, p. 23].

Existența primelor forme de magie şi religie (totemismul, fetişismul, animismul) conturează o etapă distinctă în dezvoltarea formulisticii magice. Din cele mai simple structuri (de cerere, danie, interdicție, repulsie), bazate pe credința în forța magică a cuvîntului, se dezvoltă formulele magice imprecative şi invocative cu substrat mistic, religios [Hîncu, p. 79].

Odată cu perfecționarea mijloacelor de producție, în neolitic, apar vindecătorii specializați, oameni cu experiență îndelungată care puteau să execute complicate intervenții chirurgicale. Aceştea au jucat un rol însemnat în dezvoltarea şi în practicarea religiei, ocupînd un loc influent în societatea primitivă. Cu timpul, ei formează o castă deosebită şi se dezvoltă într-o ierarhie de profesori şi elevi care transmit, de regulă, prin moştenire profesiunea exersată [Papadima, 1968, p. 350; Bocşe, p. 145].

Apariția şi dezvoltarea descîntecelor, constată Artur Gorovei, a fost condiționată de credința „în existența unui geniu al răului, pe care noi îl numim *Diavolul*, în veşnică luptă cu geniul binelui, pe care noi îl numim *Dumnezeu*“ [Gorovei, p. 219]. A. Gorovei găseşte unele similitudini ale formulelor magice utilizate de egipteni, caldeeni, sirieni, palestinieni, fenicieni, babilonieni cu descîntecele româneşti din zilele noastre. Antichitatea clasică (greacă, romană) a fost şi ea influențată de popoarele vechi pe care le considera pricepute în tehnicile divinatorii [Цицерон, с. 147].

Comunitățile descîntecului românesc cu poezia magică a popoarelor europene a fost remarcată în repetate rînduri de cercetători. Subliniind acest aspect Pavel Ruxăndoiu insistă asupra filiației livreşti care a putut să alimenteze tradiția autohtonă: „În folclorul românesc şi al altor popoare europene, prezența *descîntecelor* nu se datorează exclusiv tradiției orale locale. Mari similitudini de formă şi expresivitate presupun o prelungire a rafinamentului *descîntecului* antic oriental, inclusiv prin intermediul cărții“ [Ruxăndoiu, p. 353].

Substratul indo-european, prezent în descîntecele mai multor popoare, a fost explorat de cercetători, în special, prin studierea scrierilor vedice, care conțin numeroase formule magice cu caracter sacral. Bogdan Petriceicu Hasdeu, promotor al studiilor de folclor comparat la români, publică în *Columna lui Traian* (1876) o *Notiță* intitulată *Un descîntec român şi un descîntec sanscrit din Veda*. Descîntecul românesc, de care s-a interesat B. P. Hasdeu, este o formulă de invocare a mătrăgunii pentru a-i aduce bolnavului leacul. Textul, cules din Banat, a fost publicat de Simeon Mangiuca în revista *Familia*. Hasdeu atrage atenția asupra scopului pe care îl are acest descîntec, „de a vindeca de acea slăbiciune generală a corpului, pe care italienii o numesc *scadimento* «scăzămînt», iar germanii *Schwinden* «dispariţiune». Contra acestei boale, numită în limba sanscrită *iacşma* se află un descîntec în *Atharvaveda*“. Comparînd aceste texte Hasdeu menționează „registrul aproape identic“ al părților enumerate ale corpului. Hasdeu proiecta „de a mai pune față în față alte cîteva descîntece sanscrite şi române“ la care vor fi alăturate de asemenea şi unele „din cele slavice, germane etc.“ [Hasdeu, 1979, p. 61-63].

O structură similară cu cea analizată de B. P. Hasdeu, combinată de regulă cu episodul scrîntirii piciorului unui cal (uneori Sfîntul Petru îşi scrînteşte piciorul) la un pod, identificată ca

aparţinînd substratului indo-european, a fost analizată pe larg de către cercetători. „Forma mult mai arhaică a descîntecului de scrîntitură existent în folclorul Transilvaniei şi Sucevei faţă de aceea a descîntecului săsesc, care este variantă a cunoscutului «Zweiter Merserburger Zauberspruch»[*] – Bologa o atribuie unei origini vechi germanice pătrunsă încă din primul mileniu în limba populaţiei autohtone“ [Bocşe, p. 148]. Texte cu asemenea structură şi conţinut sînt răspîndite şi la slavii de răsărit (ruşi, bieloruşi), la popoarele baltice (letoni, estonieni), la cehi, suedezi, norvegieni, scoţieni [Candrea, p. 355; Топоров, 1969, p. 9-43; Petrescu, p. 74; Kessler, p. 77- 83]. Varianta din sanscrită, invocată în studiul comparat al descîntecelor de acest tip, este cea mai completă în vederea enumerării părţilor corpului omenesc, şapte în total: *membru*, *măduvă*, *carne*, *os*, *piele*, *sînge*, *păr*. Menţionăm prezenţa unor formule asemănătoare şi în alte texte, cu precădere în anumite variante ale descîntecului *de şarpe* (*de muşcătură de şarpe*). Pentru a reliefa aspectele relatate este necesar un studiu detaliat asupra frecvenţei şi arealului de răspîndirie a structurii analizate în textele descîntecelor româneşti.

Izvoarele antice ne-au lăsat mărturii despre priceperea daco-geţilor în tratarea bolilor şi în explorarea medicinei naturiste. Lucrarea medicului grec Pedanios Dioscorides din Anazarba *De materia medica* (secolul I e. n.) menţionează 40 (după unii cercetători 42) de numiri de plante atribuite dacilor, iar cea a lui Apuleius *De medicaminibus herbarum* sau *De herbarum virtutibus* (secolul II e. n.) – circa 30 de numiri considerate dacice, dintre care 11 sînt identice cu cele inserate de Dioscorides. Preoţii daco-geţi, printre care se numără şi Deceneu, medic la curtea lui Burebista, aveau cunoştinţe de astronomie, de botanică, utilizau substanţe cu valoare curativă, practicau vindecări în cadrul unor ceremonialuri terapeutice [Butură, p. 11-15; Bocşe, p. 140-150].

Prezenţa descîntecului în practicile medicale populare ale strămoşilor noştri este consemnată de relatarea lui Platon din *Carmide* despre învăţătura primită de Socrate de la un vestit medic trac. Cunoştinţele tracilor privitoare la tratamentul complex al bolnavului l-au impresionat pe Socrate care descrie următoarele: „Tot aşa stau lucrurile, Carmide, şi cu acest descîntec. Eu [Socrate] l-am învăţat acolo în oaste, de la un medic trac, unul din ucenicii lui Zalmoxis, despre care se zice că îi fac pe oameni nemuritori. Spunea tracul acesta că <...> Zalmoxis <...> ne spune, că după cum nu trebuie să încercăm a îngriji ochii fără să ţinem seama de cap, nici capul nu poate fi îngrijit neţinîndu-se seama de corp, tot astfel trebuie să-i dăm îngrijire trupului dimpreună cu sufletul, şi iată pentru ce medicii greci nu se pricep la cele mai multe boli: [anume] pentru că ei nu cunosc întregul pe care-l au de îngrijit. Dacă acest întreg este bolnav, partea nu poate fi sănătoasă. Căci, zicea el, toate lucrurile bune şi rele – pentru corp şi pentru om în întregul său – vin de la suflet şi de

[*] *Al doilea descîntec de la Merseburg*. Manuscrisul, scris în germana veche, datează din secolul al X-lea şi se păstrează în biblioteca Domului de la Merseburg (localitate la vest de Leipzig).

acolo curg [ca dintr-un izvor] ca de la cap la ochi. Trebuie deci – mai ales şi în primul rînd – să tămăduim izvorul răului, ca să se poată bucura de sănătate capul şi tot restul trupului. Prietene, zicea el, sufletul se vindecă cu descîntece. Aceste descîntece sînt vorbele frumoase care fac să se nască în suflete înțelepciunea. Odată ivită aceasta şi dacă stăruie, este uşor să se bucure de sănătate şi capul şi trupul. Cînd mă învăța leacul şi descîntecele, spunea: să nu te înduplece nimeni să-i tămăduieşti capul cu acest leac, dacă nu-ți încredințează mai întîi sufletul, ca să i-l tămăduieşti cu ajutorul descîntecului. Iar acum, zicea el, aceasta e cea mai mare greşeală a oamenilor: ca unii medici să caute în chip deosebit o vindecare sau cealaltă [a sufletului şi a trupului]“ [Platon, p. 101-103].

Lipsa documentelor arheologice sau scrise din secolele următoare este suplinită de folclorul şi tradițiile populare transmise pe cale orală şi care, prin analiza atentă a mesajului ce îl conțin, a perioadelor istorice reflectate, a structurii, a formelor de limbă ne permit localizarea lor în timp şi în spațiu. Descîntecul, considerat o specie arhaică cu un grad sporit de conservare a faptelor relatate şi a particulatităților de limbă, este un izvor sigur de investigație. I.-A. Candrea, analizînd un descîntec *de mătrice* (colicile copiilor), constată că acesta „este moştenire directă de la Romani“. „Marcellus Empiricus (sec. al V-lea) ne-a transmis un scurt descîntec latin, de «colici» – adică, cum am zice noi, de «mătrice» – în care găsim exact aceleaşi elemente ca în descîntecele noastre. Iată-l pus alături de termenii din descîntecele noastre:

Pastores te invenerunt,	Ciobanii te aflară,
Sine manibus colligerunt,	Fără mîini te prinseră,
Sine foco frixerunt,	Fără foc te fripseră,
Sine dentibus comederunt.	Fără gură te mîncară“ [Candrea, p. 371].

Structuri similare regăsim în descîntecele slavilor de răsărit [Полесские, p. 161, 225, 230], de apus (bulgari, sîrbi) [Георгиева, p. 13; Кляус, p. 77], precum şi în textele magice ale georgienilor, ale popoarelor baltice (letoni, lituaneni), la germani, polonezi, cehi, irlandezi, finlandezi etc. [Свешникова, с. 377-383].

2. Prezența descîntecului în manuscrise din secolele XVI-XIX

Primele texte magice scrise în limba română sînt datate cu secolul al XVI-lea. De o deosebită atenție în valorificarea creațiilor de acest fel s-a bucurat manuscrisul preotului Grigore din Măhaciu (jud. Alba). Una din cele două conjurații în limba română, *Rugăciunea de scoaterea dracului*, a fost tradusă pe la 1550 din slavoneşte. Este vorba de *Rugăciunea sfîntului Sisinie (Sisoe)* folosită „spre gonirea dracilor“. Textul slavon, aşa cum demonstrează B. P. Hasdeu, a fost compus

de către un român pe la 1500. Acest text, în care apare mai tîrziu arhanghelul Mihail (substituindu-l pe sfîntul Sisinie), datorită popularității lui „a ajuns la treapta unui simplu descîntec poporan“ [Hasdeu, 1984, p. 213]. Ca exemplu este adus textul înregistrat în Bucovina de S. Fl. Marian. Textul din Bucovina şi variantele lui, numit şi descîntecul *de samcă*, are drept scop înlăturarea demonilor care primejduiau naşterea şi viața copiilor mici [Hasdeu, 1984, p. 204-227; Cartojan; Gorovei, p. 41-43].

Un alt descîntec cu rădăcini în literatura bisericească este cel *de desfăcut de fapt*. Romulus Todoran în *Cel mai vechi descîntec românesc?* prezintă un text scris pe ultima foaie a unui *Molitvelnic* în jurul anului 1685. Referindu-se la „atestarea exclusivă a acestui descîntec în manuscrise vechi, aproape toate moldoveneşti, în variante apropiate unele de altele“, autorul emite ipoteza originii lui culte, străine [Todoran, p. 143-146]. Textul acestui descîntec (dacă e să ne referim la variantele complete), cu excepția formulei de adresare către „Crai Nou“ (sau „Lună luminată“), are structura unui rit de origine în care sînt enumerate cele „nouă feluri“ *de fapt*. Structuri similare, în care se caută originea şi proveniența bolii, regăsim în descîntecele populare româneşti, precum şi ale altor popoare, astfel încît am putea vorbi aici despre sursa folclorică de inspirație ce a putut să-i stea la îndemînă autorului acestui text.

Textele culte, răspîndite odată cu legendele ecleziastice (*Legenda Duminicii*, *Visul Maicii Domnului*, *Călătoria Maicii Domnului prin iad*, *Minunile Sfîntului Sisoe*, *Avestița, aripa Satanei*, *Cele 72 de nume ale lui Hristos şi ale Maicii Preciste*) l-au determinat pe Moses Gaster să explice „originea descîntecelor“ româneşti prin această filieră: „Elementele principale din cari se compun descîntecele române sînt luate din apocrifele sus numite, cari au fost şi pilda după cari s-au făcut şi s-au schimbat decîntecele române“ [Gaster, 1883, p. 407]. Cunoscător al cărților populare, Nicolae Cartojan reflectă, aşa cum e firesc, influența creştinismului asupra poeziei magice: descîntecele „sînt supraviețuiri din vechile formule şi ritualuri ale magiei popoarelor vechi. <…> Biserica, neputînd lupta împotriva superstițiilor maselor populare, le-a tolerat, dîndu-le o formă nouă: în locul vechilor divinități păgîne, a introdus pe Dumnezeu, Maica Domnului şi sfinții“ [Cartojan, p. 234].

În manuscrise apar sporadic şi texte de origine populară. Printre primii cărturari care au contribuit la valorificarea lor este episcopul Melchisedec care publică la 1884 cinci descîntece (*de bubă rea*, *de beşica cea rea*, *de năjit*, *de cîrtiță*, *de cel perit*) dintr-un manuscris făcut de monahul Porfirie, în anul 1839 la mănăstirea Bisericani. Descîntecul *de năjit* este însoțit de o notă ce explică proveniența lui: „Descîntecul de năjit este un rest din bogomilismul vulgar. Între scrierile apocrife bogomilice, adunate de popa Ieremia Bogomil, fondatorul bogomilismului în Bulgaria, se pomeneşte şi esorcismul contra *Nejiților* (**нежитовъ**): spirite rele care nu lasă pre ómeni a trăi (**жити**) în ticnă; ci în felurite chipuri caută a amărî şi prescurta viața lor. (Irecek. **Исторіа**

Болгаръ, p. 560. Odesa, 1878).“ [Melchisedec, p. 384]. Într-adevăr, textul reprodus, (cu folmula „eşĭ din crieriĭ capuluĭ, din audul urechilor, din faţa obrazuluĭ, din sfîrcu nasuluĭ, din viderea ochilor. Te du şi te petrecĭ prin genunchele lupuluĭ, prin cornul cerbuluĭ“) conţine elemente comune cu descîntecele *de năjit* (против „нежита“ [Кляус, p. 151]) cunoscute de slavii de răsărit şi de apus, răspîndite, în special, prin *Apocrife*, şi anume, trimiterea bolii în capul sau în „cornul cerbului“. Şi în alte variante ale acestui descîntec, care are scopul de a trata inflamaţia urechii la om, uneori şi a pulpei la animale, boala este trimisă „în cokítele čiuţîloru, / în unghile urşiloru“ [Şandru, Brînzeu, p. 229].

Într-o versiune distinctă a acestui descîntec boala este ameninţată că va fi împunsă de urs [Graiul, I, p. 461], uneori imitîndu-se acţiunea prin folosirea unei perii ce se roteşte în jurul urechii persoanei bolnave. În poveştile populare este prezent motivul *Fata (nevasta) răpită de urs*, ambele naraţiuni (din descîntece şi din basme) fiind un ecou al veneraţiei ursului. Despre prezenţa timpurie a urşilor pe teritoriile locuite acum de români vorbeşte Peştera Muierilor (Baia de fier, Gorj) unde au fost găsite scheletele fosile ale ursului de peşteră (paleoliticul mijlociu) [Kernbach, f.a., p. 6].

De cercetarea şi publicarea textelor din manuscrise s-au mai ocupat M. Gaster (comentează în *Literatura populară română* cinci descîntece dintr-un miscelaneu de la 1784; patru descîntece dintr-un zapis de la 1809 şi un descîntec din „sbornicul Giurescu din 1799“) [Gaster, 1883, p. 418-424; Gaster, 1891, p. 137-139] şi, mai recent, C. Ciuchindel (a publicat 40 de descîntece din secolele XVIII-XIX în volumul *Folclor vechi românesc*, printre care cel mai „vechi“ este un descîntec *de şarpe*, datat cu anul 1704) [Ciuchindel, p. 94-134].

3. Atestarea, culegerea şi publicarea descîntecului. Primele studii asupra speciei

Cele mai timpurii referinţe privind practicarea descîntecului găsim în opera lui Dimitrie Cantemir. În *Descrierea Moldovei* (1727) savantul defineşte termenii: *legătura*, *dezlegarea*, *farmecul*, *descîntecul* şi descrie cum „o babă vrăjitoare“ a descîntat un cal muşcat de şarpe, iar alta „a lecuit de rîie un grajd întreg de cai numai în cîteva zile cu ajutorul unor descîntece de asupra unor fire de păr de cal, cu toate că grajdul acela se afla la o depărtare de trei zile de mers“ [Cantemir, p. 195].

Relatări asupra riturilor magice de însănătoşire ne-au lăsat şi alţi cărturari din secolele trecute. Boleslav Hîjdeu, în articolul *Prejudecăţile şi vrăjitoriile moldovenilor*, publicat la 1845, scrie în spirit iluminist despre stingerea cărbunilor în practica unui descîntec *de deochi* la care a

asistat personal şi notează că textul este un fel de rugăciune către Sfînta Paraschiva [apud Ciocanu, p. 80].

În conformitate cu spiritul timpului, Atanasie Marian Marienescu scria la 1859 că practicile magice şi decîntecele trebuie culese şi studiate, mai întîi, şi apoi combătute. At. M. Marienescu a cules 50 de texte, dar a publicat în periodice doar 9 din ele, cel dintîi, o vrajă *de urîciune*, la 1859 în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*. Între anii 1866-1870 autorul mai publică în *Familia* cîteva descîntece (*de pază*, *de bubă*, *cinstele* (*sau vînturele*), *întoarcerea urmei*, *dezlegatul*, *de muşcătura şerpelui*) asupra cărora face comentarii. Autorul publică descîntecele în integritatea lor, acordînd o deosebită atenţie practicilor magice legate de text. Nu lipsesc nici consemnările despre informatorii şi localităţile din care sînt colectate textele. În articolul *Vrăji, farmece, descîntece*, apărut la 1870 în *Familia*, At. M. Marienescu defineşte termenii *vrajă*, *farmec*, *descîntec*; vorbeşte despre însemnătatea farmecelor şi descîntecelor, în special despre valoarea lor literară, dar şi „însuşirile prin cari se scade preţul“ lor. Autorul afirmă că „farmecele şi descîntecele au preţ şi adeseori sînt de folos pentru liniştirea sufletului, inimei, şi pentru vindecarea boalei“ şi, „numai dacă le cunoaştem, putem şti valoarea lor“ [Marienescu, p. 736].

Frumuseţea poeziei magice a fost remarcată de poeţii romantici, care au pledat pentru colectarea şi valorificarea creaţiilor populare. Anton Pann a publicat la 1852 un *Descîntec de gînduri rele* [Pann], tip funcţional de text atestat mai rar. La 1866 Vasile Alecsandri editează o culegere de poezii populare în care include şi cîteva descîntece. „Descîntecele, remarcă bardul de la Mirceşti, sînt foarte numeroase şi unele din ele prea originale, precum acela de muşcarea şerpilor, de diochi, de sagetătură, de iele, de urît etc.“ [Alecsandri, p. 39].

Cercetarea descîntecului ia amploare odată cu editarea colecţiilor de texte într-un corpus aparte. La 1886 Simeon Florea Marian publică volumul *Descîntece poporane române*, în care este trecută în revistă bibliografia existentă la acea dată, menţionînd textele publicate de V. Alecsandri, G. Săulescu, Gr. G. Tocilescu, At. M. Marienescu, T. T. Burada, I. Minescu, S. Mangiuca, G. Dem. Teodorescu ş. a. Deşi preconizase să publice în volume aparte *vrăjile* şi *farmecele*, autorul editează doar un volum, *Vrăji, farmece şi desfaceri*, din cauza dificultăţii colectării textelor de acest fel [Marian, 1893, p. 4]. Volumele menţionate conţin material colectat în special din Bucovina, de autor sau de corespondenţi (învăţători şi preoţi de la sate). În *Adaos* la primul volum S. Fl. Marian mai publică cîteva descîntece primite de la corespondenţi din Transilvania şi, de asemenea, manuscrisul lui G. Săulescu. Prezentînd acest manuscris, S. Fl. Marian regretă intervenţiile pe care le-a făcut G. Săulescu în textele populare şi încearcă să facă o restabilire a lor, comentînd corectările aplicate [Marian, 1886, p. 259-303]. Volumul doi este divizat, conform clasificării promovate de autor, în trei părţi: *Vrăji, Farmece şi Desfaceri*. Volumul cuprinde 48 de texte,

însumînd 43 de tipuri. Cel mai lung este descîntecul cu titlul *Tot de fapt*, care are 291 de rînduri. Descîntecul *de dragoste* (I), primit de la un corespondent, S. Fl. Marian i l-a trimis lui B. P. Hasdeu, care l-a publicat la 1870 în *Columna lui Traian*. La vreo cîţiva ani, întîlnindu-se cu informatoarea de la care i-a parvenit acest text, S. Fl. Marian l-a înregistrat încă o dată. Observînd schimbările şi adaosurile din această variantă, a publicat-o în volum, demonstrînd o înţelegere adecvată a metodelor de colectare a folclorului. Textele reproduse sînt însoţite de *Observaţiuni* şi *Note* în cuprinsul cărora este expusă practica magică, sînt date explicaţii privind termenii şi expresiile dialectale. S. Fl. Marian a mai publicat descîntece în periodice sau le-a integrat în alte studii – *Nunta la români* (1890), *Înmormîntarea la români* (1892), *Naşterea la români* (1892), *Sărbătorile la români*, I (1898), II (1899).

Menţinerea interesului pentru poezia magică a fost favorizată în mare parte de chestionarele lui B. P. Hasdeu. Chestionarul „limbistico-mitologic“ *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română* (1884-1885) conţine şi cîteva întrebări referitoare la descîntece. Conform cerinţelor chestionarului, unele descîntece sînt însoţite de descrieri amănunţite ale practicii magice şi ale obiectelor întrebuinţate în ritual.

Răspunsurile la chestionare conţin numeroase date referitoare la etnoiatria populară. În *Nomenclatura populară a bolilor în chestionarul lingvistic al lui B. P. Hasdeu (1884-1885)* Gheorghe Brătescu, Mariana Sefer, Tatiana Brătescu, Mihai Sefer prezintă un repertoriu de termeni din vocabularul etnoiatric uman şi veterinar. Autorii menţionează că la alcătuirea acestui repertoriu au utilizat doar răspunsurile la trei întrebări: 165 - *Care sînt pe acolo cuvintele în privinţa boalelor de om?*; 166 - *Care sînt pe acolo cuvintele în privinţa boalelor de vite?*; 167 - *Care este, după părerea poporului de acolo, pricina frigurilor, a epilepsiei, a holerei, a ciumei etc.?* [Brătescu, Sefer, p. 19-69]. În *Etnomedicina bîrlădeană în 1885* Gheorghe Brătescu ia în discuţie aspectele psihoterapeutice ale unui descîntec *de desfăcut farmecele* [Brătescu, p. 69-72] selectat din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu, remarcînd integritatea şi amploarea acestui text.

Ion Muşlea şi Ovidiu Bîrlea în *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu* alcătuiesc un repertoriu de descîntece cuprinse în aceste documente, indicînd pentru fiecare text tipul lui literar [Muşlea, Bîrlea, p. 515-517].

Publicarea folclorului din *Chestionarele* lui B. P. Hasdeu în volumul *Soarele şi Luna. Folclor tradiţional în versuri* (2002) de către I. Oprişan vine să completeze un gol sesizabil în etnologia românească. Descîntecele constituie o parte însemnată din acest volum, peste 80 de texte, pentru 41 de boli, printre care I. Oprişan include şi *numărătura mare (la greu bolnavi)*, care este un text de origine biblică cunoscut şi sub titlul *Visul Maicii Domnului*. Dintre acestea doar un descîntec (*de deochi*) este din *răspunsurile la Chestionarul Juridic* (J, I, 48). Volumul mai cuprinde trei

descîntece *de dragoste* culese de B. P. Hasdeu în Basarabia pe la 1852, texte publicate pentru prima oară în 1975 [Cirimpei, p. 34-42].

Materialele din tomul I_1 sînt însoțite (în tomul I_2) de informații privind data şi locul culegerii, numele informatorului şi al referentului, manuscrisul şi fila în care se găseşte şi contextul din care face parte. La note sînt citate variantele şi fragmentele de text, la care se adaugă atestările şi descrierile care ne oferă o privire de ansamblu asupra creațiilor respective şi a ariei lor de răspîndire [Hasdeu, 2002].

De experiența lui B. P. Hasdeu se foloseşte Nicolae Densuşeanu, întocmind *Chestionarul istoric* (difuzat între anii 1893-1898) [Densuşeanu]. În partea I a acestui *Chestionar* descîntecul n-a fost solicitat direct, deşi printre răspunsuri apar şi cîteva texte. În partea a II-a este solicitată comunicarea textelor de acest fel, precum şi alte precizări referitoare la ustensilele folosite în ritual. Difuzarea de chestionare a trezit interesul pentru cultura populară şi a fost o bună şcoală pentru primii culegători de folclor – învățătorii şi preoții de la sate.

4. Studii monografice asupra unor tipuri de descîntece

La 1875 G. Dem. Teodorescu publică în *Columna lui Traian* un studiu monografic asupra unui anumit tip de poezie magică (primul, de altfel) intitulat *Considerațiuni critice asupra descîntecului de „apucat" sau „încleştat"*. *Apucatul* (numit şi *Încleştat* sau *Strîns*), „boală ce de preferință bîntuie pe copiii de lapte, corespunde în medicină cu ceea ce se înțelege sub generica numire de colice". Studiul este împărțit în şase capitole în care sînt analizate următoarele aspecte: definirea bolii şi descrierea ritualului; relevarea valorii „descîntecelor poporane"; procedeele empirice ce însoțesc acest ritual; varza şi descrierea proprietăților ei curative în tratatele scriitorilor şi medicilor elini şi romani; „punctul de vedere cronologic" asupra descîntecelor şi „partea literară a descîntecului de Apucat". În acest studiu sînt prezentate doar două „variante" ale unui text tipic, de altfel, pentru asemenea descîntec. Textele (colectate de autor) nu diferă prea mult unul de altul şi au la bază un motiv binecunoscut: bolnavul se porneşte „pe cale, / pe cărare", se întîlneşte cu „lupul cu lupoaica, / ursul cu ursoaica, / smeul cu smeoaica". Autorul insistă asupra originii păgîne a descîntecului analizat, înscriind în panteonul „spiritelor mitologice" personajele pomenite în text [Teodorescu, 1875, p. 133-151].

Lazăr Şăineanu publică la 1891 în *Revista pentru istorie, archeologie şi filologie* studiul de mitologie comparată *Ielele, Dînsele, Vîntoasele, Şoimanele, Frumoasele, Măiestrele, Milostivele, Zînele*. După cum menționează autorul, „adevărata caracteristică a Ielelor" o găsim în descîntece şi

în basme. Noțiunea apare în descîntecele *de Iele*, *de Dînsele*, *de Măiestre*, *de Zîne*, *de Pocitură*. Sînt evocate ființele mitologice cunoscute sub aceste nume şi bolile provocate de ele. În *Concluziune* autorul remarcă: „Aceste zîne sînt personificarea vîntului sau a aerului, care, prin schimbările atmosferice, produce boalele, ce credința populară le atribuie acestor zîne aeriene“. Autorul constată originea „turanică, anume cumană“ a cuvîntului *Iele*, numele „cel mai răspîndit şi cunoscut în întreaga Dacia“ şi consideră că prototipul zînelor rele este legenda creştină despre *Irodiada* sau *fata lui Irod*, legendă, care, transmisă de la slavi şi răspîndită în popor, a fost apoi amalgamată cu elemente de altă origine [Şăineanu, p. 159-210].

Studiul *Din psichologia poporană, Descîntece, farmece şi vrăji* publicat de Mihail Canianu la 1894 este dedicat cercetării monografice a descîntecelor *de deochi* şi *de fapt*. Avînd la dispoziție un număr suficient de materiale, autorul a realizat un studiu amplu de o deosebită valoare. Descîntecul *de deochi* este prezentat în 39 de *variante* (tipuri, subtipuri, variante şi versiuni) la care se indică o listă de 29 de texte publicate pînă la acea dată. Descîntecul *de fapt* este în 24 de *variante* cu trimitere la şapte texte din publicații. Textele reproduce sînt culese de autor „din aproape toate județele din țară“. M. Canianu expune pe larg credințele despre deochi. La început face o incursiune asupra acestui fenomen la alte popoare, apoi descrie în amănunte credința în deochi la români, în parte vorbeşte despre persoanele care deoache (*acei cu sprîncenele îmbinate*, *cari sînt născuți strigoi*) şi prezintă măsurile preventive contra deochiului (*benghiul*, *o cordeluță roşie*, *lînă roşie*, *un bănuț* ş.a.) [Canianu, p. 115-191]. În acelaşi mod este analizat descîntecul *de fapt*. Autorul atrage atenția asupra terminologiei acestui descîntec, descrie simptomele bolii, pune în discuție textele de origine cultă.

Ovidiu Bîrlea în *Istoria folcloristicii româneşti*, remarcă importanța studiului lui M. Canianu numindu-l „prima monografie dedicată unor anumite tipuri de descîntec“ [Bîrlea, 1974, p. 275]. Mai amplu decît *Considerațiuni critice asupra descîntecului de „apucat“ sau „încleştat“* de G. Dem. Teodorescu, studiul lui M. Canianu nu este primul, ci al doilea de acest fel, ambele fiind remarcate cu greu de cercetători, din cauza apariției lor în publicații periodice mai puțin accesibile. La reeditarea operei lui M. Canianu în 1999, Al. Dobre remarca: „Urmînd străluciților săi înaintaşi – Hasdeu, Mangiuca, Gaster – Canianu recurge la metoda comparativă pentru a încadra în contextul universal descîntecul românesc. Efortul de a detecta şi reproduce sau doar de a face trimiteri la variante din toate părțile locuite de români, conservate în colecții sau periodice, se înscrie şi el într-una dintre direcțiile prioritare ale folcloristicii româneşti. În sfîrşit, preocuparea pentru cercetarea exhaustivă şi cuprinderea monografică a unui anume fenomen este mai mult decît notabilă. Canianu continuă şi aici pe Hasdeu în special, dar, în acelaşi timp, deschide o cale,

subliniază o posibilă şi necesară direcţie de abordare a acestei categorii a folclorului românesc“ [Dobre, p. XXXIX].

Abordarea monografică a unor tipuri de descîntece i-a preocupat şi pe unii folclorişti cu o bogată experienţă de teren. Elena D. O. Sevastos, cercetătoare perseverentă a creaţiei populare, elaborează o micromonografie a descîntecului *de ursită* în *Naşterea la români* (1892). În studiu este descrisă frigarea, obiect folosit în practica descîntecelor *de ursită* (sau *de frigare*) precum şi ritualul confecţionării şi întrebuinţării lui. În lucrarea *Nunta la români* E. D. O. Sevastos mai inserează şi alte texte: o *vrajă de dragoste* (jud. Botoşani), o *vrajă de ursită* (jud. Dorohoi) şi alte cinci texte la aceeaşi temă după G. Săulescu [Sevastos].

Tudor Pamfile a pregătit pentru publicare volumul *Dragostea în datina tineretului român*, lucrare ce a apărut de-abia la 1998. Cartea cuprinde, printre altele, o bogată colecţie de practici magice „menite a trezi dragostea (întîrziată), a-i da o direcţie precisă (tînărul sau fata visată), a o înteţi, a o perpetua, a-i oferi protecţie atunci cînd este primejduită, a o regăsi atunci cînd s-a pierdut sau rătăcit“ (P. Florea, *Cuvînt înainte*, p. 7). Textele sînt reproduse în mare parte din volumele lui S. Fl. Marian. O bună parte din lucrare cuprinde descrierea celor mai răspîndite tipuri de texte ale descîntecelor *de dragoste*, autorul încercînd să le clasifice în „mănunchiuri de vrăji“ cu anumită destinaţie (care „se fac la apa curgătoare, izvor sau fîntînă“, cele invocate pentru a aduna dragostea „de pe unde se află“ etc.) [Pamfile, 1998, p. 29]. Scris într-o manieră diferită de celelalte lucrări, volumul se remarcă prin competenţă şi profesionalism.

5. Descîntecul în culegeri zonale de folclor

Consemnînd numărul important de descîntece din unele colecţii de folclor putem constata predilecţia unor culegători ai creaţiilor populare pentru această specie. Îndrăgostiţi de poezia magică, aceştea au întreprins ample cercetări de teren care s-au încununat cu rezultate memorabile. Impresionează prin volum culegerea realizată de Christea N. Ţapu, învăţător din Teleorman, publicată în *Materialuri folcloristice* (1900), colecţie coordonată de Grigore G. Tocilescu. Capitolul de descîntece, datorat în exclusivitate harnicului învăţător, cuprinde 440 de texte.

Descîntecul ocupă un loc însemnat şi în volumul *Din literatura populară a aromânilor*, colecţiune formată şi rînduită de Pericle Papahagi, care conţine, printre altele, *boale de oameni* – 5, *leacuri* – 12, *descîntece* – 269, *boale de animale* – 66. Textele, transcrise literar, dar cu o deosebită grijă pentru reproducerea cît mai fidelă a graiului aromân, sînt însoţite de numele informatorilor şi ale localităţilor, precum şi de un „index“- glosar [Papahagi P.].

Tache Papahagi, în comentarii la colecția ce a efectuat-o în Munții Apuseni, insistă asupra asemănării „între magia daco-română şi cea aromână“. Autorul aduce exemple din literatura populară aromână, menționînd că identitatea acestor culturi „poate fi urmărită adesea pînă în cele mai mici amănunte privitoare atît la fond, cît şi la procedură“ [Papahagi T., 1925, p. 125-144]. Colecția din Munții Apuseni cuprinde 30 de texte de poezie magică transcrise dialectal. În studiul *Din folclorul romanic şi cel latin*, autorul aduce exemple de elemente comune din folclorul popoarelor romanice şi menționează bogăția şi varietatea descîntecelor pe teritoriul României [Papahagi T., 1923].

Folcloristul bănățean Enea Hodoş publică la 1912 volumul *Descîntece* (colecția *Poezii populare din Banat*) care cuprinde 113 texte (114 după numerotarea autorului) de 35 de tipuri. 19 din cele 28 de localități din care parvin descîntecele sînt din județul Caraş-Severin, cu o contribuție de 82 de texte, celelalte fiind culese din zone folclorice apropiate: 8 din Banatul sîrbesc şi 23 din județul Timiş. În *Prefață* autorul menționează: „Cele mai numeroase sînt descîntecele *de deochi*; urmează cele *de izdat*, *de colăcit*, *de făcătură*, *de muroni*, *de bubă*, descîntece *pentru parte*, ş.a.“ Textele publicate sînt însoțite „de note şi scurte explicări“. E. Hodoş distribuie descîntecele în volum „nu după alfabet, ci după cuprinsul lor asemănător“. Pentru a facilita colectarea „acestui soi de poezie“ E. Hodoş le-a indicat corespondenților săi – pedagogi şi elevi – „să culeagă materialul de la mamele lor, de la bunicile şi de la rudeniile din sate“ [Hodoş, p. 6].

Medicul Daniil Ionescu şi asistentul său Alexandru I. Daniil editează la 1907 şi 1908, în două volume, *Culegere de descîntece din județul Romanați*. Ambele volume cuprind 300 de texte raportate la 53 de feluri de boli „trupeşti şi sufleteşti“ [Ionescu, Daniil]. În descîntecele „sufleteşti“ autorii au inclus formula *de bobi* şi descîntecele *de dragoste*, *de însurat*, *de măritat*, *de scrise*. Colecția impresionează prin volum şi varietatea textelor. A. Gorovei menționează faptul că materialul pentru această culegere a fost adunat de moaşe şi agenți sanitari din județ. Referindu-se la neajunsurile în colectare şi publicare, A. Gorovei aduce exemple de greşeli pe care le-au admis autorii şi consideră că unele texte din această culegere au fost copiate din alte colecții [Gorovei, p. 201]. Dealtfel, acest fapt pare a fi discutabil în cazul unor texte de largă circulație.

Volumul publicat de medicul Charles Laugier, *Contribuțiuni la etnografia medicală a Olteniei*, este o lucrare de medicină empirică ilustrată cu piese folclorice în domeniu. Materialul, publicat parțial în *Sănătatea în Dolj* (1910), este rezultatul unor culegeri efectuate de autor pe parcursul a 20 de ani. În capitolul *Obiceiuri în relație cu igiena* autorul descrie tradițiile de la naştere, nuntă şi înmormîntare. Alte capitole sînt: *Obiceiuri şi credințe în legătură cu apa de băut*; *Obiceiuri la diferite sărbători*; *Medicina empirică*. Colecția de descîntece plasată la sfîrşitul lucrării cuprinde 63 de texte, printre care şi două practici *de dat cu bobii*. Autorul remarcă bioenergia,

sugestia şi autosugestia, opoterapia (sau organoterapia) etc. ca metode populare de tratament. În capitolul *Medicina empirică* sînt descrise bolile cuposcute şi procedeele empirice de tratare a lor. Registrul de termeni ştiinţifici ai bolilor şi denumirea lor populară, prezentat în ordine alfabetică, este o contribuţie la identificarea terminologiei medicale din această regiune a ţării [Laugier, p. 79-99].

În primele decenii ale secolului XX apar mai multe volume de descîntece, printre care şi cartea lui A. M. Nour *Descîntece şi vrăji din popor*, care cuprinde 30 de texte (de boli, de dragoste, formula *de dat cu bobii* şi alta *de alungat puricii*). Textele sînt însoţite de *partea practică*, de numele informatorului şi indicarea localităţii din care au fost culese. Volumul a fost publicat în 1912 la Turnu-Măgurele în seria *Biblioteca folcloristică* [Nour, 64 p.]. Autorul volumului este cunoscut şi cu numele de Antonian Marinescu-Nour.

Un volum de descîntece intitulat *Versuri populare române ceremonioase* publică preotul Teodor Bălăşel [Bălăşel]. Volumul cuprinde 93 de texte numerotate consecutiv, printre care autorul a inclus, începînd cu numărul 85, cîteva formule din folclorul copiilor, un text de parodie a descîntecului şi o formulă pentru ghicitul în bobi. Textele sînt însoţite de *Note*, este indicată localitatea din care provin şi, în mare parte, – numele informatorilor, dar nicăieri nu este indicată vîrsta descîntătorilor sau anul culegerii.

La 1897 Nicolae Ion Ionaşcu şi Mihail St. Mîndreanu publică *Poezii populare şi descîntece*. Partea a IV-a cuprinde 26 de texte magice, printre care şi o formulă *de tras bobii*. În *Prefaţă* autorii precizează: „Descîntecele culese de noi formează o singură parte şi sînt clasate după boale“. Astfel autorii au delimitat 16 tipuri, iar pentru descîntecele *de isdat*, *de deocheat*, *de dragoste* s-au mai publicat şi variante. Lista informatorilor este plasată la sfîrşit, fără indicare la textele ce le aparţin şi fără a fi menţionată vîrsta şi originea informatorilor. La începutul volumului este publicată scrisoarea învăţătorului de istorie Aurel Mircea, căruia i-a fost încredinţat manuscrisul pentru apreciere. Acesta scrie, printre altele: „Amice Ionaşcule, îţi înapoiez cu aceasta manuscriptul poeziilor populare şi descîntecelor culese de D-ta cu atîta răbdare. Fiindcă te-ai hotărît a le publica şi fiindcă tipograful te zoreşte, te îndemn şi eu ca să nu heziţi, deşi ar fi de trebuinţă, ca să faci ceea-ce a făcut bunul român Lupaşcu din Moldova, publicînd odată cu descîntecele şi partea practică a magiei“ [Ionaşcu, Mîndreanu, p. 81-103].

Gheorghe Alexici publică în *Texte din literatura poporană română* (tomul I, *Poezia tradiţională*) 16 descîntece din Timiş, Turda-Arieş, Arad şi Hunedoara. Numai pentru descîntecele din Timiş autorul a indicat numele informatoarei; pentru celelalte este prezentă doar specificarea: *un moşneag*, *o babă*. Descîntecele sînt transcrise dialectal şi în text continuu. Nu este indicată (cu excepţia descîntecului *de bubă*) practica magică [Alexici, p. 205-212].

Ion Şoltescu, în *Carte de basme, descîntece, ghicitori, colinde, maxime, proverbe şi superstiţii* (1902), publică 8 descîntece (de 8 tipuri) în care este indicată doar sumar practica aferentă [Şoltescu, p. 61-64]. Datele referitoare la informatori lipsesc cu desăvîrşire. Raritatea acestei cărți, consemnează O. Bîrlea, „a exclus-o din atenția folcloriştilor" [Bîrlea, 1974, p. 393].

Emilian Novacoviciu în *Colecțiune folcloristică română din Răcăşdia şi Jur* (1902) publică 9 descîntece [Novacoviciu, p. 123-140]. Colecțiunea nu respectă normele autenticității, nu sînt notați informatorii. A. Gorovei menționează faptul că Novacoviciu „între descîntece pune şi *Petrecerea mortului*, apoi *Legenda broaştei* care nu au nimic comun cu descîntecele" [Gorovei, p. 203].

În colecția lui Petru Hetcou *Poezia populară din Bihor* (1912), găsim 7 texte de 4 tipuri (*sclintit*, *zgaibă*, *speriat*, *deochi*). Doar ultimul text (*de deochi*) conține o *Notă* cu practica magică. Sînt indicate localitățile din care s-a cules, dar lipsesc informatorii [Hetcou, p. 92-96].

Un volum de 56 de texte (de 23 de tipuri) găsim în *Literatură populară* de Nicolae Păsculescu. Textele provin din Romanați, Brăila şi Huşi. Cel mai mic text conține 5 rînduri, iar cel mai mare, descîntecul *de desfăcut*, conține 236 de rînduri. Sînt indicați informatorii, nu este reprodusă însă practica magică [Păsculescu, p. 113-151].

Nicolae Păsculescu a colectat un număr însemnat de texte folclorice, inclusiv descîntece, pe care însă şi le-a însuşit Gh. I. Tăzlăuanu, fost elev al lui Păsculescu la Huşi, şi le-a publicat în *Comoara neamului* [Bîrlea O., 1974, p. 551-552; Datcu, II, p. 149]. Volumul VIII al colecției lui Gh. I. Tăzlăuanu, publicat la 1943, este dedicat descîntecului [Tăzlăuanu, 407 p.]. Materialul inedit prezintă texte de poezie magică de 53 de tipuri. La sfîrşitul fiecărui text este indicat informatorul şi localitatea. Nu este consemnată practica magică aferentă.

La 1968 Adrian Fochi publică ediția definitivă a manuscrisul lui Simion Moldoveanu. Publicația apare cu titlul şi autorii precedenți: Ioan Urban Jarnik, Andrei Bîrseanu, *Doine şi strigături din Ardeal*. Capitolul *Descîntece, farmece, vrăji, descrieri de obiceiuri şi practici populare* conține 16 texte (de 15 tipuri) [Jarnic, Bîrseanu, p. 539-549]. La *Note şi variante la materialul inedit* mai sînt reproduse 7 texte. Culegerile au fost făcute de elevi (teologi), în anii 1863, 1872-1873, 1875.

Teodor T. Burada publică, în urma călătoriilor sale, materiale colectate în diferite regiuni locuite de români. În comentarii la descîntecele publicate în *Arhiva* de la Iaşi autorul menționează că textele de acest fel au fost adunate „în diferite localități începînd înainte încă de anul 1875" [Burada, p. 237-249]. În studiul *Despre descîntece, farmece şi vrăji*, publicat în aceeaşi revistă, autorul face un scurt istoric al prezenței *descîntătorilor*, *fermecătorilor* şi *vrăjitorilor* „la noi cît şi la alte popoare" [Burada, p. 237].

Printre colecţiile de descîntece considerate reprezentative pentru Maramureş este cea a lui Ion Bîrlea din volumul *Cîntece poporane din Maramureş*. *Descîntece, vrăji, farmece şi desfaceri* (1924) [Bîrlea I., p. 327-378]. Cercetătorii au remarcat corectitudinea transcrierii textelor din acest volum: „Chipul cum este cules acest material, fără îndreptări şi adaosuri, precum au făcut unii culegători, indicaţiile şi explicările unor cuvinte necunoscute chiar de cărturarii din vechiul regat, dau acestei lucrări caracterul unei opere ştiinţifice“ [Datcu, I, p. 78]. Colecţia cuprinde 64 de texte scrise cu grija de a prezenta unele particularităţi ale graiului local. Fiecare text este însoţit de ample descrieri ale practicilor magice aferente şi are indicată localitatea din care a fost cules, numele şi vîrsta informatorilor.

Unul din folcloriştii remarcabili ai Banatului, Lucian Costin, publică *Mărgăritarele Banatului*, în care sînt incluse 21 de texte de poezie magică. După fiecare text este indicat informatorul şi localitatea, este descrisă practica magică. Sînt explicaţi unii termeni locali [Costin, p. 44-60]. Autorul mai publică descîntece în *Arhivele Olteniei*, fiind unul dintre cei mai perseverenţi susţinători ai rubricii de folclor la această revistă.

Se remarcă şi culegerea autorilor Gavril Bichigean şi Ion Tomuţa *Bocete şi descîntece din ţinutul Năsăudului*, publicată la Bistriţa la 1938. Culegerea conţine 50 de descîntece însoţite de indicarea practicilor specifice şi de explicarea unor cuvinte [Bighigean, Tomuţa, p. 47-153]. Volumul reţine atenţia prin autenticitatea transcrierii textelor.

Vasile Sala, învăţător din sud-estul Bihorului a cules folclor pe care l-a publicat în broşuri în colecţia *Biblioteca Vaşcăului*. Din cele 52 de cărţulii 13 sînt dedicate descîntecelor (*Descîntece*; *Descîntece bihorene*; *Descîntece de prin Bihor*; *Descîntecul de la mine, leacul de la Dumnezeu*; *Descîntece bătrîneşti*; *Descîntec de speriat*; *De-ale mele, Descîntece şi versuri*; *Descîntec de desclintit*; *Descîntec de Marin*; *Descîntec de matrice cu ceas rău*; *Descîntec de deocheat (potcă)*; *Descîntec de mărit*; *Descîntec de legat*). Un descîntec *de mărit* (de măritat) cu descrierea practicii magice este publicat în volumul *Datinile poporului român la nuntă în plăşile Beiuşului şi Vaşcăului* [Sala, p. 53-61]. În broşurile lui V. Sala se constată intervenţiile autorului în text.

Nicolae Georgescu-Tistu a publicat *Folclor din judeţul Buzău*, contribuind la cunoaşterea creaţiilor populare, inclusiv a descîntecelor, din această zonă [Georgescu-Tistu, p. 20-23; 35-37; 51-53; 57-58; 62-63; 67-69; 76-77]. Textele culese în anul 1920 şi publicate la 1928, au fost adunate din 20 de localităţi şi au fost grupate pe sate. Autorul respectă criteriile autenticităţii şi foloseşte semne diacritice în transcriere.

Şi alte colecţii de descîntece se înscriu în lista materialului factologic necesar a fi consultat la o eventuală catalogare a speciei sau în scopul includerii textelor într-o bază de date informaţională completă, necesară unor studii pertinente.

Odată cu aceste valoroase culegeri apar şi diverse broşuri de popularizare cu texte selectate din publicațiile anterioare, fără indicarea sursei [Descîntece; Farmece]. Asemenea cărți au fost editate în scop de comercializare şi nu pot fi folosite în studiile ştiințifice din cauza lipsei complete a datelor referitoare la proveniența textelor.

6. Descîntecul în monografiile unor localități

Cercetarea monografică a comunităților rurale se remarcă printr-o tradiție bogată. Capitolele care cuprind creațiile populare atestate, deşi uneori sumare, în ansamblul lor, au înscris în istoria folcloristicii o pagină aparte. În multe din acestea sînt prezente şi descîntecele. Victor Păcală în *Monografia comunei Răşinari* (1915), considerată prima monografie ştiințifică etno-folclorică a unei localități rurale, include capitolul *Vrăji, descîntece, doftorii băbeşti* [Păcală]. La *Vrăji* autorul descrie detaliat practicile *de ursită* din ajun de Anul Nou şi de Bobotează; o vrajă *de ibovnicie*; cum se vrăjesc cu bobii *de noroc* şi *de rău duşmanilor*. La *Descîntece* sînt 24 de texte, iar la *Doftorii băbeşti* – foarte multe rețete din medicina populară.

Şcoala sociologică a lui Dimitrie Gusti a promovat cercetarea monografică şi a contribuit la elaborarea a numeroase lucrări de acest fel. Bine documentate şi alcătuite sub îndrumarea Institutului de Cercetări Sociale, după o schemă elaborată minuțios, monografiile şi culegerile datorate activității acestui institut conțin materiale prețioase privind diferitele aspecte ale vieții rurale. Tradiția investigațiilor monografice ale unor localități continuă pînă în zilele noastre şi ne oferă, printre altele, pagini întregi de poezie magică [Iscrulescu, p. 73-79; Florescu, p. 27-29; Crăciun, p. 53; Țiucra-Pribeagul, p. 181-186; Cosma, p.191-193; Țurcanu, p. 56-58; Iancu, p. 36-39; Popescu D., p. 56-58; Bănuță, p. 82-84; Nicolaiasa, p. 92-98; Popescu S., p. 145-149; Muntiu, p. 65-66; Cojocaru, p. 232-240; Marta, Aron, p. 140-147; Coste, Godea 100-101; Dăscălescu, p. 91-92; Malski, p. 353-373; Robea, p. 120-125; Ciubotaru, p. 217-252; Tabureanu, p. 90-91; Plăcintă, p. 291-298; Mohanu, p. 34-37; Furtună I., Furtună A., p. 188-195; Furtună, 2000a, p. 176-188; Stăvilă, p. 65-66; Mocanu, p. 114-129; Bota, p. 378].

Lucrarea lui Tudor Pamfile *Boli şi leacuri la oameni, vite şi păsări după datinile şi credințele poporului român adunate din comuna Țepu (Tecuci)* are meritul de a fi prima monografie de medicină populară a unei localități. Materialul, surprinzător de bogat, adunat dintr-o singură localitate, ne readuce imaginea unei societăți tradiționale, cunoscătoare a practicilor populare de vindecare. Practicile medicale, printre care sînt inserate şi texte de poezie magică, sînt prezentate în ordine alfabetică, mai întîi cele referitoare la oameni, apoi la vite şi la păsări. Primul dintre aceste

trei capitole este cel mai bogat, cuprinzînd 132 de denumiri de boli pentru care autorul a consemnat practici populare de lecuire. În *Introducere* este dezvăluită concepția populară asupra cauzelor şi căilor prin care bolile se pot manifesta, precum şi metodele de apărare sau de vindecare cunoscute în localitate. T. Pamfile consideră important a culege datele de medicină populară, remarcînd că „lupta împotriva eresurilor <...> trebuie purtată cu multă chibzuință". Despre descîntece autorul spune că sînt „un îndestul de important capitol de psicologie". Sistemul medical popular nu poate fi pus la îndoială, căci, după cum consemnează autorul „veacurile cu nici un chip nu puteau consfinți ceva spre paguba omului" [Pamfile, 1911, p. 13].

7. De la primele încercări de antologare a poeziei magice la corpusul de texte elaborat de A. Gorovei

Alcătuirea unei antologii a poeziei magice a constituit o sarcină semnalată de cercetători încă de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. G. Dem. Teodorescu publică la 1885 o selecție de descîntece în volumul *Poezii populare*. Selecția cuprinde descîntece din publicațiile anterioare (55 de texte provenite din Moldova, Transilvania şi Bucovina), precum şi culegeri realizate de autor din Bucureşti şi județul Ilfov (21 la număr). La acestea se mai adaugă un text comunicat de un colaborator precum şi o traducere a unui descîntec italian. 8 texte din colecție (molitfe, orînduieli, rugăciuni) sînt reproduse din *Aghiasmatar mic sau scurtare de molitvelnic*, publicat la Sibiu, la 1851, şi au drept scop tratarea anumitor boli (*deochiul*, *năjitul* etc.).

În *Note* la edițiile din 1982 şi 1985 George Antofi analizează proveniența fiecărui text din colecția lui G. Dem. Teodorescu, remarcînd cu surprindere şi existența altor descîntece colectate de autor în Bucureşti şi în județul Ilfov. Manuscrisele se păstrează la Muzeul Literaturii din Bucureşti şi provin de la Dimitrie Teodorescu, fiul ilustrului folclorist [Teodorescu, 1985, p. 228-234].

O sinteză a descîntecului şi-a propus folcloristul Grigore Grigoriu-Rigo în *Medicina poporului* (1907), constatînd că descîntecele publicate pînă la el sînt „fără regulă şi fără capăt" [Grigoriu-Rigo, p. 3]. Grigoriu-Rigo este considerat „autorul primului studiu de etnoiatrie din literatura folclorica românească" [Datcu, I, p. 304]. Studiul constă din două părți: *Boalele oamenilor* (112 titluri de la *Adusul laptelui la femeie* la *Zilizit*) şi *Boalele vitelor* (47 de titluri, de la *Adusul laptelui* la *Zămbrele*). Autorul descrie bolile şi metodele de tratament, specificînd din ce zonă parvine informația; riturile de însănătoşire sînt expuse integral; se fac trimiteri la alte variante. Realizat astfel, materialul se prezintă ca un şir de micromonografii ale tuturor bolilor atestate. Cea mai amplă descriere îi revine deochiului. Sînt reproduse 17 texte, iar în *Nota* de la sfîrşit este

prezentată lista descîntecelor *de deochi* cunoscute pînă la acea dată, în număr de 61. La sfîrşitul studiului autorul plasează următoarele anexe: *Corpuri anorganice întrebuinţate în medicina poporului; Animale întrebuinţate în medicina poporului; Indice alfabetic de cuvintele populare cuprinse în medicina poporului; Indice alfabetic de plantele populare cuprinse în lucrarea de faţă* şi *Bibliografie*.

Volumul lui Artur Gorovei *Descîntecele românilor* (1931) este lucrarea care a apărut din necesitatea de a sistematiza textele risipite în periodice, în colecţii de folclor, în volume regionale. Aşa cum scrie însuşi autorul în *Prefaţă* la corpusul elaborat, intenţia sa a fost de a ordona materialul cunoscut pînă la acea dată. Autorul îşi întemeiază studiul despre descîntece pe mai mult de 2500 de texte din publicaţii şi manuscrise. Izvoarele sînt caracterizate pe larg în bibliografia acestui volum: pentru unele chiar este indicat numărul de texte pe care îl conţin şi tipul lor funcţional, este apreciată autenticitatea lor, notarea culegătorului, informatorului şi a localităţii din care provin. În corpusul de texte A. Gorovei omite practica magică, scopul volumului fiind a însuma toate textele cunoscute pînă atunci. Acest neajuns al lucrării este explicat de autor prin faptul că nu a intenţionat să elaboreze „o lucrare de medicină populară". Referinţe generale asupra practicilor de însănătoşire găsim doar în studiul introductiv. Tot aici A. Gorovei încearcă a defini *ce este un descîntec*, *cine descîntă*, *cînd* şi *cu ce* etc. Autorul dă o listă de 140 de nume sub care apare în descîntece diavolul, pricinuitorul bolilor, şi vorbeşte despre credinţa în acest spirit al răului la alte popoare. Într-un paragraf aparte este caracterizată *formula finală a descîntecelor,* precum şi alte episoade din structura textelor magice. Gorovei integrează descîntecul în cultura universală, vorbind despre credinţa în existenţa diavolului la români şi la alte popoare. Autorul face şi un istoric al atestării descîntecului la români.

Studiul lui A. Gorovei se remarcă prin elaborarea unei modalităţi originale de clasificare a textelor. Autorul delimitează 11 tipuri de descîntece „după forma în care sînt îmbrăcate, după modul în care se practică" (*rugăminte*, *poruncă directă*, *poruncă directă cu ameninţări şi îngrozire*, *poruncă indirectă*, *indicare*, *blăstăm*, *comparaţie*, *enumeraţie*, *dialog*, *povestire*). Descîntecele din volumul lui A. Gorovei sînt grupate, în mod tradiţional, în ordine alfabetică, după denumirea bolilor, de la *albeaţă* pînă la *zmeoaică*. Astfel, colecţia prezintă 203 boli, iar în cadrul fiecărei boli Gorovei „a inserat toate tipurile respective de descîntec cu variantele lor, dar uneori s-a mulţumit cu simpla indicaţie «descîntec cu formula poruncii directe», «descîntec cu formula: Maica Domnului vindecă», «descîntec sub forma descîntătoarea alungă boala» etc." O. Bîrlea consideră nefondată ordonarea textelor în acest mod: „Abrevierea e neştiinţifică, atîta vreme cît nu se face referire la tipul literar concret de poruncă directă, de naraţiune despre vindecarea prin intervenţie etc. Nici la variante nu se află vreo menţiune sau vreo ierarhizare a lor după gradul de diferenţiere, cititorul

neprevenit fiind ispitit a le considera întru totul similare tipului reprodus de Gorovei“ [Bîrlea, 1974, p. 328-329]. În lipsa unor indici sau tipologii ale descîntecelor, efortul lui Gorovei de a contribui la sistematizarea poeziei magice merită să fie apreciat. Aşa cum menţionează O. Bîrlea în *Prefaţă* la *Dicţionarul etnologilor români* de Iordan Datcu (I, 1998, p. 6), volumul „oscilează între tipologie şi corpus“ şi, credem, poate fi folosit ca atare de către cititorul avizat. În munca migăloasă de adunare şi de sistematizare a materialelor autorul a epuizat aproape toate sursele posibile, creînd o importantă lucrare de referinţă.

8. Perspective de abordare a descîntecului în studiul lui I.-A. Candrea
Folclorul medical român comparat

O contribuţie însemnată în domeniu este lucrarea lui Ion-Aurel Candrea *Folclorul medical român comparat: privire generală, Medicina magică* (1944). Volumul se caracterizează prin numeroase informaţii noi provenind de la corespondenţi, printr-o sistematizare originală a materialului, prin analize şi sugestii apreciate în cercetările ulterioare. Autorul a conceput o lucrare de proporţiile unui dicţionar comparat al cunoştinţelor populare despre părţile corpului omenesc, despre originea bolii şi a leacurilor, despre remediile magice şi empirice folosite în vindecare. În capitolul *Terminologia boalelor* autorul prezintă numirile populare pentru 124 de boli, precum şi numirile ce exprimă starea patologică [Candrea, p. 218-225]. Lucrarea este însoţită de un *Indice de nume şi de lucruri* care facilitează consultarea materialului.

Într-un capitol aparte sînt expuse credinţele populare referitoare la deochi: *ce e deochiul*, *cum se provoacă*, *cine poate deochea*, *cine poate fi deocheat*, *efectele deochiului*, *stingerea cărbunilor*, *paza de deochi*, *amulete şi talismane*. Analiza textelor de poezie magică este efectuată în capitolul *Descîntecele*. I.-A. Candrea preia principiul compoziţional de clasificare a descîntecelor promovat de A. Gorovei, îl dezvoltă, propunînd o schemă proprie. La tipul *povestire* Candrea face completări binevenite. Conform alegoriei din descîntec, autorul examinează cîteva categorii distincte, definindu-le astfel: *Intervenţia lui Dumnezeu*; *Intervenţia Maicii Domnului*; *Oameni minunaţi, mari etc.*; *Pasăre albă codalbă*; *Trei babe păziră gîlcile*; *Boala se supără şi piere*; *Imposibilităţi*, urmînd delimitările promovate de A. Gorovei în *Descîntecele românilor*. Prin această lucrare Candrea reuşeşte să sistematizeze credinţele legate de medicina magică în aspect mai larg şi din perspectivă comparată, elaborînd primul studiu complex de acest fel.

Medicina populară a constituit pentru I.-A. Candrea un domeniu predilect şi permanent de cercetare. Meritele marelui cărturar în stabilirea etimologiei termenilor de etnoiatrie românească

sînt reflectate şi în contribuția sa la *Dicționar*[ul] *enciclopedic ilustrat* (Bucureşti: Cartea românească, 1931), realizat în colaborare cu Gh. Adamescu, cît şi a *Atlasul*[ui] *linguistic al Banatului*, lucrare rămasă în manuscris şi păstrată la institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectologice din Bucureşti [apud Sitaru, p. 427].

9. Studii privind limba descîntecelor (O. Densuseanu, Al. Rosetti)

Numeroasele colecții de descîntece apărute în volume şi în periodice au determinat orientarea cercetărilor spre elucidarea unor aspecte privind această specie de folclor. Un studiu neîntrecut pînă astăzi în problema limbajului poeziei magice este *Limba descîntecelor* de Ovid Densusianu, celebru lingvist şi istoric literar, publicat în revista *Grai şi suflet*. Izvoarele de referință ale autorului sînt diverse publicații, manuscrise, precum şi culegerile proprii. Analizînd mijloacele care contribuie la expresivitate în descîntec, O. Densusianu constată faptul că în aceste creații folclorice este reflectată viața de toate zilele a țăranului român cu îndeletnicirile şi ocupațiile lui. În descîntece, remarcă O. Densusianu, este descrisă o trăire intensă a sentimentelor de dragoste şi ură; prin ele străbate viața care înfruntă bolile şi necazurile. În ele găsim descrise îndeletnicirile din traiul de zi cu zi al țăranilor. Studiul este divizat în cîteva părți: *Expresivitatea în descîntec; Forme şi înțelesuri vechi; Creațiuni proprii descîntecelor*. Printre mijloacele care contribuie la expresivitate în descîntec sînt enumerate: repetările sinonimice; derivarea (cu ajutorul prefixelor: răs-, răz-; pre-(pri-), prea-, p(r)o-. Într-un capitol aparte sînt analizate formele fonetice, morfologice şi lexicale (de exemplu, vechi forme de conjugare dispărute din limba vorbită, trecerea unor verbe de la o conjugare la alta etc.) care s-au păstrat în virtutea caracterului conservator al descîntecelor. Formele lexicale autorul le expune în ordine alfabetică, de la A la Z şi analizează la o sută de asemenea cuvinte. Cel mai mare spațiu i s-a oferit cuvîntului „sineca“ (a se sineca). Autorul inventariază mai multe texte pentru a determina formele şi împrejurările în care a apărut acest cuvînt. Cel mai mare capitol al lucrării este dedicat *Creațiunilor proprii descîntecelor*. „Dacă de atîtea ori descîntecele păstrează forme arhaice, arătînd astfel caracterul lor conservativ, scrie O. Densusianu, ceea ce le distinge iarăşi e bogăția de forme nouă pe care le întîlnim în ele“ [Densusianu, VI, p. 75]. Pentru exemplificare, autorul prezintă forme gramaticale neadecvate pentru substantive, adjective, verbe, create în special pentru a susține rima.

O lucrare de proporții, în care este investigată limba descîntecelor, aparține lui Alexandru Rosetti. Studiul *Limba descîntecelor româneşti* (1975) cuprinde aproape 1800 de termeni ordonați în cîteva capitole dedicate *cuvintelor rare*, *cuvintelor cu sensuri diferite*, *regionalismelor*, *formării*

cuvintelor, *termenilor care denumesc personaje mitice sau personaje infernale*, *jocurilor de cuvinte*, *termenilor cu sens obscur*. *Indicele de cuvinte şi forme,* plasat la sfîrşitul lucrării, favorizează consultarea materialului. Se remarcă însă anumite rezerve în utilizarea acestui studiu. Explicațiile pentru unele cuvinte din cele analizate nu corespund înțelesului lor din riturile de însănătoşire. Nu este adecvată nici definiția dată descîntecului în *Introducere*, nici explicarea originii lor, autorul considerînd că acestea „au fost compuse de preoți sau de colaboratori eclesiastici ai lor" [Rosetti, p. 16]. Cu toate aceste deficiențe, lucrarea a fost remarcată ca „cea mai amplă cercetare de limbă întreprinsă vreodată asupra descîntecului românesc", „contribuție pozitivă la cunoaşterea resurselor noastre de plăsmuire culturală" [Niculescu, p. 113]. Studiul a impulsionat apariția altor lucrări privind cuvintele rare întîlnite în descîntece [Frățilă, p. 372-386].

10. Cercetarea sistematică a descîntecului în cadrul instituțiilor de profil. Extinderea cercetărilor în toate zonele etnografice

Crearea Arhivei de Folclor a Academiei Române (Filiala Cluj) la 1930 a asigurat o cercetare şi valorificare sistematică a culturii populare. Între anii 1931-1945 Arhiva difuzează un şir de chestionare. Răspunsurile la aceste chestionare, venite din toate colțurile țării, inclusiv din Basarabia, conțin şi un important număr de descîntece. Aproape în fiecare număr al *Anuarului Arhivei de Folclor* găsim studii în care sînt inserate texte de poezie magică, ceea ce denotă preocupările constante ale cercetătorilor anilor '30 pentru această specie folclorică. În volumul I al *Anuarului* Ion Muşlea publică lucrarea *Cercetări folclorice în ţara Oaşului*. Dovadă a viabilității acestei specii sînt textele publicate de autor în capitolele *Descîntece* (26 texte) şi *Practici magice* (26 practici printre care sînt şi texte) [Muşlea, p. 197-214].

În volumul III al *Anuarului* eminentul lingvist Emil Petrovici publică *Folclor din Valea Almăjului*. La capitolul *Descîntece şi practice magice* (materiale notate cu numerele 91-151) autorul a inclus şi *Numărătura mare* (textele 135-137), ce se spune la căpătîiul muribunzilor, din motive că „e considerată tot ca un descîntec" [Petrovici, 1935, p. 36]. În realitate aceasta este varianta populară, versificată a legendei ecleziastice *Visului Maicii Domnului*. Printre practicile magice (138-151) sînt şi de felul: *Cum se opreşte ploaia* (142); *Cînd se zideşte o casă* (148-149); *Do'doli* [Paparuda] (150-151).

În volumul V al *Anuarului* Emil Petrovici publică colecția *Folclor de la moții din Scărişoara*. La capitolul *Descîntece* (190-199) publică 10 texte [Petrovici, 1939, p. 156-159], iar la

capitolul *Practici magice*, care aici este separat de primul, găsim şi practici de felul: *Cum se apără de deochiu* (201); Vrăji de dragoste (204).

În volumul VI găsim o altă colecție a lui Emil Petrovici intitulată *Note de folclor de la românii din Valea Mlavei (Sîrbia)*. La numerele 1-7 sînt cîteva incantații sau practici magice [Petrovici, 1942, p. 59-61]. Textele din colecțiile publicate de Em. Perovici sînt transcrise dialectal. Şi mai multe semne diacritice sînt utilizate în transcrierea descîntecelor (şi a altor creații folclorice) cuprinse în volumul *Texte dialectale culese de Emil Petrovici: supliment la Atlasul lingvistic roman (ALRT II)* [Petrovici, 1943]. Remarcăm şi alte culegeri de texte dialectale în care găsim descîntece inedite [Texte, p. 67-68] sau reluate din alte publicații [Antologie, 1983, I, p. 35-44, 173-222; Antologie, 1983, II, p. 19, 33-56, 429-432].

În volumul V al *Anuarului* (1939) este publicată colecția lui Nichita P. Smochină *Din literatura populară a românilor de peste Nistru* în care sînt 8 descîntece (textele 135-142) [Smochină, p. 48-51].

Volumul VI al *Anuarului* (1942) cuprinde colecțiile Vasile Scurtu *Cercetări folclorice în Ugocea Românească* [Scurtu, p. 243-263], unde sînt 66 *descîntece şi practici magice* şi I. Pătruț *Folclor de la românii din Sîrbia*, unde capitolul *Descîntece, practici magice* apare în materialele cu numerele 68-97 [Pătruț, p. 91].

Colecții importante de descîntec ne-a lăsat Petre Ştefănucă, participant al campaniilor monografice organizate de Institutul Social Român, director al filialei din Chişinău al acestui institut. Despre soarta tragică a remarcabilului folclorist s-a scris doar în ultimii ani. În condițiile dramatice pe care P. Ştefănucă nu le-a supraviețuit au putut rămîne doar culegerile şi studiile publicate de autor în timpul vieții. În *Anuarul Arhivei de Folclor* (1933 şi 1937) apar culegerile *Folclor din județul Lăpuşna* şi *Cercetări folclorice pe valea Nistrului-de-Jos* (în care sînt, respectiv, 10 şi 27 descîntece). Studiile au fost publicate în periodicele Institutului Social Român, rămînînd pentru lungă vreme aproape unicele surse sistematice de materiale din spațiul basarabean accesibile cititorului din România postbelică, dar, în acelaşi timp, interzise spre valorificare pe ambele maluri ale Prutului.

În perioada interbelică în Basarabia s-au colectat materiale de folclor prin difuzarea de chestionare, prin alcătuirea de monografii ale satelor sau sub îndrumarea profesorilor de licee şi şcoli. În publicațiile periodice locale au fost inițiate rubrici dedicate culturii populare. În multe din ele (în *Mărgăritare basarabene*, în *Cuget moldovenesc*) găsim un însemnat număr de descîntece. În ziarul *Cuvînt moldovenesc*, spre exemplu, între anii 1927-1935, au fost publicate peste 50 de descîntece colectate în județele Hotin, Bălți, Orhei, Lăpuşna, Tighina, Cetatea Albă.

Descîntece găsim şi în culegerile Oliviu O. Constantinescu şi Ion I. Stoian *Din datina Basarabiei* (1936) [Constantinescu, Stoian, p. 236-238] şi Ecaterina Nemirovschi *Din comorile sufletului basarabean* (1936) [Nemirovschi, p. 168-188], respectiv 7 şi 27 de texte. Materialul din colecţia profesoarei E. Nemirovschi este adunat de elevele şcolii normale eparhiale de fete din Chişinău iar descîntecele publicate provin din judeţele Lăpuşna, Bălţi, Tighina, Hotin, Cetatea-Albă, Ismail.

De asemenea culegerile profesoarei Tatiana Găluşcă, realizate împreună cu elevele liceului *Domniţa Ileana* din Bălţi, cuprind şi texte de poezie magică publicate parţial în *Folclor basarabean adunat din judeţele Soroca, Bălţi, Orhei*, apărut la 1938 în două volume în care se conţin 14 descîntece. Un caz particular este textul din volumul 2 spus de mamă pentru a blagoslovi flăcăul care pleacă în armată. Textele de acest fel corespund tipurilor de descîntece performate pentru a spăla pe cineva *de ură* (*de urît*), *de făcături*. [Găluşcă, I, p. 131-147; II, p. 43-45].

Colecţiile privind traiul şi cultura românilor din Basarabia, precum şi de pe teritoriile locuite compact de comunităţi româneşti din afara graniţelor ţării, care nu au reuşit să apară pînă la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial au avut o soartă vitregă, impusă de regimul totalitar comunist. Volumul lui Anton Raţiu *Românii de la est de Bug*, salvat ca prin minune, după cum mărturiseşte autorul, vede lumina tiparului abia la 1994. Lucrarea reprezintă rezultatele cercetărilor etno-sociologice întreprinse între anii 1942-1944. Descîntecele, în număr de 40, ocupă mai bine de jumătate din producţiile folclorice publicate în această culegere. Autorul constată că la data cercetării „descîntecele şi leacurile băbeşti erau răspîndite în fiecare aşezare românească de colonişti chiar şi prin cătune (artéle), iar numărul descîntecelor era destul de mare“. Descîntătoarele, remarcă autorul, „nu-şi exercită meseria de dragul cîştigului. Ele preţuiesc mai mult stima cu care sînt înconjurate în sat“ [Raţiu, p. 45-46].

11. Şcoala sociologică a lui D. Gusti şi cercetarea fenomenelor magice

Cele mai importante cercetări monografice asupra descîntecului, realizate în cadrul şcolii sociologice a profesorului D. Gusti, aparţin Ştefaniei Cristescu şi sînt efectuate în diferite zone ale ţării: s. Runcu (jud. Gorj), s. Drăguş (jud. Făgăraş), s. Şanţ (jud. Năsăud), s. Cornova (jud. Orhei). Volumul apărut la 1984 în S.U.A., *Descîntece din Cornova – Basarabia*, însumează cîteva studii ale autoarei şi culegerile inedite asupra manifestărilor spirituale din această localitate. Volumul a fost editat de Sanda Golopenţia-Eretescu, fiica autoarei, şi este rodul unei munci migăloase asupra unor materiale colectate mai bine de jumătate de secol în urmă. În 2003 volumul apare în a doua ediţie,

revăzută şi adăugită, cu titlul *Descîntatul în Cornova – Basarabia*. Noul titlu care este mai adecvat, figurează „în fruntea unui plan de volum descoperit ulterior“ şi elaborat de Ştefania Cristescu în vederea publicării. Cercetările de la Cornova au avut loc în vara anului 1931, în cadrul celei de a şaptea campanie monografică organizată de D. Gusti. În prima parte, intitulată *Materiale* este publicat integral materialul referitor la descîntecele colectate la Cornova. În primul capitol al acestei secţiuni, intitulat *Descîntători şi descîntaţi*, sînt concentrate fişele de răspuns la chestionarul privitor la manifestările spirituale întocmit de Ştefania Cristescu şi testat de ea pe teren (la Drăguş, Şanţ, Runc, Cornova). În total au fost consultaţi 127 de informatori (a zecea parte din populaţia satului). Subcapitolele *Descîntece de boală; Descîntece şi vrăji de dragoste şi de urît; Alte descîntece, vrăji, leacuri* conţin un număr de 79 de texte sau formule magice [Cristescu, 2003, p. 25].

Aşa cum remarcă Ş. Cristescu, femeia deţine rolul de seamă în păstrarea şi practicarea magiei casnice, a descîntecului. Practica descîntatului este la Cornova *feminină şi prestigioasă*. Enunţat aici, acest aspect este reflectat pe larg în studiul *Gospodăria şi riturile magice ale femeilor din Drăguş (Făgăraş)* (2002) care, de altfel, este la a III-a ediţie. În *Cuvînt înaine* la această ediţie S. Golopenţia publică mai multe date din biografia Ştefaniei Cristescu, menţionînd următoarele: „Inovatoare în gîndirea Ştefaniei Cristescu sînt îndeosebi: (a) prezentarea agenţilor magici; (b) analiza circulaţiei formulelor magice şi raportarea acesteia la «gradul de specializare magică» a agenţilor; şi (c) discuţia privitoare la întrepătrunderile între religios şi magic în Cornova anilor 1930“ [Cristescu, 2002, p. 14].

Partea a doua, *Studii*, conţine patru articole despre descîntatul în Cornova la care s-au mai adăugat în această ediţie *Chestionarul pentru studiul credinţelor, practicilor şi agenţilor magici în satul românesc* şi *Plan pentru cercetarea credinţelor domestice ale ţărănimii româneşti*. Sinteze ale unor cercetări complexe dedicate magiei, studiile elaborate de Ş. Cristescu cuprind aspecte dintre cele mai diverse. Articolul *Agentul magic în satul Cornova (Basarabia)* reprezintă versiunea românească originală, publicată în volumul de la 1984 pentru întîia oară. Varianta franceză a fost prezentată sub formă de comunicare la cel de-al XII-lea Congres internaţional de sociologie (Bruxelle, 1935). Lucrarea este dedicată agentului magic, celui „care îndeplineşte sau interpretează o practică magică“ [Cristescu, 2003, p. 209]. În Cornova la acea dată ştiau să descînte 87 de persoane. Informaţiile referitoare la descîntători sînt dispuse în tabele (sau scheme) numerotate de la A la O şi clasificate după: grupe de vîrstă; clasă socială; ştiinţa de carte; de la cine au învăţat; satul de origine; numărul celor care ştiu anumite tipuri de descîntec; numărul de descîntece ştiute de fiecare descîntător. În continuare sînt depistaţi „26 descîntători preferaţi ai satului“; aceştea sînt grupaţi după: vîrstă; clasă socială; ştiinţa de carte; de la cine au învăţat; satul de origine; numărul

descîntecelor pe care le cunosc fiecare din descîntătorii renumiți; lista descîntătoarelor care ştiu să facă şi de rău [Cristescu, 2003, p. 209-231].

Articolul *Frecvența formulei magice în satul Cornova* este republicat după *Arhiva pentru ştiința şi reforma socială*, nr. XIII, 1936 (p. 119-137). Este o continuare a articolului *Agentul magic în satul Cornova (Basarabia)* menit a determina „aria de extensiune a fiecărei formule în grupul agenților magici din satul Cornova". Conform tabelului prezentat în articolul anterior în Cornova au fost înregistrate 31 de „descîntece-tip". După frecvență descîntecele au fost clasate în felul următor: 1. descîntecul *de deochi* (pe care îl ştiu 28 de persoane din 87); 2. *speriatul*, *strînsul* şi *ursitul* – „cele trei boli de care satul se teme foarte"; 3. descîntecul *de dragoste*; 4. *de bube* şi *gîlci*; 5. *de muşcătură de şarp*e şi *de junghi* (descîntece moştenite pe linie de sînge) etc. În concluzie autoarea expune unele reflecții referitoare la „crearea variantelor unei formule magice"; menționează, de asemenea, că „problema schițării ariilor tematice" ar trebui extinsă dincolo de limitele unui singur sat [Cristescu, 2003, p. 233-247].

Articolul *Practica magică a descîntatului de strîns în satul Cornova* este o micromonografie a descîntecului cu acelaşi nume. Şt. Cristescu înregistrează pentru această boală două feluri de descîntat: cu ajutorul descîntecului propriu-zis *de strîns* şi facerea *cărticelei*. Textul cărticelei de Samcă este expunerea populară a legendei Sfîntului Sisinie. Asupra acestei legende, după cum s-a remarcat mai sus, s-au pronunțat B. P. Hasdeu, N. Cartojan, M. Gaster. Caracterizînd aceste două feluri de practici, Şt. Cristescu menționează asemănările dintre ele şi anume faptul că „aspecte caracteristice celor dintîi se adaugă cărticelei" [Cristescu, 2003, p. 258].

În *Componente magice în viața spirituală a țărănimii româneşti din diferite regiuni ale țării* este analizată „medicația magică" ca una dintre cele mai viabile componente ale vieții spirituale ale țăranilor. Întru susținerea perenității descîntecelor au un anumit rol atît „numeroasele plante, pe care cercetările medicilor le-au dovedit a conține reale principii vindecătoare", cît şi „forța vindecătoare reală" reprezentată de gest şi formulă [Cristescu, 2003, p. 261-273]. Aspectele spiritualității magice au fost selectate din cele 4 sate în care Şt. Cristescu a efectuat cercetări în cadrul campaniilor monografice: Cornova, Runcu, Drăguş, Şanț.

Un volum de materiale inedite, elaborate de participanții cercetărilor de la Nereju (Țara Vrancei) întreprinse la 1927 şi la 1938 în cadrul campaniilor monografice organizate de profesorul Dimitrie Gusti, publică în 2002 Paul H. Stahl. Materialele, salvate de la distrugere de către alcătuitorul acestui volum, întregesc aspecte importante ale investigațiilor întreprinse de Institutul Social Român (Bucureşti). Lucrarea, intitulată sugestiv *Cum s-a stins Țara Vrancei (Nereju – sat din Vrancea)*, cuprinde, în secțiunea a II-a, folclor şi obiceiuri. Ca şi în alte regiuni ale țării, magia este practicată în special de către femei dar, în comentariile la un descîntec *de speriat*, găsim

următoarea consemnare: „se zice că <...> are mai mare leac cînd vine de la bărbat decît de la femeie“ [Stahl, p. 166]. Prezența buciumului şi a fluierului în textele descîntecelor este firească pentru peisajul Vrancei. Formula descîntecului *de obrinteală* (rană deschisă, infectată) are aici o coloratură specifică: „Oaia neagră zbiară-n vale, fluieraş fluieră-n deal...“ [Stahl, p. 167]. Şi descîntecul *de dragoste* include fluierul (acolo unde mai frecvent apare buciumul, trîmbița): „Pe fluier a fluierat, tot dorul a adunat“ [Stahl, p. 170]. „Din bucium de soc“ se buciumă pentru a alunga *dalacul* sau *dalapul* [Stahl, p. 173], cum este numit acolo *antraxul*. Despre credința în puterea magică a cuvîntului ne vorbesc mărturiile informatorilor: „e mare păcatul să ştii şi să taci din gură. Te pedepseşte Dumnezeu, şi pe lumea ailaltă tot de aceea zaci“ [Stahl, p. 172]. Imaginea de legendă a descîntătoarei este menținută de credința precum că e foarte bună dacă „are un singur nume (nu mai e alta cu numele acela)“ [Stahl, p. 162].

12. Descîntecul în contextul magiei şi a etnoiatriei în studiile lui Gh. Pavelescu

O lucrare de o importanță aparte în domeniul descîntecului este *Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni* (1945) de Gheorghe Pavelescu. Lucrarea este rezultatul investigațiilor întreprinse de autor în cadrul Institutului de Cercetări Sociale al României – Regionala Cluj, în vara anului 1939 (jud. Turda) şi cu sprijinul Arhivei de Folclor a Academiei Române la 1940 (jud. Bihor şi cîteva sate din Cîmpia Transilvaniei). Preocupările autorului în acest studiu sînt legate de problema magiei. Lucrarea constă din trei părți: *viziunea magică*, *vrăjile* şi *descîntecele*. Volumul conține o colecție însemnată de descîntece publicate la compartimentul *Texte*: 166 de descîntece şi cîteva practici fără text, raportate la 26 de teme (tipuri). În *Anexe* informatorii sînt clasați după numărul de texte ştiute: Cei care ştiu un singur descîntec sînt în număr de 28, iar cu numărul maxim de texte ştiute (13 descîntece) este doar o singură informatoare. În studiu sînt făcute precizări de termeni privitor la poezia magică şi acțiunea ei; se insistă asupra personalității creatoare a agentului magic. Partea a treia, *Descîntecele*, este împărțită în următoarele compartimente: *I. Agenții magici*; *II. Descîntatul*; *III. Descîntecele*. Vorbind despre descîntece, autorul ia în dezbatere: *1. Viața formulei orale; 2. Motivele principale ale formulei; 3. Temele descîntecelor; 4. Formule tip şi variante. Versiuni*. *Formula orală* este analizată de autor în cadrul unui repertoriu de texte propriu unui anumit informator. Părțile componente ale formulei magice (*rugăciunea* sau *invocația*, *povestirea alegorică*, *exorcismul* sau *blestemul*, *urarea* sau *menirea* şi *încheierea*) autorul le numeşte motive. În general, o descîntătoare posedă o singură formulă de *invocație* care uneori poate lipsi. *Povestirea alegorică* (ce are loc în plan fictiv şi în trecut) este prezentă în cele mai multe

descîntece şi are drept scop determinarea unei acţiuni similare în viitor ca şi acţiunea simbolică din practicile magice (efectuată pe plan concret şi în prezent) [Pavelescu, 1998, p. 91].

Atunci cînd nu se întrebuinţează povestirea alegorică, alungarea bolii se face prin *exorcism*. *Exorcismul* este ameninţarea sau *blestemul* adresat bolii şi se termină de obicei cu indicarea locului unde trebuie să meargă boala. *Exorcismul* mai poate lua forma unei comparaţii „arătîndu-se ce i se va întîmpla boalei, dacă nu va pleca". Caracterizînd astfel părţile componente ale unui descîntec, autorul precizează că aceste momente „nu au întotdeauna poziţie şi succesiune fixă. Singurele *invocaţia* şi *încheierea* sînt în genere fixe" [Pavelescu, 1998, p. 95].

În continuare autorul prezintă un tablou al schemelor de formule orale pentru descîntecul *de potcă*, afirmînd pe baza acestui tabel că „aşa numitele «formule tip» au o existenţă foarte problematică şi inconstantă în domeniul descîntecelor". Elemente *constante*, notează autorul, „sînt numai «temele» adică motivul descîntecului sau boala, formula orală variind după informator". *Variantele* descîntecelor „sînt produse prin combinarea diferitelor imagini şi motive comune incantaţiei magice în general". Astfel, „unele teme nu au formule tip (cel de potcă), pe cînd altele au astfel de formule (cel de scrîntit, mucedă, uimă), aceasta bineînţeles pentru o anumită regiune. Dar nici chiar atunci cînd o temă are o formulă tip, formula tip nu se păstrează întocmai, ci dă naştere la *versiuni*". Aşa dar, repertoriul unui descîntător constă dintr-un număr limitat de teme şi de un număr de imagini şi motive. Pentru comparaţie autorul pomeneşte de descîntătorii ţigani care adesea nu pot „comunica decît o singură formulă orală pe care o *adaptează*, după împrejurări, diferitelor teme" [Pavelescu, 1998, p. 99]. Fără îndoială că reflecţiile autorului asupra formulelor orale deschid noi perspective în cercetarea descîntecelor.

Gh. Pavelescu publică la 1944 lucrarea *Mana în folclorul românesc*. Studiul prezintă o analiză multilaterală a conceptului de *mană* în cultura populară. Capitolul *Aducerea manei* este dedicat practicilor magice şi descîntecelor *de adus mana vacilor*. Analizînd textele (fără a le reproduce în întregime) autorul le clasifică astfel: *Descîntecul cu intervenţia Maicii Domnului; Intervenţia altor sfinţi; Invocarea stelelor; Invocarea furnicilor; Strigarea laptelui* şi *Alte teme ale descîntecului de mană*. Nu numai acest capitol, dar lucrarea în întregime este o contribuţie valoroasă în înţelegerea descîntecului *de mană*, cel mai dezvoltat şi mai răspîndit text dintre cele practicate pentru sănătatea animalelor.

Poezia magică a ocupat un loc însemnat şi în alte cercetări întreprinse de Gh. Pavelescu în diferite zone etnografice. Studiul *Aspecte din spiritualitatea românilor transnistrieni*, apărut la 1944, conţine 14 descîntece, între care primele 8 au fost înregistrate de la o singură informatoare, Ileana Darie de 84 de ani din Speia (Tiraspol). Celelalte texte provin de la două informatoare din

Handrabura (Ananiev). Repertoriile de texte publicate de autor denotă şi în localităţile cercetate o tradiţie bogată a speciei [Pavelescu, 1944].

La 1945 Gh. Pavelescu publică în *Anuarul Arhivei de Folclor*, vol. VII, *Cercetări folclorice în (sudul) jud. Bihor* în care se conţin şi 12 descîntece (*de deochi*, *de bubă*, *de sclintit*, *de junghi*) [Pavelescu, 1945]. Cunoscător al riturilor de însănătoşire, autorul a adus o contribuţie însemnată atît în valorificarea teoretică a domeniului, cît şi în înregistrarea adecvată a materialului din mai multe zone ale ţării. Valoarea studiilor este marcată de competenţa unui cercetător cu pregătire teoretică care şi-a alimentat cunoştinţele din observarea nemijlocită pe teren. Lui Gh. Pavelescu în revine meritul de a întreprinde cercetări repetate la anumite intervale de timp. Cercetătorul constată stereotipia „imaginilor intuitive" şi utilizarea lor arbitrară în crearea descîntecelor, relevînd, între altele, dispariţia tradiţiei din „lipsă de utilizare" [Pavelescu, 1996].

Interesul lui Gh. Pavelescu pentru fenomenele de etnoiatrie populară s-a manifestat şi în cercetările de mai tîrziu. Preocupările autoruli de aceste probleme sînt expuse în studiul *Cercetări de etnomedicină în zona Sebeşului*, apărut pentru prima dată la 1987 în Anuarul de Folclor, vol. V-VII. Autorul încearcă să prezinte şi fenomenul de dispariţie a poeziei magice, valorificînd materialele colectate personal în aceleaşi localităţi la un anumit interval de timp (1934-39 şi 1971) [Pavelescu, 1998, p. 301-349].

13. Valorificarea şi publicarea descîntecului în România postbelică

În perioada postbelică investigaţiile în domeniul descîntecului au stagnat, confruntate fiind cu deziderатul combaterii lor ca superstiţii şi prejudecăţi. Valorificarea materialului de acest fel n-a făcut parte din planurile institutelor de cercetare. Totuşi textele de poezie magică sînt prezente în antologiile de folclor. În anii '60 ai secolului XX este iniţiată publicarea unor colecţii de folclor românesc înmănuncheate în seriile *Folclor din Transilvania*, *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, *Folclor din Moldova*. Prin aceste prestigioase serii sînt puse în circuit texte de poezie magică din colecţii de folclor aparţinînd lui Iustin Ilieşiu, Gheorghe Cernea, Valerica Steţco, Pamfil Bilţiu, Mihail Gregorian, Marin Buga, Ion Nijloveanu, Mihai Costăchescu, Ion Oprişan, Stelian Cîrstean, Vasile G. Popa, Nicolae Cojocaru [FT, III, p. 240-245; FT, IV, p. 29-37; FT, IX, p. 59-87; FT, X, p. 270-326; FOM, I, p. 289-365; 564-571; FOM, III, p. 744-762; FOM, VII, p. 544-564; FOM, XII, p. 311-402; FM, I, p. 197-234; 396-425; FM, II, p. 82-89; 732-733; FM, IV, p. 253-327; FM, V, p. 141-145].

Un număr însemnat de descîntece publică Ion Nijloveanu în volumul 2 de *Poezii populare româneşti* din seria *FOM*, XII (1989). Colecția, adunată în întregime de autor, conține 69 de texte (de peste 30 de tipuri sau pentru 35 de boli) atestate la 1938, 1957, 1959, 1960, 1962, 1967, 1968, 1973 în jud. Olt şi 5 texte atestate la 1974 în jud. Vaslui. Trei texte sînt reproduse „din caietul lui Gh. Roşulescu, din Slatina, scris la 1900“ [FOM, XII, p. 311-402].

Colecția lui Pamfil Bilțiu *Poezii şi poveşti populare din Țara Lăpuşului* (1990), conține între altele 49 de descîntece. Autorul le clasifică în 14 tipuri, urmînd numerotarea descîntecelor după boli din colecția lui A. Gorovei. P. Bilțiu notează că două din aceste tipuri, *de bubă şi zgaibă* (împreună) şi *de lene*, „nu figurează în indicele lui Gorovei“. Aşa-numitul descîntec *de lene* face parte din categoria parodiilor şi este folosit, după cum se precizează, la şezători, în atmosfera de glume şi veselie. În *Introducere* P. Bilțiu vorbeşte despre importanța practicii magice: gestica, ustensilele, apa; de asemenea analizează imaginile din text: puterea magică a culorilor, simbolistica cifrei *trei* etc. [FT, X, p. XXV].

Culegerea *Fascinația magiei: vrăji, farmece, desfaceri din județul Maramureş* (2001) de Pamfil şi Maria Bilțiu este rezultatul unor cercetări recente de teren în domeniul magiei populare (în special anii 1999-2000). Volumul este împărțit în şase capitole: I. *Magia meteorologică*; II. *Magia domestică*; III. *Magia manei*; IV. *Magia medicală*; V. *Magia dragostei*; VI. *Magia divinatorie*. În *Notă asupra ediției* Pamfil Bilțiu remarcă faptul că materialele au fost selectate astfel încît să cuprindă „fiecare categorie a magiei populare, pentru a marca complexitatea şi bogăția ei“. Materialul care alcătuieşte colecția reflectă actualul stadiu de conservare a acestui compartiment în spațiul investigat. În acelaşi timp autorul remarcă faptul că unele practici „de abia mai persistă în memoria generației vîrstnice“ [Bilțiu P., Bilțiu M., p. 7]. Consultarea materialului este facilitată şi de delimitarea fiecărei informații din cele 526 cîte se conțin în volum. Una sau mai multe materiale sînt prezentate sub un titlu care le caracterizează şi care reflectă esența acestora. Structurarea materialelor în volum, dar şi valorosul studiu de *Introducere* sînt rezultatul unei cunoaşteri excelente a zonei investigate şi a pregătirii profesionale a autorilor fideli unor preocupări constante pentru cultura populară.

O contribuție importantă în valorificarea descîntecelor este volumul *Descîntecul – poezie populară medicală: selecție din arhiva Grigore Crețu*, publicat la Bucureşti în 1999. Cercetătoarea Mariana Sefer, care a îngrijit această colecție, a publicat şi alte cărți dedicate medicinii populare valorificîndu-le „din punct de vedere folcloric şi medico-istoric“ [Sefer, 1998, p. 106]. Valorificarea colecției lui Grigore Crețu a scos la iveală un impresionant număr de texte: 845 în total, clasificate în 92 de tipuri funcționale (între care sînt incluse şi cîteva formule de tipul: *descîntecul bobilor*, *pentru creşterea părului*). Informațiile referitoare la numele elevului care a cules descîntecul,

pachetul cu caiete-manuscrise, numele informatorului, vîrsta lui, zona şi anul culegerii sînt reproduse la sfîrşitul volumului, în capitolul *Bibliografie* [Sefer, 1999].

Impunătoare colecție de folclor este culegerea lui Constantin Rădulescu-Codin, realizată între anii 1896-1913, în special, în zona Muscel, dar şi în alte județe ale țării. Ioan Şerb şi Florica Şerb valorifică o parte din acest manuscris, publicînd volumul *Literatură populară, I, Cîntece şi descîntece ale poporului*. Capitolul *Descîntece (Vrăji, farmece, desfaceri)*, conține 256 de texte pentru 74 de boli [Rădulescu-Codin, 1986, p. 501-606]. (*Comorile poporului*, colecția antumă a folcloristului, conține un singur descîntec intitulat *Facere de dragoste* [Rădulescu-Codin, 1930]). Volumul apărut la 1986 respectă cerințele autorului față de realitatea folclorică (autenticitatea materialului folcloric, înregistrarea şi reproducerea cît mai fidelă a graiului popular) şi se anunță ca primul dintr-o serie de trei volume, în care s-ar cuprinde toate materialele colectate de harnicul culegător.

Şi alte culegeri care se înscriu în opera de valorificare a colecțiilor vechi şi mai noi, în special cele datorate unor pasionați investigatori, denotă interesul constant pentru riturile de însănătoşire, contribuind la completarea domeniului cu materiale inedite de valoare [Neagu, 1940a, p. 550-559; Neagu, 1940b, p. 614-627; Neda, p. 44; Şandru, p. 169-199, 411-415, 430-431, 437-438; Uglişiu, p. 250-251; Pop D., 1970, p. 240-243; Ioniță, p. 308-318; Antologie, 1980, p. 236-269; Şişeşteanu G., Şişeşteanu S., p. 701-720; Cărăbiş, 1986, p. 197-228; Cărăbiş, 1995, p. 126-136; Bălăianu, Constantinescu, p. 307-311; Chivu p. 183-210; Bilț Valentin, p. 31-112; Bilț Valeria, p. 55-58; Panea, Bălosu, Obrocea, p. 149-150; Căliman, Veselău, p. 220-246; Dunărind, p. 59-66; Popescu A., p. 49-59; Ravaru, p. 141-142; Pavelescu A., p. 115-128, 179-203; Faiter, p. 5-20].

14. Probleme fundamentale ale descîntecului în studiile de teorie a folclorului

Printre studiile de sinteză referitoare la particularitățile descântecului apărute în perioada postbelică este *Poezia riturilor de însănătoşire (Descîntecul)* de Ovidiu Papadima din volumul *Literatură populară română* publicat la 1968. Un capitol din acest studiu şi anume *Structura artistică a descîntecului* a apărut trei ani mai devreme în *Revista de istorie şi teorie literară* [Papadima, 1965, p. 357-368]. Autorul ia în dezbatere probleme fundamentale legate de descîntec (originea, factorii conservării, ariile de răspîndire, clasificarea) şi încheie studiul cu un capitol original intitulat *Corespondențe cu celelalte specii ale creației orale*. Investigația excelează prin relevarea particularităților estetice ale poeziei magice, menite „să zguduie pacientul în cel mai înalt grad, să-l facă să creadă orbeşte în eficiența descîntecului“ [Papadima, 1968, p. 362].

Gheorghe Vrabie contribuie la valorificarea descîntecului prin capitolele *Poezia medicală sau descîntecul* din monografia *Folclorul. Obiect – principii – categorii* (1970) în care este analizat conținutul şi structura poetică a acestei specii. Capitolul este tipărit aproape neschimbat în volumul *De civitate rustica* [Vrabie, 1999, p. 87-96]. În *Discursul incantațiilor* din studiul *Retorica folclorului* (1978) Gh. Vrabie ordonează discursul în patru subtipuri: a) invocativ; b) imperativ; c) fabulativ; d) mixt. Clasificarea pune în valoare sistemul retorico-sintactic pe care se bazează demersul magic. Autorul remarcă în acest sens: „Descîntătoarea ca să «vrăjească», ca acțiunea cuvîntului să-şi atingă scopul, schimbă modulațiile vocii. Silabele capătă anumită structură, care influențează *tempoul* rostirii. După o succesiune de versuri, multe din ele adevărate jocuri de cuvinte, – reluări iterative, derivări morfologice în polipton, sonorități (aliterațiuni, homeoteleuton), urmează încheierea accentuată. Organizarea eufonică, sub forma de mai sus, joacă rol important în rostirea acestei poezii mai mult «cîntată», declamată cu infinite modulații. Astfel că sunetele şi succesiunea cuvintelor capătă nu numai valoare eufonică, ci şi una semantică“ [Vrabie, 1978, p. 200].

O. Bîrlea îşi extinde investigațiile asupra acestei specii în capitolul *Descîntecul* din volumul *Folclor românesc*, II (1983). Demersul se deosebeşte prin multitudinea problemelor abordate şi aprofundarea unor aspecte definitorii pentru această specie, analizînd terminologia, ingredientele şi arsenalul magic, latura empirică a riturilor de însănătoşire. Apreciind clasificarea compozițională elaborată de A. Gorovei, O. Bîrlea precizează: „Cercetarea s-a oprit însă la jumătatea drumului, căci au mai rămas de stabilit şi de inventat tipurile şi motivele literare ca atare în totalitatea lor, operație anevoioasă din pricina caleidoscopiei deconcertante a variantelor“ [Bîrlea, 1983, p. 7-59]. Bîrlea consemnează lungimea textelor care, de obicei, au cîte 15-50 versuri, fiind atestate „descîntece scurte reduse la trei-patru cuvinte, uneori şi mai puțin, cît şi descîntece lungi“ de circa 400 de versuri [Bîrlea, 1983, p. 15-16]. „Neregularitatea structurală a versului e depăşită sensibil de cea observată în compoziția descîntecelor. Sub acest aspect descîntecul se dovedeşte specia cea mai anarhică din întregul repertoriu folcloric, întrucît nu oferă nici un punct de sprijin în dibuirea vreunor norme de alcătuire. Aici nu se poate vorbi de cutare tip, ca la celelalte specii, întrucît ele nu există, regula generală fiind îmbinarea motivelor după bunul plac al improvizației“ [Bîrlea, 1983, p. 16-17]. În acelaşi timp autorul caracterizează cîteva tipuri compoziționale şi literare distincte, analizează unele procedee literare, menționînd în final: „o cîntărire statistică ar scoate în relief repartizări inegale ale frecvenței unor procedee compoziționale, motive literare sau imagini specifice, dar aceasta e sortită să aibă doar o valoare relativă, întrucît datele trebuie mereu raportate la desimea punctelor cercetate şi la asigurarea investigațiilor, prea puține fiind efectuate sub egida epuizării repertoriului“ [Bîrlea, 1983, p. 58].

Exegezele lui Ovidiu Bîrlea se deosebesc prin efortul de a aprofunda unele aspecte legate de cunoaşterea şi sistematizarea acestei specii. În lucrarea *Problemele tipologiei folclorice* (1971), semnată de Dumitru Caracostea şi Ovidiu Bîrlea, găsim o elocventă prezentare a tipologiei descîntecelor, autorii insistînd asupra tipurilor compoziționale ale acestei categorii folclorice [Caracostea, Bîrlea, p. 328-333].

Un capitol dedicat descîntecelor găsim în lucrarea lui Mihai Pop şi Pavel Ruxăndoiu *Folclor literar românesc*, apărută la 1976 [Pop, Ruxăndoiu, 1976, p. 218-228] şi reeditată, cu unele schimbări, la 1991 [Pop, Ruxăndoiu, 1991, p. 169-176]. Autorii volumului contribuie la stabilirea terminologiei, dezvăluirea originii şi evoluției descîntecului. „Remarcabilă prin elementele de noutate aduse (mai ales la acea vreme), constată Camelia Burghele, este aplicația dinspre teoriile comunicării ataşată poeziei descîntecului, receptat de către autori mai întîi ca structură, iar apoi ca structură de comunicare. Descîntecul este definit acum ca «mesaj codificat», pus în act de către un transmițător (performerul), trimis unui destinatar (generatorul forței magice), pentru ca de el să beneficieze referentul“ [Burghele, 2000, p. 58]. Structura de comunicare semnalată, promovată şi de alți autori în explorarea descîntecului [Coatu, 1998, p. 16-32; Handrabura, p. 77], cît şi terminologia adecvată (performer, performare, a performa[*]) sînt utilizate frecvent în studiile recente.

Pavel Ruxăndoiu continuă investigațiile asupra acestei specii în cursul universitar *Folclorul literar în contextul culturii populare româneşti* (2001). Originală este încercarea autorului de a plasa descîntecul în grupa categoriilor *de tranziție*, situată între *poezia de ritual şi ceremonial* şi *categoriile nelegate de obiceiuri*. „Situarea poeziei descîntecului într-o zonă de tranziție“ este motivată de autor prin „natura contextului lor funcțional“ şi prezența „unor structuri narative, implicit prin preluarea şi remodelarea unor secvențe aparținînd basmului sau baladei“. Autorul îşi sprijină ipoteza şi pe prezența unui „repertoriu de termeni (în special actanți) care țin de limbajul basmului sau baladei (Făt-Frumos, Statu-Palmă-Barbă-Cot, zmeul, şarpele, balaurul etc.)“ [Ruxăndoiu, p. 349-361]. Delimitarea descîntecului de categoriile rituale nu pare a fi justificată. Structurile narative din construcția descîntecului se prezintă ca rituri primordiale sau povestiri exemplare evocate în scop curativ, iar prezența lor în diferite categorii folclorice reflectă fondul comun de valori.

Cea mai importantă culegere de poezie magică efectuată în ultimii ani este volumul *Descîntece din Moldova (texte inedite)* din seria *Caietele Arhivei de Folclor* (1982) [Cireş, Berdan, 420 p.]. Textele au fost colectate timp de 10 ani şi provin din înregistrări pe bandă de magnetofon, dar şi din anchete indirecte, pe bază de chestionar, făcute de nespecialişti. Autoarele Lucia Cireş şi

[*] Din engl. (performer, perform) însemnînd a oficia, a executa, a îndeplini un ritual.

Lucia Berdan au pus în circuit 391 de texte selectate din Arhiva de folclor a Moldovei şi Bucovinei la care colaborează. În această cifră nu intră numărul de variante indicate la sfîrşitul volumului. Colecţia este prima în care a fost utilizat principiul compoziţional, iniţiat de A. Gorovei. Autoarele au acceptat, cu unele precizări, schema propusă de O. Bîrlea în problema tipologizării descîntecului. Textele au fost clasificate în tipuri simple şi tipuri mixte. Tipurile simple sînt încadrate în cinci clase mari: *Denumirea agentului nociv*, *Invocaţii*, *Porunci şi exorcisme*, *Analogii*, *Formule magice şi parodii*. Capitolul mare de tipuri mixte denotă deficienţele clasificării utilizate, dar, în acelaşi timp, permite evidenţierea unor aspecte legate de structura poeziei magice.

În studiul introductiv, semnat de L. Cireş, sînt abordate mai multe aspecte legate de poezia magică. Descîntecul este un fenomen prezent în realitatea de zi cu zi, deşi chiar pentru generaţia de vîrstă medie el face parte din fondul pasiv al memoriei. Este dezvăluită valoarea cognitivă, documentară şi, în deosebi, artistică a literaturii izvorîte din ritul magic. Eficienţa riturilor de însănătoşire este explicată prin cunoştinţele empirice şi psihoterapeutice aplicate. La apariţia lui, volumul *Descîntece din Moldova* a fost apreciat drept „cea mai importantă cercetare contemporană asupra acestei specii“ [Muntean, p. 217].

15. Studii asupra descîntecului în Basarabia postbelică

Pentru o cercetare viitoare a poeziei magice se cer valorificate descîntecele ce aparţin unor mari arhive de folclor din Bucureşti, Cluj-Napoca, Iaşi, Chişinău, Cernăuţi. Spre exemplu, Arhiva Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova deţine circa 2500 de descîntece, colectate între anii 1946-1994. Dintre acestea doar un număr minim s-a publicat în culegeri de folclor [Curuci, 1982, p. 97-105; Curuci, 1983, 99-108; Curuci, 1986, p. 81-87; Curuci, 1989a, p. 92-96; Curuci, 1989b, p. 99-106; Moraru, p. 27-50; Căutătorii, p. 347-357; Folclor, 1991, p. 294; Ciumac, Leaşco, p. 99; Colac, p. 63-71]. Cîteva culegeri recente [Romanciuc-Dutcovschi, p. 15-16, 267-268, 315-345; Ţarălungă, p. 49-52, 261-265] reflectă interesul constant al culegătorilor pentru descîntec.

Remarcăm faptul că puţinele studii teoretice din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească au fost elaborate inclusiv în baza textelor din arhiva sus-numită. Capitolul *Descîntece* din *Schiţe de folclor moldovenesc* (1965) semnat de I. D. Ciobanu este primul din perioada postbelică care abordează acest subiect [Ciobanu, p. 113-118]. Referinţele următoare asupra speciei privesc în special valoarea poetică a textelor magice. Leonid Curuci, autorul studiului *Poetica descîntecului moldovenesc*, analizează mijloacele artistice de exprimare utilizate în descîntec, aducînd exemple din arhiva de folclor menţionată, la care a colaborat, contribuind în

acest mod la valorificarea ei [Curuci, 1984, p. 21-31]. Capitolul *Descîntecele* din *Creaţia populară*, semnat de acelaşi autor, este cel mai amplu studiu asupra acestei specii, publicat pînă acum în Republica Moldova. Autorul analizează originea şi evoluţia descîntecului, ustensilele folosite în ceremonial, poetica textelor, compoziţia, imaginea forţelor tămăduitoare, imaginea bolii, colectarea, editarea, studierea, starea speciei la etapa actuală.

De un interes aparte sînt studiile de folclor comparat care iau în discuţie comunităţile descîntecului românesc cu cel al ucrainenilor [Бостан, с. 142-153], al bulgarilor [Curuci, 1995]. Specie arhaică, descîntecul conservă, întîi de toate, imagini, motive, subiecte cu substrat indo-european ce se regăsesc în folclorul mai multor popoare. Pornind de la aceste constatări, autorii studiilor menţionate îşi adîncesc investigaţiile analizînd procedee comune de versificaţie, teme, imagini, motive care fie au un substrat comun, fie au putut migra în procesul schimbului cultural de valori, demonstrînd, în acest fel, creativitatea populară.

Un aspect important elucidat de către Eliza Botezatu în *Poezia şi folclorul: puncte de joncţiune* (1987) este valorificarea procedeelor artistice proprii descîntecului în literatura contemporană. Poezia magică, aşa cum remarcă cercetătoarea, continuă să fie un nesecat izvor de inspiraţie pentru scriitori [Botezatu, p. 257].

16. Studii recente şi perspective de abordare a descîntecului

Schimbările sociale şi politice din ultimii ani au oferit noi deschideri în cercetarea fenomenelor de magie populară. Cercetările întreprinse în perioada menţionată se înscriu într-o etapă modernă de abordare a culturii populare. O lucrare relativ recentă în acest domeniu aparţine Nicoletei Coatu. Intitulată *Structuri magice tradiţionale* (1998), ediţia face parte dintr-un proiect mai amplu, conform căruia descîntecele vor fi organizate in trei volume: 1. *Structuri magice terapeutice*; 2. *Structuri magice erotice*; 3. *Structuri magice şi logica contradictoriului – faceri si desfaceri*.

Prima secţiune a cărţii oferă un model teoretic de ordonare a textelor poetice-magice, ilustrat în secţiunea a doua. Corpusul de texte cuprinde materiale din publicaţii, cu precădere din S. Fl. Marian şi A. Gorovei, precum şi materiale inedite din Fondul Arhivei Institutului de Etnografie şi Folclor *Constantin Brăiloiu* din Bucureşti. Cîteva capitole din cele 9 ce alcătuiesc prima secţiune a cărţii au fost publicate anterior în literatura de specialitate, fapt ce denotă preocupările constante ale autoarei pentru descîntec. Autoarea întreprinde analize semiotice asupra sistemului cultural magic al descîntatului. Sincretism cultural magie-mit-religie, structura de comunicare, rol şi comportament,

structuri poetice-magice, intertextualitate: text magic – text religios, denominație, coordonate spațiale şi temporale, semantismul *numărului* şi al *culorii* sînt probleme analizate în compartimente aparte în această lucrare. Capitolul *Structuri poetice magice* „descifrează mecanismul generativ al discursului magic şi modul în care textul poetic-magic satisface cerințele funcționale“ [Coatu, 1998, p. 47-48]. Autoarea clasifică descîntecele în două grupe mari: categoria structurilor simple, monostrategice (*enumerative regresive*, *imprecative*, *imperativ-enumerative*, *contrastante-imperativ-enumerative*, *contrastante*, *dialogice*, *încifrate*, *oximoronice*, *comparative*, *narative*, *narative-exemplare*) şi categoria structurilor complexe, pluristrategice. În categoria a doua sînt incluse variante de descîntec ce îmbină strategii diferite. Ordonarea materialului facilitează confruntarea motivelor şi imaginilor care stau la baza organizării demersului magic. Stăruind în dezvoltarea clasificării promovate, autoarea ia în calcul şi principiul funcțional (dispunerea după denumirea bolilor), pledînd pentru o viziune complexă asupra descîntecului.

În *Povestea unei vrăjitoare: o abordare antropologică a mentalității rurale tradiționale* (1996) Aurora Liiceanu îşi propune să studieze personalitatea unei descîntătoare. În *Introducere* autoarea remarcă următoarele: „am dorit ca, prin prezentarea vieții şi faptelor ei, să refacem un univers bine conturat, pe care l-am numit Maramureşul ca lume. Numai refăcînd acest univers putem înțelege rostul vrăjitoarei în colectivitatea rurală tradițională. Prin ea, ca individ, putem deci reface acest univers şi, apoi, prin cunoaşterea lui o putem înțelege“ [Liiceanu, p. 9]. Autoarea indică sursele de inspirație ale investigației întreprinse, menționînd complexitatea unei asemenea cercetări. Înregistrările practicilor magice performate de Ana Herbel, ca şi o serie de relatări ale persoanelor care au cunoscut-o, au fost făcute, inclusiv de Radu Răutu, care, de altfel, a explorat acest material în elaborarea unor studii ce oferă perspective moderne de interpretare [Răutu, 1984; Răutu, 1998a; Răutu, 1998b]. Lucrarea *Semantica poeziei româneşti de incantație. O istorie de caz: Ana Herbel din Vadul Izei – Maramureş*, susținută ca teză de doctorat de R. Răutu (1998) este marcată de competența unui cercetător cu experiența nenumăratelor investigații de teren şi stilul complex de abordare a problemei.

Un studiu monografic asupra descîntecelor de dragoste este semnat de Sanda Golopența-Eretescu şi intitulat *Love charms in Cornova, Bassarabia* [Golopența-Eretescu, 1996]. Traducerea acestui studiu (*Descîntatul de dragoste în satul Cornova (Basarabia*)) este publicată în volumul *Cornova* [Golopența-Eretescu, 2000] şi în volumul *Intermemoria: studii de pragmatică şi antropologie* [Golopența, 2001b]. Dacă primele două capitole ale lucrării conțin date generale privitoare la campania monografică de la Cornova (1931) şi proiectele de studiu ale Ştefaniei Cristescu, următoarele 9 capitole „continuă explorarea descîntecelor de dragoste cuprinse în culegerea din 1931 a Ştefaniei Cristescu“. În capitole aparte cercetătoarea include tipurile

descîntecelor de dragoste întîlnite în satul Cornova (clasificate după funcţiile lor de bază) şi anume: 1. *Descîntece de dragoste şi frumuseţe (de horă, de joc)*; 2. *Descîntece pentru a-şi afla ursitul*; 3. *Descîntece pentru a-şi aduce ursitul*; 4. *Descîntece de ură* 5. *Descîntece de desfăcut ura*.

Studiul precede o abordare mai amplă asupra domeniului descîntecelor de dragoste şi anume lucrarea Sandei Golopenţia *Desire Machines: a Romanian Love Charms Database* (1998). Farmecele de dragoste selectate de autoare sînt publicate în limbile engleză şi română şi formează această preţioasă bancă de date. În structura bazei de date a farmecelor de dragoste româneşti sînt incluse peste 800 de fişe, grupate în următoarele categorii: *formule ale farmecelor*, *tehnici ale farmecelor*, *scenarii ale farmecelor* şi *dosare ale scenariilor farmecelor*. Sistemul informaţional de sistematizare oferă cititorului „o perspectivă mai largă asupra subiectului" [Golopenţia, 1998]. Partea teoretică a *Bazei de date* a apărut în limba română la 1999 (studiul *Arhitecturi ale memoriei sau despre o Bază de date a descîntecului românesc* [Golopenţia, 2001a]. Baza de date a fost elaborată timp de circa 10 ani, începînd din 1987, în cadrul şi cu sprijinul Universităţii Brown (SUA). Descîntecele *de dragoste* sînt definite drept „forme marginalizate de energizare şi vindecare psihică". În concepţia autoarei descîntecele *de dragoste* reprezintă „prototipul oricărei acţiuni de vindecare simbolică, în măsura în care, în dogmatismul arhaic care le subtinde, se afirmă că oamenii se îmbolnăvesc, devin urîţi şi disprețuiţi; sînt urîţi de ceilalţi; sau pot chiar muri din cauza unor reacţii existenţiale sau magice incompetente la chestiunile de bază ale dragostei şi căsătoriei". În capitolul *Pentru ce studiem descîntecele* S. Golopenţia enunţă aspectele spre care este orientată cercetarea: „acţiunea umană, creativitatea, programarea ordinatoarelor şi studiul existenţei şi al culturii feminine" [Golopenţia, 2001a, p. 71-72]. În capitolul *Aplicaţii* sînt descrise posibilităţile de utilizare ale bazei de date. Se optează pentru o editare diferenţiată care ar răspunde mai exact nevoilor specifice ale cumpărătorilor, menită să înlocuiască dictatul cărţii unice cu care ne-am deprins. Alegerea s-ar face pornind de la o listă de posibilităţi axate pe scenarii, tehnici, formule; pentru o ediţie monolingvă sau bilingvă etc. Aşa cum anunţă autoarea suplimentarea bazei de date cu descîntece de dragoste din alte culturi romanice (franceze, italiene, spaniole şi portugheze) „este un proces în curs de desfăşurare" [Golopenţia, 2001a, p. 99].

Domeniul investigat s-a îmbogăţit în ultimii ani cu mai multe publicaţii de valoare. Printre acestea un loc de seamă ocupă studiile Antoanetei Olteanu *Ipostaze ale maleficului în medicina magică* [Olteanu, 1998a], *Metamorfozele sacrului: dicţionar de mitologie populară* [Olteanu, 1998b] şi *Şcoala de solomonie: divinaţie şi vrăjitorie în context comparat* [Olteanu, 1999]. În *Ipostaze ale maleficului în medicina magică* autoarea întreprinde „o abordare a domeniului medicinei magice, aflat la întretăierea unei vechi ştiinţe sacre cu rutina experienţei oamenilor din societăţile tradiţionale". Din această perspectivă autoarea evocă credinţele poporului român

(sprijinindu-se pe exemple din S. Fl. Marian, T. Pamfile, E. Niculiță-Voronca etc.) în contextul credințelor similare ale altor popoare. În capitole aparte prezintă: *Magia, Elemente ale sacrului, Reprezentanții sacrului, Mijloace magice, Scheme structurale ale actelor magice, Practici magice, Reprezentarea bolilor, Condiționarea temporală, Condiționarea spațială, Plante magice, Obiecte magice.* În final întreprinde o investigație asupra structurii descîntecului în capitolul *Text şi metatext*. Autoarea constată că descîntecele, în general, sînt compuse din unul sau mai multe episoade şi delimitează în structura unui descîntec *de albeață* cu o narațiune dezvoltată 12 episoade pe care le analizează pe larg, în paragrafe aparte. Primul episod, *Invocația*, (notat prin cifra 0, deoarece adesea lipseşte) are menirea de a cîştiga „bunăvoința ajutorului supranatural", şi este rostită adesea „pentru a crea atmosfera rituală" [Olteanu, 1998a, p. 245]. Şi celelalte episoade se referă la textele de o anumită structură: 1. *Formula inițială. Plecarea la drum, fără a bănui nenorocirea viitoare*; 2. *Întîlnirea cu boala personificată*; 3. *Plînsul bolnavului*; 4. *Hierofania Maicii Domnului*; 5. *Dialog între ajutor / vindecător şi bolnav*; 6. *Vindecarea*; 7. *Obiecte din inventarul descîntătoarei*; 8. *Nivelurile la care se realizează vindecarea*; 9. *Rezultatul vindecării*; 10. *Urarea (permanentizarea stării pozitive)*; 11. *Formule finale*. Amintim că M. Gaster, în *Literatură populară*, considerînd acelaşi descîntec *de albeață* din S. Fl. Marian drept *prototipul* tuturor celorlalte descîntece române, divizează textul în evenimente care se pot repeta [Gaster, 1883, p. 417]. Caracteristic pentru o anumită grupă de texte, modelul compoziției textului analizat mai sus ajută la înțelegerea structurii şi morfologiei poeziei magice.

În *Metamorfozele sacrului* A. Olteanu defineşte termeni din mitologia populară în plan comparat. *Adusătura*, *faptul*, *descîntecul*, *vraja*, *farmecul*, aceştea şi alți termeni specifici descîntecelor sînt analizați în dicționar, fiind, dealtfel, preluați din *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*. Dicționarul are o structură integră şi se impune prin o bună ordonare şi interpretare a faptelor. Mai puțin convingător însă este articolul privitor la descîntec, termenul necesitînd completări ale esenței fenomenului.

Volumul Antoanetei Olteanu *Şcoala de solomonie: divinație şi vrăjitorie în context comparat* (1999) oferă cititorului o lectură cuprinzătoare a credințelor populare. Autoarea îşi începe demersul printr-un amplu studiu despre *Divinația în Antichitatea greacă şi romană* şi reflectă în continuare, în capitole aparte: *Vrăjitoria antică*, *Vînătoarea de vrăjitoare*, *Naşterea vrăjitorilor*, *Inițierea vrăjitorilor*, *Bestiarul demonic*, *Plante magice*, *Ingrediente magice*, *Instrumentarul clasic*, *Luarea manei*, *Magia meteorologică*, *Divinația la purtător: aflarea şi influențarea norocului. Reprezentări ale norocului în credințele populare*, *Farmece de dragoste şi de ursită*, *Farmece de întoarcere a ursitei / a dragostei*, *Farmece de ursită*.

În capitolele dedicate *farmecelor* autoarea expune credinţele legate de ursită, descriind cîteva metode prin care se încearcă animarea acesteia (*invocarea stelei*, manipularea *brîului demonic*, a *hornului*, a *focului*, a unei *oale de lut* etc.). Contribuţie certă în abordarea magiei, lucrarea ar fi, poate, mai relevantă dacă s-ar insista asupra delimitării clare a aportului înaintaşilor noştri în construirea conceptelor pe care se sprijină fenomenele abordate.

Lucrări importante în domeniul descîntecului realizează Camelia Burghele, cercetătoare la Muzeul Judeţean de Istorie şi Artă din Zalău. Studiul introductiv al volumului *Descîntece: descîntece populare terapeutice din Sălaj* [Burghele, 1999], intitulat *Magia descîntecului. Consideraţii pe marginea unor descîntece de boală din Sălaj* este construit în special pe cercetările de teren ale autoarei, zona investigată fiind mai puţin reflectată în literatură pînă acum. Studiul, împărţit în 12 capitole, prezintă diverse aspecte ale speciei în contextul manifestărilor ei pe întreg arealul românesc. Volumul cuprinde 78 de *descîntece terapeutice pentru oameni* şi 13 *descîntece terapeutice pentru animale*, dintre care 45 de texte sînt colectate de autoare şi 33 – selectate din Arhiva de Folclor a Academiei Române din Cluj.

Lucrarea Cameliei Burghele *În numele magiei terapeutice* (2000) se distinge printr-un stil sobru şi elevat în care sînt expuse deopotrivă sintetizările privitoare la fenomenul magiei în general şi cercetările de teren. Autoarea ne vorbeşte despre funcţionarea descîntecului şi încearcă să explice gradul de credibilitate ce i se mai acordă în satele româneşti contemporane. Privit prin prizma mentalului tradiţional, descîntecul mai este o prezenţă benefică în anumite momente ale vieţii şi se înscrie firesc în realitatea de astăzi.

Istoricul cercetării în domeniu a fost abordat, în prima parte a lucrării, „pe momente definite“ nominalizate astfel: *Descîntecul la sfîrşitul secolului XIX şi începutul secolului XX* (Moses Gaster, Nicolae Cartojan, Dimitrie P. Lupaşcu, Robert Prexl, Sofronie Liuba şi Aurel Iana, Mihai Canianu, N. Leon, Tudor Pamfile, George Bujoreanu); *S. Fl. Marian şi acţiunea sa de pionerat*; *Descîntecul, remediu terapeutic şi psihoterapeutic* (Charles Laugier); *Momentul Gorovei sau clarificările necesare*; *Candrea sau leacurile populare pentru orice boală*; *Descîntecul, dincolo de rostirea cuvîntului* (Ovidiu Papadima); *Limba descîntecului popular* (Ovid Densuseanu, Alexandru Rosetti); *Magia magiei: folclor magic şi etnoterapeutic* (Gheorghe Pavelescu); *Noi încercări de tipologizare* (Ovidiu Bîrlea); *Descîntecul – poezie rituală* (Mihai Pop şi Pavel Ruxăndoiu, Ştefania Cristescu Golopenţia); *Despre modernitatea structurilor magice tradiţionale sau descîntecul din interiorul descîntecului* (Nicoleta Coatu); *Izolînd maleficul din descîntecul magico-terapeutic* (Antoaneta Olteanu), *Feţe şi unghiuri sau descîntecul ca prizmă: cîte feţe, atîtea abordări* (Mihai Sefer, Mariana Sefer, Valeriu Bologa, Nineta Crainici etc.). Într-o formă concisă, capitolul reuşeşte

să ne prezinte etapele principale ale cercetării descîntecului, proiectînd totodată aspectele ce se cer aprofundate.

Se remarcă partea a II-a a lucrării, *Sub semnul antropologic al femininului magic*, în care autoarea încearcă să explice implicarea aproape exclusivă a femeilor în terapeutica magică. „Incomparabil mai perseverente decît bărbaţii, femeile par a găsi încă acel echilibru fragil între modelul arhetipal şi inovaţia impusă de noul sistem socio-cultural prin care tradiţia să supravieţuiască“ [Burghele, 2000, p. 121]. În final este proiectat „profilul unei descîntătoare“, lelea Floare de 86 de ani din satul Plesca (Sălaj). Autoarea descrie ritul de mană înregistrat de la această informatoare şi receptarea lui în satul contemporan.

C. Burghele a publicat şi alte studii privitoare la descîntec, nuanţînd aspecte abordate mai puţin în cadrul cercetării acestei specii de folclor [Burghele, 2002a; Burghele, 2002b; Burghele, 2003a; Burghele, 2003b; Burghele, 2003c; Burghele, 2003d].

O lucrare cu texte inedite din localităţile gălăţene este volumul *Practici străvechi la sfîrşit de mileniu* (2000), semnat de Cati Motea. Colecţia de poezie magică publicată de autoare face parte dintr-un proiect mai vast care ne promite şi alte lucrări în domeniu [Motea].

Cristina Alexandra Pop, o tînără cercetătoare de la Cluj-Napoca, publică un volum de reflecţii asupra descîntecului intitulat *trup@privire.ritm/magie/: elemente pentru o antropologie a descîntecului* (2002). Autoarea a conceput fiecare din cele 6 capitole (*Folclorul, între poetic şi retoric; Poesis-ul textelor mitico-magice; Despre femeie şi alţi demoni în mitologia românească; Vedere, privire, otravă; [despre ritm]; Trup şi vindecare*) ca „un eseu în sine, autonom“, orientat spre valorificarea unor aspecte ale terapiei prin cuvînt [Pop C., p. 7]. La sfîrşitul volumului sînt publicate şi cîteva descîntece din Arhiva Filialei Cluj a Institutului de Folclor al Academiei Române (11 din cele 15 texte din *Anexă*).

În concluzie, constatăm că cercetarea descîntecului a cunoscut perioade de activitate diferite ca intensitate. Colecţii remarcabile de texte magice au fost tipărite în periodice, în culegeri sau în volume aparte. Pentru a pune în ordine materialul existent sînt necesare investigaţii în vederea elaborării unor cataloage sau a unor baze de date informaţionale în care ar fi incluse materialele de arhivă şi din publicaţii. Consideraţiile teoretice şi metodologice privitoare la descîntec sînt şi ele risipite prin diferite volume. Relevarea celor mai importante momente legate de investigarea descîntecului se înscrie printre problemele prioritare ale folcloristicii româneşti. Domeniul poeziei magice a atras în ultimul timp atenţia mai multor cercetători care s-au angajat atît în colectarea, cît şi în valorificarea acestei specii. Deschiderile metodologice ce s-au făcut simţite în ultimul deceniu sînt, de asemenea, un factor important în abordarea complexă a riturilor de însănătoşire.

II. STRUCTURI ŞI ASPECTE MORFOLOGICE ALE DESCÎNTECULUI

1. Precizări terminologice necesare. Noțiuni şi definiții

Noțiunea de *descîntec* este exprimată în limbaj popular prin mai mulți **termeni**. Cercetătorii poeziei magice româneşti au insistat asupra acestui aspect încă de la începuturile atestării speciei. At. M. Marienescu în articolul *Vrăji, farmece, descîntece*, publicat în *Familia* la 1870, face distincție între termenii nominalizați şi încearcă a-i defini. După părerea autorului, *a vrăji* înseamnă „a lucra cu puterea diavolului"; *a fermeca* înseamnă „a face ceva cu influență asupra altuia, a-l încînta"; iar *a descînta* înseamnă „a face ceva ca să se strice influența farmecului, încîntării" [Marienescu, p. 734-736].

S. Fl. Marian încearcă să facă o clasificare a poeziei magice în corespundere cu termenii atestați. Astfel, autorul consideră „patru specii deosebite" *descîntecele*, *vrăjile*, *farmecele* şi *desfacerile*, care diferă: după cuprinsul poeziei, după scopul urmărit, mijloacele ce se întrebuințează, timpul cînd se practică [Marian, 1893, p. 5]. Clasificarea a stîrnit numeroase discuții în literatura de specialitate. În *Prefață* la volumul *Descîntece* E. Hodoş consideră o astfel de clasificare a poeziei magice „cu totul nereuşită" şi propune ca prin *vrajă* sau *farmec* să se înțeleagă „ceremonia săvîrşită" care poate fi „însoțită şi cu *descîntec*", adică textul rostit [Hodoş, p. 4-5]. În acelaşi mod interpretează A. Gorovei *vrăjile* (*farmecele*), considerîndu-le un domeniu mai larg, care include şi formula verbală (*descîntecul*): „*vraja (farmecul) este totalitatea formelor ceremonialului întrebuințat de vrăjitoare, pentru a ajunge la un rezultat ce-l urmăreşte; descîntecul este formula verbală care face parte integrantă şi indispensabilă din vrajă*" [Gorovei, p. 75-87]. Gh. Pavelescu păstrează „această distincție între vrajă şi descîntec – deşi, specifică autorul, în vorbirea curentă a poporului ea nu apare necesară – pentru motivul că noțiunea de vrajă traduce foarte bine pe cea de «acțiune magică», sau magie în general" [Pavelescu, 1998, p. 42]. O. Bîrlea, deşi s-ar părea că susține această delimitare, emite următoarele afirmații: „Marian a încercat o distincție amănunțită între categoriile descîntecelor, care nu s-a impus, căci descîntecul denumeşte numai textul literar, pe cînd practicile aferente sînt numite *vrajă*, *farmec*, *facere* sau *desfacere*, după orientarea lor ofensivă sau defensivă, nocivă sau favorabilă" [Bîrlea, 1974, p. 236]. Revenind la această problemă, autorul

expune o înțelegere mai adecvată a noțiunii de *descîntec*, remarcînd unitatea dintre text şi practicile magice: „În folcloristica noastră s-au delimitat cu claritate două compartimente, înțelegîndu-se prin descîntec forma literară, iar prin celelalte – vrajă, farmec, făcătură – practica aferentă, pe cînd descîntecul înglobează totalitatea acestora, de la substanțe şi acțiuni, pînă la textul însoțitor“ [Bîrlea, 1983, p. 7]. Observăm că în final O. Bîrlea include în noțiunea de *descîntec* întreg ritualul performat. În delimitarea promovată de Hodoş, Gorovei, Pavelescu, aşa cum am văzut mai sus, *descîntecul*, reprezintă textul (de regulă, în versuri) care face parte din ritul magic (numit de aceşti autori *vrajă*, *farmec*).

Un punct de vedere apropiat de cel al lui At. M. Marienescu şi S. Fl. Marian exprimă I. A. Candrea. Autorul *Folclorului medical* delimitează, pe de o parte, *descîntecele*, acestea fiind îndreptate împotriva bolilor, iar pe de altă parte, *vrăjile* şi *farmecele* menite să „vîre boala sau neputința în trupul cuiva sau, dimpotrivă, pentru a reda sănătatea trupului, prin desfaceri de farmece sau prin dezlegat“ [Candrea, p. 173]. Insistînd asupra scopului poeziei magice, D. Pop consideră *descîntecele* şi *vrăjile* „două specii“ diferite [Pop D., 1997, p. 166].

Gh. Vrabie consideră că „însuşi înțelesul termenilor duce la lămurirea conținutului poeziei şi practicilor. *Descîntec* are originea în lat. *canticum* (cu prefixul *de*, înrudit cu *incantatio*); e asemănător întrucîtva vsl. *vraziba*, de unde şi expresiile: «M-a vrăjit, m-a descîntat» expresii similare şi cu «m-a fermecat» ori «i-a făcut farmece», i-a dat ceva, vechiul termen grecesc *pfarmacon* însemnînd tocmai «medicamente». Se pare că noțiunea de descîntec ar avea o sferă mai largă, înglobînd în ea acțiuni de vindecare a unor boli fizice şi sufleteşti, pe cînd vraja ori farmecul priveşte mai mult acțiuni săvîrşite pentru «bolile» de dragoste ori pentru chemarea unor forțe ascunse, în sprijinul unor dorințe egoiste. Căci sînt vrăji şi pentru luarea rodului cîmpurilor ce aparțin altcuiva sau a manei vitelor etc.“ [Vrabie, 1999, p. 95-96].

Nuanțele sesizate în aceşti termeni i-au determinat pe mai mulți cercetători să-şi intituleze culegerile de poezie magică în felul următor: *Descîntece, farmece şi vrăji; Descîntece, vrăji, farmece şi desfaceri* (T. Burada, I. U. Jarnic şi A. Bîrseanu, I. Bîrlea ş. a.). Asemenea distincții precizează conținutul culegerilor care cuprind: descîntece legate de boli, de destin, precum şi de bunăstarea materială a omului. Aşadar, termenii expuşi mai sus ne ajută la delimitarea scopului incantațiilor. În ce priveşte structura textelor vom găsi similitudini de imagini, motive, mijloace compoziționale, fapt ce nu permite clasificarea lor după aceste criterii. O. Densusianu în studiul *Limba descîntecelor* include *vrăjile* în categoria *descîntecelor*, considerînd inutilă diferențierea făcută de S. Fl. Marian [Densusianu, IV, p. 352]. Pe bună dreptate, autorul păstrează termenul *vrajă*, utilizîndu-l în anumite momente. Şi alți autori consideră *vrăjile*, *farmecele*, *facerile*, *desfacerile* ca fiind „subordonate descîntecului ca simple spețe ale sale“ [Ştefănescu, p. 27]. Astfel

putem vorbi despre descîntece pentru boli, precum şi despre descîntece-vrăji, care includ descîntecele *de dragoste*, *de ursită*, *de judecată* sau descîntecele *de dezlegarea farmecelor* etc. În limbaj popular *vrăjile* sau *farmecele* mai sînt numite *daturi*, *fapturi*, *făcături*, *mînături*, *aruncături*, *turnături*, *călcături*, denumind acțiunea concretă înfăptuită în acest scop. Drept exemplu ne poate servi descîntecul *De dezlegarea farmecelor*, cunoscut în mai multe variante. În acest text avem enumerată o listă de farmece, care sînt de „99 de chipuri şi de 99 de feluri“: „Fapt cu lut de topilă, / <...> creieri de broască. / <...> păr de muieri, / <...> ou de pui înăduşit / <...>“ [Cireş, Berdan, p. 272]. Farmecele, după cum s-a spus, se includ în domeniul vrăjilor, acestea din urmă avînd o arie deosebit de vastă. *Vrăji* mai sînt numite şi alte practici magice (însoțite sau nu de formule) pe care le fac fetele ca să-şi ghicească ursitul (în ajunul Sfîntului Andrei, a Sfîntului Vasile) [Candrea, p. 170] sau ca să aducă flăcăii în şezătoare [Şişeşteanu, 1983, p. 715]. Acest termen mai desemnează şi alte acțiuni magice care fac parte din arsenalul de credințe şi superstiții populare. Gh. Pavelescu propune, pe bună dreptate, să se facă delimitare între acestea şi cele ce țin de competența unui magician [Pavelescu, 1998, p. 42].

„De fapt, constată A. Oişteanu, termenii *descîntec*, *vrajă* şi respectiv *farmec* nu erau, inițial decît sinonime care desemnau acelaşi tip de acțiuni / incantații magice. Ceea ce le deosebea era doar originea lingvistică diferită: latină, slavă şi, respectiv, greacă. Totuşi, evoluția semantică ulterioară a acestor termeni a produs unele diferențe notabile: a *vrăji* şi a *fermeca* desemnează, de regulă, practici magice *ofensive*, pe cînd a *descînta*, a *desface*, a *dezlega* desemnează acțiuni magice *defensive* – conform şi prefixului cu sens privativ *des*(*z*)-, care indică, de regulă, o reacție la o acțiune anterioară“ [Oişteanu, p. 219].

„Concurența“ dintre aceşti termeni în denominarea riturilor de însănătoşire a fost, probabil, condiționată de sensul (scopul) atribuit acestora, pozitiv sau negativ. În tradiția românească termenul *descîntec* a dominat pe parcursul timpurilor, în special, datorită sensului pozitiv inițial al acestui străvechi rit. Pentru verbul *a descînta* Pavelescu mai atestă şi verbul *a cota*. În unele părți din Ardeal (în Bihor) termenul *descîntec* este cunoscut cu înțelesul de *horă* sau *orice versuri recitate, nu cîntate*, iar noțiunea ce ne interesează este numită *strigătură* [Bălteanu, 2000, p. 154]. În acest sens Gh. Pavelescu atestă şi în Munții Apuseni termenul *descîntec* pentru textele de poezie magică, fapt ce denotă, după cum afirmă autorul, primordialitatea lui şi pentru această zonă etnografică [Pavelescu, 1998, p. 70].

Conform atestărilor termenul *descîntec*, generic pentru riturile de însănătoşire şi de remediere a problemelor legate de situația economică ori socială a cuiva, poate desemna atît sensul pozitiv, cît şi negativ al demersului magic şi nu exclude utilizarea unor termeni specifici, care s-au

impus prin frecvență, cu înțelesul de magie ofensivă (*vrajă*, *farmec*) sau defensivă (*desfacere*, *dezlegat*).

Sintetizînd cele afirmate în această problemă, Nicolae Constantinescu defineşte descîntecul drept „specie versificată a folclorului obiceiurilor spusă (recitată) în cadrul unui ritual mai mult sau mai puțin complex“. Autorul consideră relevantă „distincția dintre fenomen (*descîntat*), ca ansamblu de practici rituale cu marcate conotații magice, cu indicații şi interdicții severe privind locul şi timpul practicării, natura executantului, a obiectelor şi a substanțelor folosite, pe de o parte, şi poem (descîntec), ca «formă de artă», pe de altă parte“. „Descîntecul, remarcă cercetătorul, intervine în momentul constatării unui dezechilibru în starea de normalitate (fizică, morală, familială, socială) a individului şi chiar a colectivității (epidemii, calamități naturale) şi presupune existența unui executant, de obicei o femeie în vîrstă (*doftoroaie*, *moaşă*, *băbărească*, *vrăjitoare*), mai rar şi – se pare – mai recent, un bărbat bătrîn (*vrăjitor*, *solomonar*, *fermecător*) şi a unui beneficiar (pacient, bolnav) în favoarea căruia se execută ritul şi se spune poezia“ [Constantinescu, p. 143].

Ceea ce lipseşte definițiilor menționate pînă acum este înțelegerea descîntecului ca un rit în sine, menit să acționeze în virtutea forței magice a cuvîntului. „Ne îndoim că ar fi existat rituri cu adevărat mute, constată Marcel Mauss şi Henri Hubert în *Teoria generală a magiei*, dar este sigur că un mare număr de rituri au fost exclusiv orale“ [Mauss, Hubert, p. 69]. Descîntecul este parte componentă a unui ritual sau chiar reprezintă un ritual, fiind interpretat în anumite condiții (legate de locul, timpul şi anumite reguli de interpretare), afirmă, pe bună dreptate, cercetătorul rus A. C. Baiburin [Байбурин, с. 43].

În spiritul tratărilor moderne Doina Işfănoni specifică următoarele: „Descîntecele sînt acte magice prin care, cel mai adesea, se încearcă o acțiune de vindecare – a unei maladii a trupului sau a uneia care priveşte sufletul“ [Işfănoni, p. 37].

Pentru abordările viitoare legate de lexicul magic românesc este deosebit de utilă lucrarea *Terminologia magică populară românească*, semnată de Valeriu Bălteanu. Cartea este structurată în şase capitole: *Din istoricul cercetărilor referitoare la terminologia magică populară românească*, *Termeni ce denumesc actantul magic*, *Termeni ce denumesc acțiuni cu caracter magic*, *Termeni ce denumesc practica magică*, *Sinteze* şi *Probleme ale formării şi evoluției terminologiei magice*. Termenii selectați sînt analizați avînd în vedere localizarea, sensurile, variantele, derivatele, formele gramaticale, expresii şi sintagme, etimologie, prima atestare [Bălteanu, 2000]. *Dicționarul de divinație populară românească*, semnat de acelaşi autor, cuprinde termeni mai speciali din domeniul magiei, dar care au conotații generale şi sînt implicați în desfăşurarea mai multor ceremonialuri tradiționale. În *Introducere* autorul caracterizează cele „mai importante categorii

terminologice ale domeniului studiat“ şi anume: *termeni ce denumesc actanţi*; *termeni ce denumesc acţiunea divinatorie*; *termeni ce denumesc practica divinatorie*. Fiecare termen este caracterizat prin delimitarea ariei de răspîndire, evoluţia semantică, variantele, derivatele, formele gramaticale, expresiile, sintagmele, etimologia şi prima atestare a lui. Autorul a întreprins şi investigaţii de teren care i-au servit la alcătuirea acestor lucrări [Bălteanu, 2001, p. 8].

Termenii *magie albă* şi *magie neagră* utilizaţi de B. P. Hasdeu [Hasdeu, 1984, p. 13] şi de alţi cercetători sînt de origine livrescă şi se folosesc pentru a delimita descîntecele după scopul lor: de a influenţa pozitiv sau negativ asupra unei persoane. În tradiţia românească această distincţie este atribuită termenilor *descîntec*, *desfacere*, *dezlegat* pe de o parte, şi *vrajă*, *farmec*, pe de altă parte. În linii mari distincţia este acceptată, cu deosebirea că *vrăjile* şi *farmecele* sînt atestate şi cu sens pozitiv.

2. Imaginea de legendă a descîntătoarei şi rolul ei în comunitatea rurală

Actantul magic este numit în limbaj popular cu mai mulţi termeni. Printre răspunsurile primite la chestionarele lui B. P. Hasdeu şi ale lui N. Densuşeanu putem găsi referiri privitor la semnificaţia atribuită cuvintelor *descîntător*, *fermecător*, *vrăjitor*. La chestionarul lui N. Densuşeanu s-a răspuns că, *descîntătorii* „fac în general bine“, „vindecă boli“; *fermecătorii* „fac în general rău“ şi *vrăjitorii* „în general ghicesc viitorul, norocul“. Din aceeaşi sursă aflăm că, *descîntătorii* „uneori sînt confundaţi cu fermecătorii“ „sau chiar cu vrăjitorii“, iar *vrăjitorii* „descîntă şi farmecă“ şi „sînt tot un fel de descîntători“ [Fochi, p. 3-7]. După cum remarcă A. Gorovei, pentru *descîntători* se mai folosesc în popor un şir de alţi termeni: *babă*, *băbăreasă*, *doftoroaie* [Gorovei, p. 83]. P. Bilţiu, analizînd fenomenul magiei din Maramureş şi Ţara Lăpuşului, constată următoarele: „performerii magiei sînt femeile, de regulă cele mai vîrstnice, dar am întîlnit şi femei mai tinere, deţinătoare ale unui repertoriu impresionant. Există şi bărbaţi deţinători ai unui repertoriu bogat de vrăjuri şi farmece. În grai local, performerele poartă felurite denumiri. Cel mai adesea ele se numesc «babe meştere», apoi «bobonitoare», «bosconitoare», «bosorcoaie», «cotătoare» etc.“ [Bilţiu, 2002, p. 341].

A. Gorovei consemnează descîntece care se înfăptuiesc de mai multe persoane sau pe care descîntătoarea le face prin intermediul unui copil sau bărbat, fată sau femeie care s-a născut într-o sîmbătă. Pentru eficacitatea descîntecului *de scrîntit* este indicată o femeie care a născut doi gemeni [Gorovei, p. 88; Candrea, p. 354]. Pentru a fi sigur de vindecare bolnavul apelează uneori la trei

descîntătoare: „Şî sî ti duci la v'o 3 fimei, sî nu ştii una di alta şî tot ajutî, încî mai ghini" [1989; Podoima (a)].

În general, se crede că descîntecul are leac dacă e *din furat*: „sî furî di la mai bătrîn" [C.N.C.P., 1988, bobina 128, fonograma 3292]. Descîntătoarea, la rîndul ei, are puterea de a lecui doar persoanele mai mici ca ea: „Fata asta a me cei mai nicî o învățat cîti ceva di la mini, da e ari om şî nu sî discîntă. Da eu dacî discînt pi cineva mai mari dicît mini, n-ajiutî. Trebu eu sî fiu mai mari" [1991; Coşnița Nouă].

Persistă, de asemenea, credința că descîntecul şi capacitatea de a descînta se transmit din generație în generație, *prin sînge*: „O discîntat mama şî baba, şî răsbaba (mama mamii meli). Iaca nurorili sî înveți di la mini, cî nu le-ajiutî nicî, cî trebu din sînji" [1991; Pohrebea Nouă].

Moştenesc harul de a descînta copilul cel mai mare şi cel mai mic din familie [1989; Tîrnova; Ermoclia (a); 1991, Corlăteni]. Dealtfel, în folclorul românesc mezinul este înzestrat cu puteri deosebite. Unele descîntătoare, avînd această vocație, au învățat de mici arta de a descînta. Se crede, că descîntecul învățat la o vîrstă fragedă, „îi mai di leac, pintru cî copchilu îi curat, nu sudui, nu ocărăşti" [1989; Pociumbeni]. Femeile, pînă ajung la o vîrstă înaintată să descînte, repetă în gînd versurile memorizate; se recomandă chiar să fie repetate în anumite momente, socotite prielnice pentru virtutea descîntecului: „cînd țeşi la argea sau în timpul cununiei" [Candrea, p. 324]. Foarte des femeile învață arta de a lecui sau îşi completează repertoriul descîntîndu-şi copiii sau pe sine la performerii din sat sau din alte localități.

Pentru eficacitatea descîntecului performerele fac apel la puterile mai multor vindecători: „Dacî eu am furat discînticu di la o fimei, apu pui lingura-n brîu şî mă gîndesc la fimeia şeea: nu discînt eu, da discîntî baba Ileana, baba Nastea, ş-apu-i treşe" [1992; Văsieni]. În acest caz, persoana care descîntă se prezintă drept intermediar; pe cînd cea de la care a fost *furat* descîntecul, adevărata posesoare, are puteri depline asupra acestui rit. Atunci cînd descîntătoarele nu-şi pot aminti unele bucăți din text, se recomandă ca să spună: „Ci n-a fi zîs de mine, / Fie zîs de cel ce m-a învățat" [ms. 387a]; „Să şie zis de mine, / Dacă n-a fi zis de mine, / Să fie zis de cel de la care l-am furat eu" [ms. 329, f. 45]; „Ce ştie baba (cutare), să fie zis şi de mine" [1992; Văsieni]. Apelul la predecesori, exprimat în formulele finale ale unor texte, amplifică acțiunea tămăduitoare a descîntecului: „Eu şi ştiu, şi nu ştiu, / Di la şini l-am auzit încî mai ghini sî şii împlinit" [ms. 319, f. 183]; „Să treacă şi de la mine/ Ca şi de la celelalte care ştiu mai bine" [ms. 29, f. 11]; „Şi nu-a şi di la mini, / Sî şii din nouî babi / Din nouî sati / Ş-a meli cuvinti sî şii amesticati" [ms. 265, f. 44-45]; „Discînticu di la tăț discîntatorii din sat, / Da leacu di la Dumnezău Sfîntu" [ms. 286, f. 215-216]; „Şi ştiu babili ştiu şî eu / Ş' leacu di la Dumnedzău" [1990; Cernoleuca (a)]. Ajutorul primit este

remunerat într-un anumit fel: „Şi ce n-a fi zîs de mine, / A fi zîs de cel ce ştie mai bine, / Că eu dau plată aţa de la sac, / Să-i şie de leac“ [ms. 34, f. 169; f. 171].

Pentru a se proteja de boală, descîntătoarele se înarmează cu obiecte de metal (furculiţă, lingură, bold): „furculiţa o ţîn în mîna stîngî, <…> cî rău chicî pi furculiţî“ [1991; Pohrebea Nouă]; „pun o liungurî-n brîu cînd discînt“ [1991; Coşniţa Nouă]. Anumite măsuri de protecţie se iau şi atunci cînd riturile de însănătoşire se fac în favoare personală, a cuiva mai în vîrstă, a copiilor performerei, printre mijloacele de apărare fiind şi cenuşa, care se presară pe cap [Candrea, p. 324; 1990, Trebujeni; 1992, Văsieni; 1989, Branişte]. Sare ori cenuşă pe cap se presară şi copilului mic prezent în casă, „ca să nu se prindă boala de el“ [Niculiţă-Voronca, p. 186].

Sînt consemnate şi alte practici de apărare. Riturile se fac „la gura hornului“ [Curuci, 1993, p. 41], iar uneori, dublînd măsurile de protecţie, performerele îşi pun un cuţit sub picioare, zicînd: „Cum pi tini sfîntu pămînt, arî şî samănî şî nu ţî-i nicî, aşa sî nu-mi fii nii nicî“ [1989; Tîrnova]. Descîntătoarele se supun la un risc mai mare atunci cînd sînt solicitate să trateze bolnavii *de ursită*, procedura presupunînd o luptă imaginară cu vrăjitoarea care a trimis boala. Informatoarele descriu situaţii cînd sînt afectate în sensul direct al cuvîntului: se îmbolnăvesc, cad la pat şi zac uneori vreme îndelungată: „Mama me o zăcut zăşi ani di zîli la scîndurî! <...> O zîs cî, cînd trebu sî discînţi sî pui ac cu ţîgai roşî în chept. Şî nu paţăşti nicî. Şî n-o ştiut, ş-o ramas. Amu vine sara, aşa ca cînd nişti boi cu coarni şî stăte în fereastrî la mama“ [ms. 373, f. 82-84]; „O vinit la mama 3 fimei şî le-o discîntat, ş-o chicat pi dînsa, pi mama. Eli s-o-ndreptat, da mama o zăcut 3 ani źumătati: vine un bou la fereastrî, bate cu coarnili-n fereastrî. Aŝela-i lucru nicurat, s-o prifacut satana în bou nicurat. <...> O dzîs cî-ţ pui di apărari ac cu aţî roşîi şî nu chicî pi tini, da mama n-o ştiut săraca, cî era batrînî, di 96 di ani“ [1990; Cupca].

Lupta cu forţele ostile continuă şi în vis: „Da eu dacî discînt, noaptea nu pot dormi: sî vîrî duşmanii cîti o cireadî di... vaci, băieţ..., feti, luchi... Ş-apu mărg-mărg-mărg, ş-apu iarî. Eu mă tem, eu aprind gazu. Şî urechili s-astupî...“ [1989; Ermoclia (a)]. Tot în vis descîntătoarele sînt supuse la pedepse dacă nu respectă condiţiile ritului: „Cî nu s-o putut sî discînt, cî e [beneficiara] era mai mari dicît mini“ [1993; Sudarca (c)]. Controlîndu-şi puterile performerele iau decizii diferite în asemenea situaţii, pentru început implicîndu-se necondiţionat în această luptă: „Fimeia ŝei cari m-o-nvăţat aşa şî ń-o spus: «A sî-ţ ŝii rău». Eu di-odatî nu vroiem sî discînt, da pi urmî m-am apucat. Am discîntat o fatî *di boala ŝei ră* şî ń-o fost rău tari, źumătat’ di varî am dzăcut, v’o 3 luni di dzîli nu ń-am vinit în ŝiri. Mă doari capu, ameţăsc, nu-ń suferî“ [1991; Mînzăteşti (a)].

Unele informatoare afirmă că au învăţat să descînte în vis, de la Iele [Candrea, p. 323], Maica Domnului, Sfînta Vinere, fapt ce denotă credinţa în originea divină a descîntecelor: „Eu m-am descîntat [fiind bolnavă] 3 ani de zile şi n-am învăţat, n-am putut prinde. Dar m-a învăţat pe

mine prin vis. Dormeam şi a venit o femeie la mine şi mi-a spus: «Demult te munceşti, dar eu iaca te-oi învăța». Şi o dată a spus şi eu am prins; şi m-am sculat dimineața şi am ştiut“ [1989; Pivniceni]. „Eu am zăcut un an jumătate, încă mai bine, ş-apoi a venit o femeie prin somn şi m-a descîntat şi ea m-a pus şi l-am şi învățat. Prin somn a venit, Maica Domnului ar fi fost, că alții n-au venit“ [ms. 402, f. 74].

Convinse de faptul că descîntecele se fac cu puterea lui Dumnezeu, purtătoarele acestei tradiții în rare cazuri se lasă influențate de dogmele creştine, renunțînd la descîntece şi prin aceasta la posibilitatea de a ajuta oamenii la necazuri. „Cicî, dacî discînț, preotu nu-ț dă *pristenii* [anafură]. Ei, dacî nu mi-a da, mă duc în alt sat şî tot a sî mă împărtăşăsc. Şî m-o-ntrebat preotu: «Discînț?» «Discînt». Ş-apu acolo în genunchi, sub «patraşiru» preotului m-o pus şî i-am spus discînticu ista. Şî el zîci: «Da nu poț aşa, ca sî nu discînț?» Eu aş pute, dapu dacî vini şî sî plîngi cu lacrimi şî sî roagî cî: «Îț ieu păcatili matali, numa îndreaptă-l sî poatî 'sî hodineascî». Şî preotu n-o zîs nicî, m-o blogoslovit, mi-o dat *pristenii*.

Da o fimei, da era călugărili încî [alt preot], s-o spovidit cî stingi *frigarea* [obiect de fier confecționat special pentru anumite descîntece]. E, cînd o auzît di *frigari*, Doamni, fereşti, o dat-o afarî. Zîc: «Tu o trebuit sî-i spui, cî tu îl *rătueşti* [salvezi] pi om, n-al omori»“[1989; Feştelița].

La 1867 At. M. Marienescu nota în acest sens: „în popor de multe ori mai mare credință se dă babelor decît preoților“ [Marienescu, p. 734].

Cedarea slujitorilor cultului bisericesc în fața descîntecelor este redată într-o povestire care circulă în diferite variante în mai multe localități:

„Era la Holercani* preotu Nicolai şî era o fimei ca mini, discînta. Şî s-o dus s-o-mpărtăşascî şî n-o vrut s-o-mpărtăşascî popa. Ş-o dat Dumnedzău ş-o făcut popa buba ŝei ră la un deşti. Da buba ŝei ră îi o beşîcuțî neagrî şî s-înnegreşti-mpreźur şî sî faŝi mari cît o pearjî. Sî faŝi buba ŝeea mari, îl doari. Preotu, ŝi sî facî? Era la dînsu o sărvitoari: «Fa, Grăchinî, cum îi dzîŝe la fimeia ŝeea, du' ş-o chiamî pi Lixandra sî vii la mini». Da Lixandra nu vra sî sî ducî, zîŝi: «Nu mă duc, preotu n-o vrut sî mă-mpărtăşascî, o zîs cî discînt, la ŝi sî mă duc». Adăudza iar o chiamî. Nu vra sî sî ducî. Sî duŝi a triia dzî: «Du' şî-i spuni Lixandrii sî vii numaidicît la mini, c-o chem eu, o rog păn la pămînt». Da e s-o luat şî s-o dus: «Ŝi, părinti?» «Iaca, Lixandrî, ŝi am eu la deşti». «Da, dzîŝi, îi buba ŝei ră, părinti». «Fă, Lixandrî, ŝi ştii». «Părinti, nu fac ńicî, cî ştii ńeta, cî-i dzîs, cî-i păcat sî discînt. N-ai vrut sî mă-mpărtăşăşti, cî-i dzîs cî discînt». «Lixandrî, ti rog, Lixandrî, fă». S-apucî şî discîntî fimeia şî puni o pearjî c-oleacî di ńeri şî s-o spart buba preotului şî dzîŝi: «Lixandrî, de-amu-ncolo sî discînț». Ş-o mînțănit-o el pi Lixandra, i-o dat şî haini...“ [ms. 402, f. 14].

* sat în raionul Dubăsari.

Preotul care roagă descîntătoarea „păn la pămînt“ să-l ajute, lecuindu-i lui sau alteori preotesei [1989, Pociumbeni] *buba cea rea* este o imagine alegorică a recunoaşterii de către biserica ortodoxă a necesităţii descîntecului. După cum se ştie, ortodoxismul a fost destul de tolerant faţă de fenomenul vrăjitoriei. Într-un anumit sens biserica a contribuit la divizarea strictă a *descîntecelor de boli* şi a *desfacerilor* (domenii pentru care sînt elaborate rugăciuni) de *vrăji* şi *farmece*, catalogate a avea întotdeauna scop negativ şi condamnate fără rezerve, indiferent de forţele invocate, creştine sau păgîne. În unele cazuri descîntătoarele declară că au primit binecuvîntarea preotului ca să lecuiască: „Eu m-am spovăduit la preot: «Iaca, părinti, ştiu sî-ndrept vaşili, ştiu sî-ndrept copchii. Ştiu di ghini, da di rău nu ştiu».«Dacî ştii di ghini, fă di ghini înainti, da rău sî nu faş, cî ti pedepsăşti Dumnedzău şî pi faţa pămîntului şî-n pămînt»“ [1991; Poiana]. Pe teritoriul României au fost înregistrate doar cîteva cazuri de prigonire a vrăjitoarelor, cazuri care au avut loc în Ardeal, sub influenţa bisericii catolice [Gorovei, p. 63-65]. Instituţiile ce reprezintă religia creştină şi atitudinea lor faţă de credinţele păgîne, ce au persistat de-a lungul timpurilor, au constituit obiect de studiu al mai multor lucrări şi sînt de o importanţă aparte în problema ce ne interesează [Băncescu; Rugăciuni].

3. Elemente de etnoiatrie populară în descîntec

Elementele de etnoiatrie populară consemnate în riturile de însănătoşire au influenţat asupra perpetuării descîntecului pînă în zilele noastre. „Cei care studiază istoria medicinei, constată medicul clujean Valeriu Bologa, îşi dau bine seama că, la începuturile ei, medicina ştiinţifică s-a desprins din experienţa sănătoasă şi din unele observaţii juste ale medicinii populare, iar mai tîrziu, în decursul veacurilor, s-a mai îmbogăţit şi din comoara nesecată a experienţei oamenilor simpli“ [Bologa, 1961, p. 15]. În decursul timpurilor s-au publicat numeroase culegeri de reţete naturiste, atestate în mediul rural. Oamenii din unele localităţi s-au specializat în colectarea plantelor de leac, făcînd din această ocupaţie o meserie profitabilă [Bocşe, p. 137]. Spre exemplu, şi acum, în unele colţuri ale pieţei centrale din Chişinău, alături de erborişti, de regulă medici sau farmacişti care s-au specializat în domeniu, întîlnim oameni de la sat care vînd buruiene de leac. Localnicii din vecinătatea unor case de odihnă şi tratament cultivă pe cîmpuri gălbenele, romaniţe şi alte plante cu proprietăţi curative. Acolo însă unde comerţul nu are piaţă de desfacere, preocuparea pentru medicina naturistă devine o ocupaţie casnică, oamenii cunoscînd din străbuni proprietăţile curative ale plantelor, dar şi a altor ingrediente şi modul lor de utilizare.

Cunoştinţele populare legate de medicina empirică sînt marcate de simboluri ce vin să întărească credinţa în vindecare. Practica empirică ce constă în aplicarea unor păsări sau animale spintecate pe o rană sau ulceraţie şi care anticipează pansamentele cu ser [Bocşe, p. 162] este dublată de specificarea de natură magică, precum că puiul pus pe rană trebuie să fie de culoare neagră: „Di *bubî neagrî* trebu sî spintici un pui negru şî sa-l pui la *buba cei neagrî*. Al discînţ ş-al tai şî ferbinti sa-l pui, cu tot cu maţî. Mama ştie şî discîntic, da eu nu ştiu“ [1991; Dubău].

După cum afirmă reputatul medic V. L. Bologa, „etnoiatria, în componenta ei empirică, este pronunţat naiv-biologică; iar în partea ei mistică intră mult psihologism“ [Bologa, p. 14]. De bună seamă, elementele de psihanaliză sînt legate de gîndirea mitică şi magică a omului primitiv ori de reminiscenţele care s-au păstrat pînă în prezent sub formă de credinţe şi superstiţii. „Acest înveliş (mistic, magic şi religios) a avut o influenţă psihoterapeutică asupra primitivului uşor sugestibil. Cert este că această componentă a avut un rost în terapeutica populară“ [Bologa, p. 17].

Drept punct de plecare în abordarea problemei enunţate ne pot servi teoretizările făcute de Claude Levi-Strauss în *Antropologia structurală*: „eficacitatea magiei implică credinţa în magie“ sub trei aspecte: „credinţa vrăjitorului în eficacitatea tehnicilor sale, apoi credinţa bolnavului pe care îl îngrijeşte sau a victimei pe care o persecută“ şi „încrederea şi exigenţele opiniei colective“ [Lévi-Strauss, p. 199]. Toate aceste trei aspecte contribuie la pregătirea psihologică a bolnavului, aducînd rezultatele aşteptate.

În mediul rural tradiţional descîntătoarea este o persoană respectată. Credinţa în puterea descîntătoarei sporeşte atunci cînd faima ei depăşeşte hotarele satului. Putem invoca aici cazurile similare legate de efectele curative ale unor icoane făcătoare de minuni sau a moaştelor unor sfinţi. Adevărate şedinţe de psihoterapie ne oferă preoţii exorcişti care tratează persoanele posedate de diavol, citind asupra lor *Rugăciunea Sfîntului Vasile*.

Prestigiul descîntătoarei sporeşte în cazul cînd aceasta posedă arta divinatorie, ghicind (în cărţi, în bobi, pe ou, pe ceară sau plumb topit) cum va decurge boala sau chiar încercînd să-i prezică solicitantului viitorul.

Se conturează astfel mecanismele care sugestionează bolnavul chiar pînă la începerea descîntatului. Elementele de psihoterapie populară sînt uneori conştientizate de către pacienţi, aceştea explicînd că *de speriat* sau *de deochi* nu poţi fi tratat la medic. Dacă e să ne referim la descîntecul *de speriat*, putem vorbi despre efectele benefice ale tratamentului, analizînd structura acestui rit. Textul descîntecului *de speriat* este unul dintre cele mai mari şi se repetă de 3, de 9, iar uneori de 27 sau de 99 de ori. O singură şedinţă poate dura pînă la o jumătate de oră.

Efectele psihoterapeutice sînt suplimentate de practica aferentă: se descîntă apăsînd cu mîinile pe cap, în cruce (fruntea, ceafa, apoi tîmplele), exicînd astfel unele centre vitale. Sau se

descîntă cu un cuțit, atingînd cu el mai multe părți ale corpului, numind în text aceste părți şi mărind astfel puterea de sugestie. Manipulările descîntătoarei aduc pacientul într-o stare deosebită. Chiar bolnavii mărturisesc acest lucru, descriind senzațiile pe care le au în urma şedinței de tratament: „Parcî-ț pari cî întri-n pămînt. Amețăşti, nu poț sî ti ridiș. Cînd m-am pornit di la dînsa [de la descîntătoare] nu putem sî-ń vin în șiri, aşa îmblam, păre cî eram batî. <...> Ei, Doamni, fereşti, nu poț sî ti scoli di tari și țî-i rău“ [ms. 402; f. 100].

Acțiunea descrisă în formula-tip a descîntecului *de speriat* îl plasează pe bolnav în mijlocul unor evenimente pe care trebuie să le urmeze, etapă cu etapă, pînă la însănătoşire. Intrat în rol pacientul se confundă cu imaginea descrisă, a unei persoane atacate de spiritele malefice, speriate, care imploră ajutorul forțelor divine. La fel ca psihoterapeuții profesionişti din zilele noastre, descîntătoarea demarează tratamentul, ajutînd pacientul să-şi amintească momentul îmbolnăvirii. În textele de acest fel se povesteşte, de regulă, că bolnavul s-a pornit de acasă sănătos şi s-a întîlnit cu boala, care:

Spatili i-o stricat,
Carnea i-o morsocat,
Ochii i-o-mpainginit,
Fața i-o-ngălbinit,
Cias di moarti i-o pus [1989; Mihălăşeni].

O stare similară i se induce bolnavului de deochi. Descîntătoarea, în procesul desfăşurării ritului, cască, i se face somn, îi curg lacrimi, demonstrînd astfel că deochiul a trecut şi asupra ei. Situația este explicată şi de faptul că descîntătoarele, la rîndul lor, sînt sugestionate cu uşurință.

Momentele prezentate pînă acum demonstrează că bolnavul este influențat de o puternică sugestie, întreținută de capacitățile descîntătoarei, de experiența ei. Observăm că aceeaşi stare este organizată pe parcursul descîntatului. Utilizarea fumigației în tratarea bolnavilor de speriat, intonarea ritmică a poemului induc pacientul într-o stare psihologică specială. Captarea atenției suferindului se face prin fixarea unui obiect strălucitor (boldul din pieptul descîntătoarei, folosit *în scop de apărare*), care, aşa cum precizează o informatoare, trebuie „sî luşiascî“ (CNCP, 1988, bobina 128, fonograma 3299]. „Magiile primitive, constată J. Maxwell, folosesc dansul, tobele, fumigațiile, postul, abstinența, tăcerea, magiile mai dezvoltate recurg la procedee analoage. Scopul lor este identic; inducția stărilor onirice, hipnoide sau somnambulice, ale căror forme şi proprietăți pot varia, care au un caracter comun, slăbirea activității conştiente şi personale“ [Maxwell, p.176].

Manipulările descîntătoarei de la sfîrşitul şedinței de tratament sînt menite să trezească pacientul din starea de transă: la sfîrşitul descîntecului se loveşte puternic (de 3 ori) în pămînt cu obiectul folosit la descîntat (cuțitul, mătura). Dacă se descîntă în apă sau în vin, i se toarnă

bolnavului în sîn sau pe spate, apoi i se dă să bea. Bolnavul trebuie să se mişte din locul pe care a stat. Referindu-ne la text, remarcăm formulele de încheiere care se rostesc cu un ton mai ridicat şi au structură deosebită: aici se înscrie sumiţatul sau scuipatul de la sfîrşit.

Sugestionarea bolnavului are loc şi atunci cînd acestuia i se prescriu anumite proceduri sau ingrediente: bolnavul trebuie să bea din apa folosită în ritual, să poarte cu el busuiocul, mătrăguna, năvalnicul (feriga) sau alte ingrediente descîntate. O parte din apă este aruncată la o răscruce, la gunoi, pe o apă curgătoare. Încărcătură sugestională puternică are şi demonstrarea *părului* extras din deget pe un fir de cimbru sau de busuioc ori a *viermilor* scoşi din rană sau din măsea. Uneori bolnavul trebuie să-şi pună sub pernă ustensilele folosite în descîntec pentru a visa din ce s-a speriat.

Cercetătorii speciei au consemnat efectele psihoterapeutice ale unor descîntece, raportîndu-le la metodele ştiinţelor moderne. Descîntecul *de desfăcut farmecele* [Brătescu, p. 69-72] şi altul cu structură similară, *de desfăcut* [Ursache, p. 39-42], sînt performate în scopul înlăturării urîtului (a neîncrederii în sine). Evocarea împrejurărilor care au dus la starea de criză în dialogul cu Maica Domnului şi evenimentele următoare duc în final la refacerea pacientului. Petru Ursache constată că textul analizat „reprezintă schema unui tratat complet de psihanaliză, cu aplicaţie la poezia magică“ [Ursache, p. 42].

Practicile magice folosite în sugestionarea bolnavului sînt diminuate acum de alte mijloace propuse de psihoterapia modernă, dar care, în esenţă, servesc aceluiaşi scop – de a influenţa bolnavul în vederea întremării lui. Vorbind despre psihoterapie ca ştiinţă relativ tînără, se remarcă faptul că apariţia ei a coincis în timp cu îndepărtarea în masă a oamenilor de la biserică. Conform concepţiilor sale bolnavul poate să-şi aleagă vindecătorul în care crede mai mult: descîntătorul, preotul sau psihoterapeutul.

4. Condiţii necesare desfăşurării descîntecului: coordonate temporale şi spaţiale, ingrediente şi ustensile, cifre magice, simbolismul culorilor

Coordonatele temporale selectate pentru desfăşurarea riturilor de însănătoşire sînt determinate de scopul pentru care acestea sînt performate. Dacă e necesar ca boala să scadă (*ningeii*, *buba* etc.) se descîntă în zile de sec (luni, miercuri, vineri), cînd luna e în descreştere. Dependenţa de fazele lunii implică extinderea ritualului pentru o perioadă mai mare de timp: astfel descîntecul *de desfăcut* în unele cazuri se face pe parcursul a trei luni de zile, „cînd se mîntuie lumina“ (la lună nouă). În fiecare lună se descîntă cîte trei zile: luni, miercuri şi vineri [1988;

Rădenii Vechi (b)]. *De dragoste* sau *de mană pentru vacă* se descîntă în zile de frupt (marți, joi, sîmbătă şi uneori duminică), cînd luna e în creştere – să sporească respectiv dragostea, mana. Alteori este indicat ca descîntecul să fie început de marți (în special descîntecul *de speriat*), această zi fiind considerată zi de năpastă (zi în care se presupune că s-a abătut boala asupra persoanei afectate) şi se descîntă trei zile la rînd, pînă joi. *De deochi* (dar şi de alte boli) se descîntă oricînd, căci amînarea ar putea fi fatală pentru bolnav. Perioada zilei favorabilă pentru riturile de însănătoşire, de asemenea, variază în dependență de scopul demersului magic. Unele descîntece se înfăptuiesc de trei ori pe zi: dimineața (pînă la răsăritul soarelui ori chiar la răsărit), la amiază şi seara (înainte de asfințit sau după miezul nopții).

Alegerea unui timp favorabil desfăşurării descîntecului este determinată de credința într-un timp fast sau nefast, materializat în *ceasuri bune* sau *ceasuri rele*. Segmentul de timp selectat pentru desfăşurarea ritului poate fi benefic sau malefic, în dependență de scopul demersului: pentru descîntecul *de dragoste* sînt preferate zilele de duminică, sărbătorile, răsăritul soarelui, iar pentru cele de urît – miezul nopții. Semnificațiile temporale sporesc prin utilizarea unor obiecte ce au fost în contact cu anume perioade de timp: apa adusă la răsăritul soarelui, busuiocul de la Bobotează, peteca folosită pentru a şterge ouăle la Paşti, balega de la Ziua Crucii. Reactualizat în acest mod, timpul participă la realizarea actului magic prin semnificația ce-i este atribuită.

Spațiul ales pentru desfăşurarea descîntecului este, de regulă, lîngă sobă, lîngă icoane (în casa performerei): „Mai mult sub horn să descîntî“ [ms. 384, f. 181-182]. Alteori acest spațiu este mobil: *de boale* (*de slăbănog*) se scaldă copilul „întîi la icoani, ş-apu la mijlocu căsîi şî pi urmî la uşî“, imitîndu-se astfel izgonirea bolii [1991; Cornova (d)]. Alteori descîntătoarea are nevoie de un mediu special pentru a înfăptui ritualul: la o apă (o fîntînă, un pîrîu, un rîu), la o salcie, la 9 pari, la un copac ce are o despicătură sau la doi copaci îngemănați, între două maluri. Anumite practici sînt utilizate deosebit de frecvent, aşa ca practicile de *purtare a apei la pari*, de *petrecere a copilului bolnav prin rug* (sau prin copaci îngemănați) ş. a.

Locurile cu semnificații sacrale (casa, hornul, fățarea etc.) sînt în opoziție cu spațiile din afara hotarelor casei (ale ogrăzii, localității), considerate impure şi primejdioase. Un registru al spațiilor îndepărtate, profane găsim în formulele finale ale descîntecelor, boala fiind înstrăinată astfel de locurile marcate de existența umană.

Numărul obiectelor întrebuințate în ritual este în dependență de o anumită simbolică [Candrea, p. 431-434]. Uneori este suficient un singur cuțit *de găsit*, alteori însă numărul obiectelor *de găsit* este de 9: descîntecele *de ursită* sau *de frigare* se fac cu 3 potcoave, 3 vîrfuri de coasă şi 3 cuie de boroană. Cifrele magice apar şi în texte enunțînd un anumit număr de ființe mitologice sau comentînd ritualul de stingere a cărbunilor, spre exemplu, în descîntecul *de deochi*. În texte mai

apar cifrele: 7, 44, 77, 99. De remarcat că cifrele 7, 77 apar frecvent şi în descîntecele slavilor. În textele româneşti domină cifrele 3, 9, 99. Cifra 44 caracterizează soarele „cu 44 raze arzătoare“ [Marian, 1893, p. 112], „şarpele-balaur“ (sau „năpîrca viforîtă“) „cu 44 cercuri di oţăl, / cu 44 aripi di fer“ [1989; Rediul Mare (b)]. Deşi cu o frecvenţă mai mică, apar şi celelalte numere „din prima decadă“ cu valoare magică [Cireş, Berdan, p. XV].

În riturile de însănătoşire este important a folosi obiectele într-o anumită ordine, de a îndeplini cu exactitate anumite acţiuni, aşa ca în ritualul următor: „Mama me pune buruieni di spăriet. <...> Ca sî li pui în vin pui în 9 locuri cîti 3 jerbi; şî iarî cîti 3, şî iarî cîti 3. Cînd li iei, sî li pui în şîp [sticlă], iei tătî movilica odatî; dacî nu poţ, iei di dădăori din movilica asta, nu treci la alta“ [1990, Bardar]. Aceasta este dozarea calculată cu ajutorul cifrelor 3 şi 9 pentru prepararea medicamentului cu efect calmant. După credinţa informatoarei, distribuită astfel, planta cu menire curativă va avea cu siguranţă efectul aşteptat.

Se stabileşte uneori o relaţie între numărul de obiecte folosite în practica descîntecului şi numărul de interpretări ale textului. În acest context descîntecul *de vierme* se desfăşoară astfel: „Sî iei nouî şiurşeli di la trunchi, undi tai lemni. Ş-ap’ acolo undi-al doari, al discînţ cu o şiurşicî di nouî ori, ş-ap’ cu altî şiurşicî di nouî ori – nouî şiurşeli cîti nouî ori sî dzîşi. Pîn li muntui şeli nouî şiurşeli“ [ms. 388, f. 193-206].

Semantismul numerelor descifrează „nu numai cantităţi, dar şi idei şi forţe“ [Chevalier, Gheerbrandt, II, p. 355]. Obiectele utilizate în ceremonial sînt într-un anumit număr, gesturile magice sînt repetate într-un anumit registru numerologic, însăşi ritul este performat de un anumit număr de ori. Progresia semantică, exprimată prin utilizarea frecventă a numerelor 9 sau 99 şi obţinută prin multiplicarea cifrei trei, intensifică efectul terapeutic dorit.

Simbolistica culorilor constituie un aspect asupra căruia s-a insistat frecvent în literatura de specialitate [Gorovei, p. 177-178; Candrea, p. 293-299; Cireş, Berdan, p. XVI-XVII; Coatu, 1998, p. 139-146; Раденкович, с. 122-148]. Simbol al vieţii, al sîngelui, al focului culoarea roşie, în opoziţe cu negrul, sînt constante cromatice cu frecvenţă deosebită în descîntece. Studiind relevanţa culorilor în poezia magică, N. Coatu remarcă: „Sintezele mentale fundamentate pe legile magice generează două modalităţi esenţiale de utilizare a cromatismului simbolic, în expresie poetică: monocromatismul în relaţie cu principiul magic simpatetic şi policromatismul ca aplicare a principiului magic al totalităţii“ [Coatu, 1998, p. 139].

Monocromatismul vizează, cu deosebire, tratamentul simpatetic al anumitor boli: roşaţa, albeaţa, gălbenarea, dar şi al deochiului sau al bolilor provenite din deochi. În descîntecele *de moroi* şi *de strigoi* (personaje care au capacitatea de a deochea) culoarea roşie, prin simbolistica ce o are este utilizată în scopul demascării şi anihilării acestor demoni. Printre personajele invocate să

participe la vindecare sînt *Omul roşu* (şi uneori *Omul vînăt*) în descîntecele *de roşaţă* şi *de moroi*, *Omul negru* în descîntecul de obrintit. În narațiunea unor texte *Omul roşu* prepară un caş roşu sau zeamă (borş) din peşte roşu, iar *omul negru* prepară pîine neagră. Pregătite în mod ritual, produsele devin fatale vătămătorilor care servesc din ele. Avînd caracteristicile unei zeități a focului, a luminii *Omul roşu* este un personaj reliefat cu claritate în descîntece:

Omul roşu
Ia securea roşie,
Merge la pădurea roşie,
Taie lemne roşii,
Prinde boii roşii
Şi aduce lemne roşii
Şi face strungă roşie
Şi mulge oile roşii
Şi face caş roşu
Şi-l duce-n tîrg roşu
Şi-l vinde-n tîrg roşu.
Cîți văzură
Toți orbiră
Cîți mîncară
Toți crăpară [Jarnik, Bîrseanu, p. 544-545; p. 934].

Într-un cadru cromatic similar apare *Omul negru*, în ipostaza unei zeități a pămîntului, care e prezent în toate etapele de preparare a pîinii, de la arat pînă la coacerea ei. Personajele nominalizate sînt obiectul unui studiu aparte [Гpayp, c. 131-136], revenind aici la mijloacele de realizare care contribuie la redarea mesajului.

Policromatismul face parte din structurile enumerative în care sînt nominalizate felurile de boli pentru a o include şi pe cea prezentă sau pentru a realiza distrugerea integrală a acesteia:

Bubă neagră,
Bubă roşie,
Bubă vînătă,
Bubă de 99 de feluri [Gorovei, p. 253].

Semnificațiile gesturilor magice în performarea descîntecului sînt determinate de contextul la care se raportează (sacru sau profan) şi de **ustensilele** (cuțitul, lingura, fusul, mătura) şi **ingredientele** (apa, pîinea, saliva, țărîna) folosite [Stere, p. 157-177]. Instrumentarul utilizat de către descîntătoare cuprinde obiecte din casă, care, în cadrul ceremonialului, capătă anumite

conotații şi, mai frecvent, obiecte consacrate (găsite, sfințite la biserică) sau chiar confecționate în acest scop (frigarea). Unele obiecte precum păpuşa din cîrpe (utilizată pentru afumarea bolnavului de speriat), figurina din ceară (în care se înfig ace sau este topită în scopul anumării ursitei) se confecționează pentru fiecare solicitant în parte în cadrul ritului performat.

Utilizarea anumitor ingrediente este legată de valențele simbolice pe care le au sau pe care şi le pot însuşi în cadrul unor ritualuri. Calitățile purificatoare ale apei, spre exemplu, sînt suplimentate de anumite condiții. Pentru descîntat se foloseşte *apa neîncepută* (adusă dimineața, fără a bea din ea), apa (sau stropii) *de la roata morii*, *roua*, iar ca substituent al felurilor de apă descrise mai sus se foloseşte *aghiasma*. Însuşirile ei sînt invocate şi în textele descîntecelor:

Eu am sî ma spăl cu apî margatoari,
Cu apî curățătoari,
Cu apî folosîtoari,
Cu apî limpedzătoari
Ş-am sî ma limpedzăsc din cap păn în chiŝoari [1995; Sauca (a)].

Frecvent utilizată în diverse rituri magice, apa conferă sacralitate obiectelor sau gesturilor performate în acest context [Moisei, Cehovski, p. 117-122; Țaranu, 2002b, p. 176-178]. Potențele purificatoare ale apei sînt încercate şi în anumite zile ale anului, la Rusalii sau la Sînziene [Țaranu, 2002a, p. 142-148].

5. Practici divinatorii în riturile de însănătoşire

O etapă importantă în performarea riturilor de însănătoşire o constituie **practicile divinatorii**. Cunoaşterea originii bolii şi determinarea evoluției ulterioare a ei sînt definitorii în alegerea tratamentului. Pe parcursul timpurilor s-a produs o specializare a agenților magici, între care ghicitorii (o categorie mai rară de profesionişti) se bucurau de o audiență deosebită. Despre ei se spune că ştiau să ghicească gîndurile solicitanților. „O fost aici la noi un om. Grăie lumea cî, dacî mergei la dînsu şî grăiei ceva di dînsu, cînd întrai în casî, el ştie. O mărs sora me şî cu cumnatu, vra sî facî casî nouî şî sî vadî un' sî pui casa: mai încoaci, mai încolo. Sora, margînd, o rîs di dînsu. Da cumnatu dzîci: «Tu di ci rîdz?» Şî cînd o-ntrat în casî la dînsu, l-o pus pi cumnatu pi scaun ş-o dzîs: «Tu eşti om curat, da dumneata întoarci-ti cu fața la uşî, ori ieş afarî. Dumneata sî nu rîdz di mini». El o ştiut tăt ci-o grăit di dînsu" [1990; Şirocaia Poleana].

Descîntătoarele sînt şi ele meştere în determinarea atît a originii bolii, cît şi a finalității ei. Despre unele descîntătoare se povesteşte că puteau vedea în apă chipul celeia care a trimis vrăjile:

„Da baba ceea di la cari am învățat, apui sî uita în strachina cei cu apî şî o vide pi acei cari făce di ursîtî. Da o murit baba ceea şî eu cînd am învățat eram mit'ticî şî n-am mai înțăles“ [1989; Feştelița].

Una din metodele de depistare a celeia care trimite vrăjile este a o face să se divulge. În acest scop se pune în horn broasca care se crede că este trimisă de cea care face de ursită şi care, în urma actului descris, vine şi se roagă să n-o mai chinui [1988; Rădenii Vechi (a)]. Într-un mod similar sînt depistate şi strigoaiele *de mană*. În acest caz se pune la fiert *strecătoarea* în care se înfig mai multe ace. Se crede că vrăjitoarea care a luat mana este afectată de împunsăturile acelor şi îşi face drum la stăpîna vacii motivînd că a venit să ceară un obiect oarecare din gospodărie [1990; Cernoleuca (b)].

Descîntătoarea care tratează *de ursită* intră în competiție cu cea care face de ursită. Evoluția bolii este determinată după înfățişarea pe care o iau frigările stinse în apă şi după sunetele rezultate din stingerea fierului în apă [1989; mun. Ştefan-Vodă]. O altă tehnică divinatorie practicată în acest scop este hieroscopia: se ghiceşte după felul cum arată inima unei găini sacrificate [1991; Cornova (d)].

În desfăşurarea vrăjilor *de dragoste* fata, învățată de performeră, descîntă la lună (sau la stele) cu brîul, zicînd:

Crai, crăişoru meu,
Aratî-mi ursîtu meu,
Cari-i di la Dumnezău,
Ajutî-mî sî-l visăz eu [1988; Rădenii Vechi (a)].

Fata (sau descîntătoarea) îşi pune brîul sub cap şi visează peste noapte ursitul. Revelația poate fi provocată de ustensilele utilizate în ritual. Pentru a-şi visa peste noapte ursitul, fata îşi pune sub cap frigarea folosită la descîntat [Vasiliu, 1934, p. 26] alteori „un ban alb“ [ms. 357, f. 39]. Pentru a afla originea bolii, performera le dă bolnavilor cuțitul ce l-a folosit la descîntat ca să-l pună sub pernă. Bolnavul visează peste noapte din ce s-a speriat [1989; Speia (b)]. Sînt preferate în acest scop ustensilele *de găsit* (considerate de origine divină) sau sfințite la biserică. Cuțitul sfințit trei ani la rînd în ziua de Paşti este o unealtă care, se crede că, ajută la depistarea strigoilor *de mană*. „3 ani sî sfințăşti un cuțît, da sî nu îmbli cu dînsu; sa-l sfințăşti la Paşti, ş-apu la alt Paşti… Ş-apu ti duş la tîrg şî guşti cu dînsu unt. Şî cari a îsi strigoaicî apu cînd îi lua unt pi cuțîtu şela, sî faşi sînźi“ [1991; Coşnița Nouă].

Depistarea cauzelor bolii, şi a finalității ei este un factor esențial în demararea tratamentului. Atestate cu secole în urmă sînt procedeele de turnare a plumbului sau de sleire a cerii [Gorovei, p. 63]. Se ghiceşte după forma pe care o ia ceara sau plumbul, cositorul topit şi stins în apă.

M. Canianu în studiul *Din psicologia poporană. Descîntece, farmece şi vrăji* descrie mai multe practici divinatorii folosite în diagnosticarea şi în tratarea deochiului. Deochiul este diagnosticat după starea bolnavului (are „dureri de cap, cască într-una“ [Canianu, p. 117]), stare care i se transmite şi descîntătoarei. Un alt semn care indică faptul că bolnavul este deocheat sînt cărbunii stinşi în apă care sfîrîie şi cad la fundul vasului. În cazul cînd cărbunii plutesc de-asupra se crede că pacientul nu este deocheat.

Bolnavul bea din apa descîntată, se spală, iar ceea ce mai rămîne se varsă peste un cîine. Dacă cîinele se scutură, se crede că boala va avea leac [Canianu, p. 126]. Cîinele ca animal oracular [Evseev, p. 32; Kernbach, 1995, p. 314] se manifestă şi în alte situaţii: pîinea pe care s-a descîntat este aruncată cîinelui şi dacă o mănîncă, se crede că bolnavul se va vindeca [1989; Taşlîc].

O practică străveche de diagnosticare a evoluţiei bolii este ghicitul *pe ou*, descrisă şi de M. Canianu. Oul „se sparge, turnîndu-se conţinutul într-un pahar în care se pune şi puţină apă neîncepută. Să se observe ca gălbenuşul să nu se amestece cu albuşul şi cu apa. Mai pui şi puţin calaican (sulfat de fier) şi acest amestec, de cum înserează, îl pui pe streaşina casei, ori afară în curte, la stele <...> Dacă oul s-a închegat în pahar în timpul nopţii, e semn că descîntătorul are dar şi că bolnavul se va vindeca“ [Canianu, p. 228].

După felul în care se aşeza albuşul unui ou într-un pahar cu apă se ghicea atît originea, cît şi finalitatea bolii sau chiar soarta solicitantului. O informaţie din nordul Basarabiei este relevantă în acest sens: „Caţ în ou sî vez din îsi ii boala, din îsi ii leacu; ari leac ori n-ari. <...> Cîn’ îl striş în apî, sî ridicî un stîlpuşor aşăia şî cu merźicuţ de-asupra: aşala sî numeşti *Stîlpu veţîi*. Dacî *Stîlpu veţîi* ari 3 rămureli şî puncti, apu-i ghini, sănătos. Da dacî s-o născut *Stîlpu veţîi* cu-n punct numa şî niş nu sî ridicî-n sus, niş nicî, da sî-nşîrî, apu-nsamnî cî-i boalî fărî leac“ [1990; Sauca (a)].

Interpretarea unor figuri se face şi în cazul ghicitului pe făină, procedeu atestat mai rar la români. A. Raţiu descrie o asemenea practică, observată personal la românii de la est de Bug. Descîntătoarea ia cu trei degete făină dintr-o legătură de pînză care a stat în prealabil sub capul bolnavului şi aruncă pe o tavă. „Pe dosul tăvii apar nişte figuri care îi arată descîntătoarei de ce anume suferă bolnavul“ [Raţiu, p. 160]. Bulgarii din sudul Basarabiei descîntă pe făină, într-o lingură, apoi o aruncă pe perete, nu neapărat însă în scop de divinaţie [1993; Gangura (a)].

Practicile divinatorii sînt aproape nelipsite în tratarea copiilor *căzuţi în boale*, *în socote*. Boala, numită şi *slăbăciune*, era considerată una dintre cele mai periculoase şi în tratarea ei se înfăptuiau mai multe practici magice. O practică frecventă era rostogolirea copilului peste un mormînt. „Douî feti sî duc la ţintirim cu un sac:

«Na-ţ un sac dişărt
Şî dă-ńi unu plin.

Dacî nu ńi lă-i împle,
Vin' şî ţî-l ie».

La îi mort, de-amu îl ştii cum îl cheamî. Şî îl dai de-a dura pi mormînt, pi sac tot îl întorş, ca cîn' scuturi ţolu. Şî ori sî-ndreaptî, ori moari" [1990; Lozova]. Aceeaşi semnificaţie are şi scăldătoarea cu ţărînă de pe mormînt sau scăldătoarea cu hărleţele folosite pentru a săpa un mormînt). „Îl speli cu *zamî di hîrleţî*. Speli oleacă hîrleţul şî îi dai pi faţî, pi mîni" [1989; Bursuc]. „Di boali faş sîmbătă dimineaţa. Speli hîrleţele, lopeţele cu care s-a săpat un mormînt, le clăteşti şi scalzi copilul" [1989; Copanca]. Practica a degenerat şi, nemaifiind înţeleasă, a dat naştere unei snoave în care o bătrînă, auzind că numai *zama de hîrleţe* poate să-i ajute, se apucă să pregătească remediul cu ajutorul nepotului care a auzit aceste vorbe în sat şi, pentru a mări efectul, adaugă: „mai pune şi lopata" [1988; Podoima].

Scăldătoarea se turna într-una din cele trei (sau două) gropi menite pentru sănătate, moarte şi boală. „Îi făcut 2 grochi afarî şî una-i menit di viaţî, şî una di moarti. În cari o turnat, sî ştii cî acolo a sî sî ducî. Tu ai menit acelea 2 grochi şî trimeţ un copchil sî toarni apa" [1990; Sauca (b)].

Copiii bolnavi se scăldau în „baligî di cal" [1989; Speia (c)], în apă se punea mintă „dacă minta se moaie şi apa se colorează, bolnavul se îndreaptă, iar dacă nu – el moare" [ms. 36, f. 50] sau hamei „şi, dacă îi să trăiască, apu sî faci roşu, da dacî sî moarî, apu sî faci alb" [1989; Copceac]. De asemenea, se crede că scăldătoarea (sau spălarea picioarelor) cu *furnicari* sau cu *alunari* (9 crengi de alun) ajută la determinarea finalităţii bolii. „Dacî omu-i bolnav, bolnav şî te-i săturat di dînsu – tot aşă. Iei nouî crenguţî mărişoari şî li puni în şeava şî li şerbi. Şî ti uitî. A şi apa albî – moari, dacî a şi roşie – lecuieşte-l cî el n-are să moară, are să se îndrepte" [ms. 391-a, f. 227-229].

Atunci cînd boala durează sînt iniţiate practici magice care apropie deznodămîntul: „Esti *iovî* galbănî [specie de salcie]. Aduş ş-al speli pi copchil [bolnav *de socote*]: dintîi – la icoanî, ş-apu – la uşî, ş-apu-l speli la horn. Ş-apu dac-a sî trăiascî copchilu – sî ridicî; dacî a sî moarî, apu la 9 dzîli moari" [1993; Sudarca (b)].

În acelaşi scop se pune sub perna bolnavului lemnul Domnului: „Lemnu Domnului îl pui sub capul (bolnavului) şî în 6 luni di zîli sî înţălegi: ori sî ridicî, ori moari" [1989; Climăuţi].

Spargerea vaselor în scopul de a distruge răul este o practică cunoscută în tradiţiile mai multor popoare. Pentru a trata epilepsia (*boala neagră*) se sparg 3 (sau 9) oale noi şi se spune: „Nu stric oala, da stric boala". Dacă oala se sparge uşor, în mai multe bucăţi, se crede că bolnavul se va vindeca; dacă se sparge numai în două-trei bucăţi – boala va dura şi dacă oala rămîne întreagă, se crede că pacientul va muri [ms. 402, f. 115].

Practica magică de *petrecere a bolnavului prin rug* (*măcieş*) sau prin oricare tulpină despicată de copac este, de asemenea, urmărită cu atenţie. Dacă pacientul se împotriveşte

procedurii, se crede că boala este incurabilă şi se renunţă la aplicarea vreo unui tratament [1991; Cornova (b)]. Predeterminarea sorţii este exprimată de către descîntătoare şi în alte cazuri: „bătrînii spun: «dacî esti vac esti şî leac»“ [ms. 8, f. 101].

Scrisorelele *de noroc* sau semnele puse în plăcinta cu sorţi [Bălteanu, 2001, p. 122] sau în *colţunaşii* preparaţi în preajma *Sfîntului Vasile* (*Anul Nou*) [Bilţiu P., Bilţiu M., p. 330] au o semnificaţie mai largă, indicînd şi soarta copilului *chicat în boale* (dacă *colţunaşul* umplut cu ţărînă rămîne la fund în timpul fierberii, se crede că copilul va muri, iar dacă se ridică de-asupra – va trăi) [1989; Bursuc].

O practică divinatorie „obişnuită în lumea preoţilor“ este deschiderea Evangheliei [Bălteanu, 2001, p. 38-39; Ştefănucă, II, p. 33-41; Ofrim L., Ofrim A., p. 178-189]. Dacă Evanghelia se deschide la o pagină în care sînt litere scrise cu roşu, se crede că bolnavul se va întrema. Similar este interpretată şi „deschiderea“ cărţilor de joc. Formula care însoţeşte *ghicitul în cărţi* invocă acest fapt: „Sî chiši cărţîli tăti di roşu, sî chiši cu bucurii. Di-a fi şî n-a ave bucurii, sî chiši cărţîli în cărţ di verdi şî cu scîrbî“ [1991; Cornova (a)].

Prin punerea unor vase cu apă [Niculiţă-Voronca, p. 959] sau a unor grămăjoare de grîu sau de secară peste noapte se alege locul de construcţie al unei case. Dacă a doua zi grămăjoarele de cereale sînt risipite sau apa din vase îşi diminuează volumul, locul ales pentru construcţie este deplasat faţă de cel ales. Vasele cu apă sînt utilizate şi la testarea sporului în dragoste, în sănătate. Dacă peste noapte apa din paharul pus pe fereastră scade, se crede că e din cauza *făcăturilor* şi solicitantul este determinat să-şi forţeze soarta prin apelare la serviciile vrăjitorilor [1991; Valea Coloniţei].

În performarea descîntecelor constatăm utilizarea mai multor tehnici divinatorii precum: *hieroscopia* (ghicirea după aspectul şi măruntaiele animalelor de sacrificiu); *oniromanţia* (interpretarea viselor); *catoptromanţia* (ghicirea în oglinzi); *astromanţia* (ghicitul în stele); *cartomanţia* (ghicitul în cărţi de joc); *aritmomanţia* (ghicitul în bobi); *necromanţia* (arta invocării morţilor pentru divinaţie), *observarea unor fenomene* (scăderea apei din pahar).

În cultura populară românească o serie întreagă de păsări şi animale au caracter oracular: liliacul, cucul, cocoşul, găina, cîinele, oaia, berbecul, boul, vaca, broasca. Şi unele plante posedă proprietăţi oraculare: mătrăguna, alunul, busuiocul, cînepa, feriga, usturoiul. Obiectele folosite la descîntat (cuţitul, foarfecele, oala, lingurile) pot invoca anumite forţe determinate să acţioneze asupra ursitului sau, puse sub cap, produc vise revelatorii.

Divinaţia „nu este doar o tehnică de descifrare, ci şi o expresie standardizată, o raţionalizare culturală a cauzalităţilor relative la ordinea lumii şi a oamenilor“ [Sindzingre, p. 197]. Revelarea evenimentelor pînă la acel moment nepercepute presupune fie posedarea unor facultăţi supraumane,

fie a unor cunoştinţe dobîndite. Cunoştinţele din domeniul terapeuticii populare sînt desigur un apanaj al descîntătoarelor. Practicile divinatorii au putut fi înregistrate doar în cadrul anchetelor de teren asupra riturilor de însănătoşire, performerele deţinînd domeniul aproape în exclusivitate.

6. Variabilitate şi creativitate în perpetuarea tradiţiei descîntatului

Subliniind conservatismul speciei, nu trebuie să credem că textele nu au asimilat structuri, imagini, cuvinte noi. În acest sens materialul de teren ne aduce dovezi de variabilitate atît a textului, cît şi a practicii magice ce îl însoţeşte. Descîntătoarele modifică uneori textul, „modernizîndu-l", pentru a numi mai exact cauza bolii, aşa ca în următorul descîntec *de speriat*: „Di-i spăriet di cîni, di om, di mort, di otobuz, di maşînî, di motoţîclî <...> / Tu sî rămîi curat şî luminat" [1989; Bîrnova].

Diversitatea riturilor de însănătoşire este remarcată chiar de informatori: „Da nu sî discîntî pisti tăt la fel: la Mărăndeni (vini fimeia şî sî discîntî cu o ciapî. Pi ciapa ceea discîntî şî fimeia sî duci cu dînsa acasî şî de-amu e o coaci, ci faci acolo... Da la noi cu peticî şî cu busuioc; li aprinz şî afumi (di buboai)" [1989; Bîrnova].

Uneori descîntătoarele explică din ce cauză au acceptat anumite modificări în ritual: „Eu discînt cu brîu ceala şî îl dau fetii şî fata sî culcî şî visazî. Înainti eu sîngurî punem brîu sub cap şî visam, da amu nu pot eu nicî faci, nu pot visa. Înainti visam şî îi spunem fetii cini a sî fii ursîtoru ii" [1989; Bîrnova].

În alte cazuri această practică este înfăptuită în întregime de către fata care doreşte să-şi viseze ursitul: „Dacî nu sî măritî o fatî, îi fac cu colanu la steli, la lunî, să-l viseze, dacî ari ursît, ori nu. Fata îşi faci sîngurî, eu o învăţ numa" [1988, Rădenii Vechi (a)].

După cum remarcă Gh. Pavelescu, rapsodul poeziei magice este un creator, tot aşa cum sînt rapsozii poeziei lirice sau epice. Lucrarea lui Pavelescu *Cercetări asupra magiei la românii din Munţii Apuseni* este una din puţinele în care este studiată personalitatea acestui fel de rapsod, repertoriul lui, mijloacele individuale pe care le foloseşte în procesul de creaţie. Explicînd „mulţimea variantelor şi motivelor magice" prin „spontaneitatea creatoare", autorul constată că „vrăjitorul nu învaţă descîntecul în mod mecanic de la început pînă la sfîrşit, ci numai imaginile intuitive, adică ideile, care de multe ori – cînd memoria descîntătorului e mai puţin dotată – se substituie între ele, încît contaminarea descîntecelor e aproape regulă generală" [Pavelescu, 1998, p. 44].

---

* Mărăndeni – sat în raionul Ocniţa.

7. Încercări de clasificare a textelor de poezie magică

Clasificarea textelor de poezie a riturilor de însănătoşire constituie una dintre cele mai dificile probleme ale domeniului. M. Mauss şi H. Hubert în *Teoria generală a magiei* (1902-1903) remarcau, în acest sens, următoarele: „Aşa cum nu am încercat o clasificare a riturilor manuale, nu le vom clasifica nici pe cele orale. Ele nu corespund unor grupări de fapte bine definite". Totuşi autorii delimitează cîteva grupe distincte de texte:

I. *Incantaţii simpatice*;

II. *Rugăciuni, imnuri*, în mod special, *rugăciuni adresate zeilor*;

III. *Incantaţii mitice*.

Incantaţiile simpatice, conform descrierilor autorilor, cuprind două subgrupe: 1. „Anumite acte sau lucruri sînt numite, suscitîndu-le astfel prin simpatie. O incantaţie medicală sau un exorcism constau în pronunţarea cuvintelor *a alunga* sau *a îndepărta*, a celor care desemnează boala sau demonul, cauzele răului" şi: **2**. „Un alt procedeu care dă naştere la o clasă de incantaţii simpatice este însăşi descrierea ritualului manual corespunzător" [Mauss, Hubert, p. 70].

Şi grupa de *incantaţii mitice* este divizată în două clase: **1**. *Naraţiuni mitice exemplare* („constînd în descrierea unei operaţii asemănătoare celei a cărei îndeplinire este dorită. Descrierea are forma unei poveşti sau relatări epice, iar personajele sînt eroi sau divinităţi"); **2**. *Rituri de origine* („descriu geneza, enumără însuşirile şi numele fiinţei, lucrului sau demonului vizat de rit; este ca un denunţ dezvăluind obiectul vrăjii. Magicianul îi intentează un proces cu caracter magic, îi stabileşte identitatea, forţa, urma, îl face astfel inofensiv şi îi dă anumite ordine") [Mauss, Hubert, p. 71-72].

Cercetătorul finlandez F. A. Hästesko a alcătuit în 1914 un indice de motive ale poeziei de incantaţie, după criteriul tematic, conform principiilor tipologiei basmelor şi snoavelor Antti Aarne [apud Caracostea, Bîrlea, p. 328]. După cum s-a remarcat, autorul a fost nevoit să apeleze şi la criterii stilistice şi compoziţionale. Încercările ulterioare de clasificare ale reprezentanţilor şcolii finlandeze (Kaarle Krohn şi V. J. Mansikka) dovedesc „aceleaşi inconsecvenţe care se vor manifesta şi la folcloriştii români" [Cireş, Berdan, p. XXIX].

În 1997 cercetătorul rus V. Klyaus publică un indice al subiectelor şi al situaţiilor de subiect depistate în descîntecele slavilor de răsărit şi de apus. La baza clasificării utilizate de autor este pusă acţiunea, ca cel mai stabil element al unui subiect. Autorul ordonează subiectele depistate în două grupe mari în care acţiunea este îndreptată spre (**A**) *distrugerea* directă a bolii şi (**B**) în care anihilarea bolii se înfăptuieşte prin acţiuni ce exprimă o *realizare* [Кляус, с. 10]. Indicele nu are

scopul de a cataloga toate descîntecele, ci numai cele în care se relevă un subiect sau o situație de subiect. Deşi nu poate cuprinde fenomenul în toată complexitatea lui, indicele elaborat este un important instrument de lucru ce ne oferă date sistematizate din tradiția descîntatului la slavi.

V. Klyaus a elaborat şi alte lucrări în domeniu, printre care o prețioasă bază de date lansată pe internet, în care preconizează să includă toate textele descîntecelor slave. În prezent baza de date cuprinde peste 5000 de texte care pot fi consultate din mai multe puncte de vedere: anul de înregistrare, locul, sursa, tipul funcțional şi compozițional etc. [http://www.imli.ru/zagovor/].

Materialul românesc a beneficiat de clasificarea propusă de A. Gorovei în *Prefață* la volumul *Descîntecele românilor*. „După forma în care sînt îmbrăcate, după modul în care se practică", autorul stabileşte următoarele tipuri:

A. *Rugăminte*;
B. *Poruncă directă*;
C. *Poruncă directă cu amenințări şi îngrozire*;
D. *Poruncă indirectă*;
E. *Indicare*;
F. *Blăstăm*;
G. *Comparație*;
H. *Enumerație*;
I. *Gradație*;
J. *Dialog*;
K. *Povestire*.

Totuşi textele publicate în acest volum autorul le ordonează după criteriul funcțional, prezentînd 203 teme, adică denumiri de boli. Clasificarea compozițională a fost dezvoltată, în diferite forme, de I. A. Candrea, Gh. Pavelescu, D. Caracostea şi O. Bîrlea, Gh. Vrabie şi, mai tîrziu, de L. Cireş şi L. Berdan, autoarele primului volum de descîntece ordonate conform acestui principiu de clasificare. Textele din volumul L. Cireş şi L. Berdan sînt dispuse în cinci grupe mari: 1. *Denumirea agentului nociv*; 2. *Invocația*; 3. *Exorcismul sau porunca*; 4. *Analogia*; 5. *Formule magice şi parodii*. În secțiunea a doua a cărții au fost publicate tipurile mixte. Numărul mare de tipuri mixte denotă divergențele ce apar la clasificarea textelor conform principiului în cauză.

O. Papadima a apreciat pozitiv tipologia promovată de A. Gorovei, remarcînd totodată inconsecvențele ei. Tipurile: *Rugăminte*, *Poruncă*, *Indicare* sînt întemeiate pe „fondul afectiv", pe cînd celelalte: *Blestem*, *Comparație*, *Enumerație*, *Gradație*, *Dialog*, *Povestire* au la bază „forma internă". „O altă nesiguranță a acestei tipologii, notează Papadima, se naşte din faptul că în ea se

integrează clar numai formele scurte ale descîntecului. Acelea mai lungi sînt adesea foarte complexe, îmbinînd mai multe dintre aceste tipuri simple“ [Papadima, 1968, p. 375].

Privitor la clasificarea lui A. Gorovei, M. Pop şi P. Ruxăndoiu constată că, „de fapt, acestea nu sînt tipuri, ci moduri de realizare prin dominarea unuia dintre aceste moduri niciodată însă singular“ [Pop, Ruxăndoiu, p. 224].

În *Problemele tipologiei folclorice* D. Caracostea şi O. Bîrlea apreciază tipologiile compoziționale elaborate la noi, determinînd, în acest sens, următoarele tipuri: *Denumirea agentului nociv*, *Invocarea* sau *rugăciunea*, *Exorcismul* sau *Porunca*, *Analogia*.

8. Structura textelor magice

Structura textelor magice diferă în dependență de boala pentru care se descîntă. Unele boli, fiind periculoase, trebuie descîntate „în grabă“, zicînd textul dintr-o singură răsuflare. „Zici repede, dacă vezi că de-amu moare doghitocu sau altceva şi îi de leac: «Lup cu patru chicioare şi cu coada cinci, / Crăchi diochi de-aici»“ [1988; Rădenii Vechi (c)]. Sau aşa ca descîntecul *de şarpe* care trebuie zis „într-un suflet“:

Moşcoghina pămîntului
Ai muşcat din carni, din os,
Înapoi te-i întors [1989, Malcoci (b)].

Cele mai multe texte de descîntec au menirea de a suscita anumite acte sau lucruri prin numirea lor sau prin descrierea ritualului performat. Suscitarea unor acte sau lucruri prin numirea lor reprezintă *incantații simpatice*, conform delimitărilor operate de M. Mauss şi H. Hubert în *Teoria generală a magiei*, în care alungarea bolii se face prin pronunțarea unor verbe de acțiune la diferite timpuri şi moduri (*fugi, ieşi, piei, mută-ți locul, nu veni, nu te mira*) şi constau dintr-o structură imperativă (sau chiar un simplu enunț) urmată, de regulă, de o formulă finală. Uneori sînt enumerate părțile corpului omenesc din care trebuie să iasă boala. Alteori boala este amenințată („cu duh de maică“, „cu fierul plugului“ etc.), este blestemată. Unele structuri de acest fel apar constant şi ar putea fi catalogate în vederea sistematizării lor.

Descîntecele în care este descris un ritual, de regulă, redau acte magice ce se înfăptuiesc odată cu pronunțarea textului. O grupă distinctă de asemenea descîntece sînt cele pentru bolile de copii. Astfel, copilul slab (*în boale*) este dus luni dimineață la pîrîu, zicîndu-se următoarele: „Dau rău pi pîrău“ [1989; Podoima (c)]; este pus pe gunoi, zicîndu-se: „Nu dau copchilu, da dau gunoiu“

[1989; Podoima (c)]. Sau copilul este pus pe un cojoc şi dus la un rîu, spunînd în acest timp: „Carne moartă, gai la baltă, carne jie, gai acasă“ [ms. 391-a, f. 348-350].

Aici se înscriu un şir de texte organizate pe principiul dialogului – actualizare evidentă a ritului performat. Descîntecul *de strîns*, spre exemplu, reprezintă un dialog improvizat cu descîntătoarea care pisează cămaşa copilului bolnav în piuă (descîntătoarea poate antrena în ritual mama copilului sau relatează singură dialogul):

- Țăm, cumătrî,
- Şi faşi aişea, cumătrî?
- Şăd şî fărîm strînsu cu strînsoaica [ms. 391-a, f. 154-156].

Înscenarea unui dialog ritualic menit să stimuleze vorbirea copiilor de o anumită vîrstă implică purtarea copilului în sac împrejurul casei: „unu din părinț îl duce în sac, da celălalt state în prag şi întreba:

- Ce duci în sac?
- Un gînsac.
- Ci faci? Grăieşti?
- Gîgîieşti [1989; Malcoci (a)].

Descîntecele *de desfăcut* au fost remarcate ca o grupă aparte încă de la începuturile atestării poeziei magice. Unul dintre cele mai cunoscute motive din această grupă este spălarea farmecelor la o apă:

- Bună dimineața, apă mergătoare.
- Mulțămesc, băiat întrebător (sau fată).
- Ce-ai venit?

Am venit la rîul tău
Să spăl făcutul meu.
Să se ducă greul de pe mine
Ca apa de pe tine [Curuci, 1982, p. 97].

Cea mai cunoscută formulă a descîntecului *de desfăcut* se zice, desfăcînd mîinile încleştate (în apă): „*Eu nu disfac c-o mînî, / Da disfac cu douî*“ [ms. 397-a, f. 137-138], continuînd enumerarea pînă la 9 sau 10. Deosebit de răspîndită, această structură este prezentă în mai multe culegeri de folclor.

În structura unor texte magice se distinge un procedeu compozițional cu substrat mitic bazat pe enumerarea însuşirilor bolii. Descîntecele de bube (*de bube dulci*, *de bubă neagră*, *de tatarcă*, *de zgaibă*), *de ningei*, *de aplecate* etc. au la bază formule în care sînt enumerate calitățile bolii după

diferite însuşiri: cauză, naţionalitate, culoare iar boala este alungată sau este rugată să plece. Denumit de M. Mauss şi H. Hubert *rit de origine*, procedeul are drept scop demascarea bolii.

În descîntecul *de aplecate* (dereglare a tractului digestiv) se încearcă demascarea cauzelor bolii:

Aplecate din apă,
Aplecate din ceapă,
Aplecate din mămăligă,
Aplecate din vin,
Aplecate din rachiu,
Aplecate din 99 de legumi [Gorovei, p. 217].

Formula descîntecului *de babiţă* (dereglare a intestinelor) de asemenea are menirea de a indica cauza presupusă a îmbolnăvirii: „Babiţă prin sete, / Babiţă prin foame, / Babiţă prin arsură mare / Şi prin diochiul cel mare“ [Gorovei, p. 231-232]. Descîntecul *de păr* se face cu păr de animale, informatoarele precizînd în acest sens: „cîti animali sînt cu păr, pi toati li pomineşti în discîntic“ [1989; Podoima (b)].

După cum s-a remarcat, unul din cele mai mari descîntece este textul publicat de M. Canianu în studiul *Din psicologia poporană*, un descîntec *de fapt* de aproape 400 versuri [Canianu, p. 159-164]. Textele de asemenea proporţii au o structură poetică complexă ce acumulează desfăşurări descriptive şi narative largi. At. M. Marienescu „schiţează în linii mari schema compoziţională a descîntecelor, dînd cea dintîi încercare de a analiza mecanismul intern al acestei specii. În descîntec s-ar distinge trei etape: povestirea metaforică a cauzei răului, intervenţia Maicii Domnului şi modul cum e alungat răul“ [Bîrlea, 1974, p. 151]. M. Pop şi P. Ruxăndoiu delimitează în asemenea structuri patru secvenţe de bază: a) starea iniţială (de sănătate); b) actul de îmbolnăvire; c) actul de vindecare; d) starea finală (de purificare) [Pop, Ruxăndoiu, p. 224]. Asemenea tip de text, fiind foarte răspîndit, a fost analizat în repetate rînduri şi considerat chiar de unii cercetători drept prototip al descîntecelor româneşti. Astfel, M. Gaster constată: „Numai numele boalei se schimbă, şi atuncea «vîntoasele» sau «săgetătorii» sînt înlocuiţi sau prin «moroi», sau printr-un şir de «beşică», analog cu şirul «albeţelor» şi «pociturilor» de mai sus, sau de «lungori» etc. Şi Maica Domnului însăşi cedează cîteodată locul ei «trinităţii» sau «apostolilor», sau celor trei surori din soare şi sfinţilor Cosma şi Damian, adică se invocă sfîntul după boala pe care o lecuieşte el“ [Gaster, 1883, p. 273]. La acea dată autorul nota că posedă relativ puţine descîntece. Peste aproape un secol, dintr-o altă perspectivă, Gh. Vrabie va afirma: „Există descîntece pentru fiecare fel de boală: de izdat, de mătrice, de năjit, de bubă neagră etc. Fiecare are un conţinut propriu, cu toate interferenţele ce se pot ivi în mintea agentului-colportor“. Autorul remarcă în continuare că, „pentru

aceeaşi boală – şi deci la acelaşi tip de descîntec – apar variante şi chiar versiuni distincte, după regiuni, ca să nu mai vorbesc de țări“ [Vrabie, 1999, p. 90].

9. Narațiunea în demersul magic şi funcțiile ei rituale

Distingerea **tipurilor de descîntece** proprii unui anumit fel de boală pare a fi o sarcină greu de realizat, unele structuri fiind utilizate în cazul mai multor boli. Se remarcă utilizare frecventă a unor formule şi adaptarea lor la un număr nelimitat de descîntece. În cadrul anumitor boli se observă totuşi frecvența unor texte (cu formule, imagini, motive distincte). Pentru exemplificare vom încerca să prezentăm în continuare cîteva tipuri distincte ale descîntecului *de albeață*. Textul care deschide colecția lui A. Gorovei reprezintă o poruncă adresată bolii expusă într-un singur rînd: „Piei, albeață, de pe ochi“. Celelalte 11 rînduri nu sînt altceva decît o formulă finală: „Cu mătura te-oi mătura, / Cu grebla te-oi grebla, / Cu lopata-n vînt te-oi da“. Din această formulă de încheiere putem remarca doar vînturatul bolii cu lopata, imagine ce apare mai rar. Reținem aceeaşi imagine în textul din Cioroiul (Romanați): „Cu lopata te-am vînturat, / Albeața din ochi a secat. / Cum nu şade grîul pe lopată, / Pleava şi țărîna cînd vîntură grîul, / Aşa să nu şadă albeața în ochii (Cutăruia)“.

În descîntecul din Ciudei (Bucovina), reluat din *Descîntece poporane române* de S. Fl. Marian, Maica Domnului întîlneşte „trei surori a soarelui, / Cu trei mături, / Cu trei greble, / Cu trei diriticanii, / Cu trei mîneci de mătase albă“ care plecau „la fîntîna lui Dumnezeu“ s-o curețe „de gozuri şi de gloduri“. Le întoarce din cale „că fîntîna lui Dumnezeu / E curată“ şi le trimite să curețe albețele „de pe ochii lui N.“. Alte cinci texte, deşi fragmentare, invocă de asemenea motivul celor „nouă fete mari, / Cu nouă lăutari, / Nouă țăpoaie, / Nouă măturoaie“, „Fată albă, / Cu mătura albă“, „Trei fete lepede (?)“, „O fată frumoasă / Din casă frumoasă, / Cu 99 de lopeți, / Cu 99 de greble, / Cu 99 de mături, / Cu mînecele suflecate, / Cu poalele rădicate“, „Nouă sambe albe / Cu grabă mergînd, / Cu nouă cuțite tăind, / Cu nouă ştergare ştergînd, / Cu nouă mături măturînd“ care se duc „la biserica albă“, „la fîntîna lui Iordan, / Cu lopata s-o rînească, / Cu grebla s-o grebleze, / Cu mătura s-o măture“ s-o curețe „de tină şi de rugină“.

Despre textul din Ardeal, prescurtat la maximum, este greu să spunem ceva: „Ieşi în cale şi în cărare. / - Ce plîngi, N., ce te vaieri? <…> / - Taci, nu plînge, / Nu te văiera, / Nu te supăra / Cu mătura le-oi mătura“. Şi, în sfîrşit, varianta din Turcenii de Sus (Gorj): „Cu para te-am descîntat, / Albeața din ochi ți-am luat“, variantă care versifică acțiunea magică ce se cere înfăptuită (curățirea albeței de pe ochi cu un ban de argint) [Gorovei, p. 209-210].

S. Fl. Marian, pe lîngă descîntecul din Ciudei (Bucovina) care a intrat în colecția lui A. Gorovei (analizat mai sus), mai publică încă trei texte asemănătoare. În spațiul bucovinean domină imaginea benefică a celor *nouă fete*:

Nouă fete curate,
Luminate,
Din nouă sate
Curate,
Luminate,
Cu mînecile suflicate,
Cu rochiile-nfulicate,
Cu nouă hîrlețe,
Cu nouă sape,
Cu nouă lopeți,
Cu nouă coveți,
Cu nouă furcuțe,
Cu nouă măturițe,
Cu nouă seceri,
Cu nouă greble,
Cu nouă parale.

Întrebate de Maica Domnului unde se duc, acestea răspund:

Şi noi că mergem la fîntîna lui Iordan
Cu hîrlețele s-o săpăm,
Cu sapele s-o rădem,
Cu seceri s-o secerăm,
Cu parale s-o tăiem,
Cu greblele s-o greblăm,
Cu mături s-o măturăm,
Cu furcile s-o scobim,
Cu lopeți să o rănim,
În coveți să o punem,
Cu mînecile s-o ştergem,
S-o curățim,
S-o sfințim!

Doar în ultima variantă publicată la *Note* de S. Fl. Marian, cele *nouă fete* apar ca forțe malefice care afectează ochii bolnavului [Marian, 1886, p. 15]. În *Note* la compartimentul descîntecelor de albeață S. Fl. Marian menționează: „Sub aceste *nouă fete curate, luminate* cred că sînt a se înțelege *Vîntoasele* sau *Frumoasele* din descîntecul precedent [din Ciudei (Bucovina)] sau poate că şi alte *zîne*, nicidecum însă atari fete de rînd“ [Marian, 1886, p. 15].

Dealtfel, în ipostază de forțe malefice o fată, cele 3, 9, 99 de fete apar mai frecvent în unele texte atestate în nord-vestul României (Sălaj, Maramureș, Țara Lăpuşului) [Burghele, 1999, p. 49, 108-111]. Motivul, se pare, a îmbrăcat o structură străină, cea a vătămătorilor (moroii, strigoii, deochetorii, pocitorii) ca personaje pornite *pe cale, pe cărare* cu intenția de a-l ataca pe N. şi întoarse din cale de către Maica Domnului. Remarcăm faptul că şi în arealul menționat domină imaginea benefică a celor 9 fete ca personaje trimise de Maica Domnului să vindece [Burghele, 1999, p. 65, 97, 137].

În *Materialuri folcloristice* [Tocilescu, Țapu, p. 97-100] regăsim acelaşi motiv în cinci din şapte texte *de albeață*: „Şeapte fete, / Cu şeapte / Hîrlețe, / Cu şeapte / Ştergare“ se duc la „fata lui Irodim“ „cu ştergarele s-o şteargă, cu hîrlețele s-o rînească“; „Trei feti ficioare <...> / Cu poalele rotorate, / Cu unghiile rătezati / <...> Cu nouă măturели, / Cu nouă lopățeli“ se duc „la fîntîna lui Iordan“ s-o rînească „di mucigai / Şî di putrigai“; „Nouă fete mari... / Cu măturile măturate / Cu secerile bîrlegate“ pornite să măture „sfintele altare şi nouă raze de soare“; „Trei fete mari / Cu iile răurate, / Cu rochile cărărate“ care „pe cai încălecară, / La rîul lui Iordan plecară“; „Nouă fete albe dalbe, / Cu mînele suflicate / Şi cu nouă sepe“ care au purces „la marea s-o sepe“. Acestea sînt întoarse din cale de către Maica Precista pentru a curăți albeața de pe ochii bolnavi: „La (cutare) să alergați / Şi albața cu sapa s-o săpați / Şi cu grebla s-o greblați, / Şi cu mătura s-o măturați, / Şi cu mîneca de cămaşă albă / S-o ştergeți“.

În *Culegere de descîntece din județul* Romanați [Ionescu, Daniil, p. 15-20] două din cele patru texte *de albeață* vin să completeze acelaşi motiv: „Şaptezeci de fecioare curate <…> / Cu 70 greble, / Cu 70 mături“ se duc să grebleze şi să măture „mănăstirile de călugări / Şi de prescuri“; „Sfintele bune şi frumoase ale lumii / Şi cu nouă fete mari / Cu nouă sape la spinare / Unele cu sapele, / Altele cu măturile, / Altele cu tîrnurile, / Altele cu furcile, / Altele cu penele, / Altele cu paralele, / Să razâ din ochii (cutăruia) albețele“.

Motivul analizat caracterizează patru din cinci descîntece *de albeață* din culegerea lui Gh. Tăzlăuanu [Tăzlăuanu, p. 7-17]: „Nouă oameni, / Cu nouă hîrlețe, / Cu nouă sape“ se duc „pe drumul lui Adam, / La fîntîna lui Iordan“ s-o curețe şi s-o limpezească „de apă împuțită, / De mătasea broaştei, / De pietre mucigăite“; „Nouă fete curate, / Cu nouă lopeți de argint, / Cu nouă măturі de busuioc, / Cu nouă cofițe de apă“ au „purces la aria de aramă“; „Nouă feciori, / Din nouă

cetăți, / Cu nouă săgeți, / Cu nouă sape, / Cu nouă lopeți, / Cu nouă mături“ se duc să curețe „cîmpii de spini şi de mărăcini“ etc.

Şi în alte culegeri pentru descîntecul *de albeață* este specific motivul enunțat. Analiza unor asemenea texte ar completa imaginea ființelor „care au darul de a lecui“. Printre ființele întoarse din cale şi trimise să vindece boala A. Gorovei enumără: fetele cîmpului, fetele codrului; bonza negru; nouă ciute înciudate; Sîn Pavel şi Sîn Petru; Simedru; nouă frați etc. [Gorovei, p. 184]. Iar printre bolile tratate astfel găsim în *Descîntecele românilor* orbalțul, buba, bubele mari, beşica, ceasul rău, junghiul, năjitul, cei răi, izdatul, vătămătura, săgetătura. I. A. Candrea mai remarcă şi *sgaiba* printre bolile vindecate de „9 frați“ întorşi din cale de către Maica Precista [Candrea, p. 360]. Dar această listă de boli merită a fi luată în considerație doar ca o ilustrare a extinderii motivului analizat, fiecare din bolile expuse avînd de fapt alt motiv caracteristic. Dintre acestea doar descîntecul *de orbalț* are la bază un motiv similar dar nu şi identic motivului pe care este axat descîntecul *de albeață*. Dacă în descîntecul *de albeață* cele *9 fete curate* (uneori 6 ori 7 fete, 9 babe, 9 meşteri etc.) apar cu lopeți, sape, mături şi foarte adesea cu ştergare sau batiste şi au misiunea să grebleze „pădurile de frunzării, / Drumurile de colbării, / Fîntînile de mătasea broaştei“ [ms. 6, f. 64], pentru descîntecul *de orbalț* se remarcă alte caracteristici. *Albeața*, fiind boală a ochilor, va fi ştearsă cu ştergarul, cu batista, pe cînd *orbalțul*, înțeles ca durere de cap, de urechi sau de dinți, ori ca erizipel, va fi expulzat într-un mod mai violent. Cele „nouă fete curate“, „trei surori a soarelui“ etc. apar „cu seceri în brîu băgate“ şi țin calea „la muntele Galileului“ să secere „grîile-n lapte şi oarde coapte“. Destul de frecvent apar şi „noo frați / Cu noo bărdz, / Cu noo topoare, / Cu noo dălț, / Noo sfredele“ care se duc să taie „măru roşu“ [Cristescu, 2003, p. 162]. Motivul celor 9 frați (9 voinici, 9 meşteri), caracteristic şi altor specii populare [Eposul, p. 62-67], în descîntece are trăsături distincte. *Cele nouă fete mari* sau *cei nouă flăcăi* sînt personaje menite a contribui la menținerea ordinii şi armoniei cosmogonice. În incantații aceste personaje sînt cele mai indicate pentru a avea grijă de vederile ochilor sau de sănătatea capului.

Motivul celor 9 fete, dar şi a celor 9 frați (9 bărbați, 9 meşteri) care vin în ajutorul bolnavului apare frecvent şi în descîntecele bulgarilor şi sîrbilor [Кляус, с. 109], dar nu neapărat în cele pentru bolile de ochi. Un alt motiv caracteristic pentru descîntecele de albeață este invocarea celor 3 cîini „Unul roşu, / Unul negru, / Unul bălan“ ca să şteargă respectiv roşața, negreața, albeața [ms. 173, f. 210]. Motivul celor 3 cîini, care de regulă însoțesc un sfînt (Sfîntul Iurie, Sfîntul Grigorie, Sfîntul Egor, Sfîntul Petru, Hristos), apare cu claritate în descîntecele de albeață ale slavilor de răsărit [Кляус, с. 87-88]. Similitudinile consemnate pot fi atribuite unor substraturi culturale comune, dar diferite ca vechime, frecvență şi areal de răspîndire.

Printre personajele invocate să curețe ochii este „cucoşel roşu rotat“ [ms. 232, f. 136; f. 122] sau „păun galbăn cu pana verdi“ [ms. 357, f. 12-13] care se duc „la curățît iazu lu Rusalim“ [ms. 357, f. 12-13], să mături „cîmpurili şî codrii“ [ms. 292, f. 143-144], să curețe „cînchi di gunoai / Şî pădurea di heleşiugî“ [ms. 232, f. 122]. Deşi nu are o frecvență deosebită, motivul păsărilor menite să curețe ochii constituie o grupă distinctă de texte din categoria personajelor întoarse din cale de către Maica Domnului şi trimise să vindece.

Găsim în culegerile de descîntece şi alte texte pentru bolile de ochi, diferite după structura lor de cele *de albeață*. Aşa sînt descîntecele *de dor de ochi* prin care, după explicația lui D. Ionescu, se înțelege: „Cînd bolnavul are usturimi şi îi curg lacrimile. Cînd ochii se roşesc din cauza răcelei. Cînd are junghiuri, avînd impresia că-l înțeapă în tot ochiul, de aci şi denumirea ce are: «țepi»“ [Ionescu, Daniil, II, p. 71-73]. Forțele malefice ce provoacă boala sînt „nouă fete / Cu spadele pe spete“ sau „vîntul turbat“ care i-a umplut ochii bolnavului „de pae, / De gunoae, / De lovitură, / De izbitură, / De albețe“ [Ionescu, Daniil, I, p. 72]. Termenul *izbitură* din acest text ne trimite la un alt descîntec pentru bolile de ochi numit *de izbitură* [Gorovei, p. 338]. Pentru descîntece este caracteristică denumirea lor după demonul care atacă (*de Samcă*, *de Iele*), după boala ce trebuie tratată (*de deochi*, *de speriat*), după numirea simptomelor caracteristice (*de junghi*, *de izbitură*), după ustensilele şi ingredientele folosite (*de frigare*, *de fiere*, *de argint viu*), după acțiunea înfăptuită (*de purtat apa la pari*). Identificarea bolilor pentru care sînt performate descîntece, ținîndu-se cont şi de denumirile zonale ale afecțiunilor tratate, constituie o sarcină pentru cercetările viitoare. Peste 60 de boli, consideră Candrea, se tratează cu ajutorul descîntecelor [Candrea, p. 327]. Fiecare din aceste boli poate fi caracterizată nu numai din punctul de vedere al etiologiei ei, ci şi al imaginilor, al subiectelor, al motivelor invocate.

Textele descîntecelor, performate în scop curativ, încearcă să transmită receptorului uman un mesaj care să-i întărească credința în vindecare. Din conținutul descîntecelor cu structură naratorie desprindem imaginea unor personaje benefice invocate să-i vină bolnavului în ajutor. Atestat cu precădere în descîntecul *de albeață*, motivul *celor 9 fete*, îndreptate de către Maica Domnului să curețe ochii bolnavului, conturează existența unor tipuri distincte de texte asociate anumitor boli. O altă constatare ce se impune este faptul că *cele 9 fete* în rare cazuri fac parte din categoria personajelor malefice, a vătămătorilor care pricinuiesc boala. Mai puțin conturat în alte compartimente ale creației populare, aspectul benefic al unor personaje depistat în descîntece confirmă caracterul arhaic al speciei.

III. POETICA DESCÎNTECELOR

Asupra valorilor artistice ale descîntecului s-au făcut numeroase referinţe încă de la începuturile atestării lui. Literatura izvorîtă din magie era pentru etnologul român Traian Herseni „una din marile realizări ale omenirii, o mîndrie îndreptăţită a neamului omenesc“ [Herseni, p. 176]. Apreciat în acest sens de către mari scriitori ca V. Alecsandri, G. Coşbuc, L. Blaga sau analizat pe larg în studii substanţiale aparţinînd profesorilor O. Densuseanu, Al. Rosetti, O. Papadima, descîntecul şi-a cîştigat faima de poezie magică şi nu de ritual magic, aşa cum ar fi trebuit să se încetăţenească această noţiune în literatura de specialitate.

După cum afirmă Gh. Vrabie, natura imaginii şi topica frazei din poezia incantaţiilor au o vechime multiseculară [Vrabie, 1990, p. 21]. Relatarea medicului trac despre descîntece ca „vorbe frumoase, care fac să se nască în suflete înţelepciunea“ [Platon, p. 101-103] denotă faptul că în acele timpuri exista o formulistică magică de reală valoare estetică.

Credinţa în puterea magică a cuvîntului de descîntec este asociată cu valorile lui excepţionale de vorbe alese, „curate“, „bune“, dulci şi benefice ca mierea albinelor, încîntătoare şi favorabile ca glasul cucului sau al grangurului; vorbe „văzute“(!), care-s ca aurul şi mărgăritarul: „Ea cum cu gura le-a grăi / Ca cu miere i-a-ndulci, / Cum cu gura a căsca / Ca şi cucul a cînta, / Pe toţi mi i-a farmeca. / Iar toţi cîţi vor fi, / Inaintea ei vor ieşi / Cu cuvinte bune, / Cu pahare pline“ [Marian, 1893, p. 89]; „Am luat şi m-am grăbit, / L-a sfînta biserică m-am pornit / Cu căutătura gangurului, / Cu graiul cucului; / Cînd din guriţă vorbeam, / Taftă ghivizie croiam; / Cînd din guriţă căscam, / Mărgăritar alb vărsam“ [Marian, 1893, p. 192] sau: „Cînd grăieşti, / Statu croieşti, / Cînd cuvînta, / Margalin şî aur varsa, / Cuvîntu ii tăţ în samî li lua“ [1995; Sauca (a)] şi „Cum s’ bat turcii şî boierii / După grîu şî dupa mieri, / Aşă s’ sî batî tătî lumea / Cu ghini, / Cu vorbi buni / După (cutare) / Cu ghini, / Cu sanatati, / Cu vorbi, / Cu vorbi curati, / Cu vorbi văzuti, / Cu vorbi-ntrebati, / Cu vorbi-n samî luati“ [1995; Sauca (a)].

Imaginile de o frumuseţe deosebită nu sînt numai creaţii de limbă, ele sînt, în primul rînd, expresii ale unor acte ceremoniale. În această ordine de idei, C. Eretescu, în studiul *„Faţa albă şi-a spălat*“. *Contribuţii la studiul relaţiei dintre gest ritual şi mesaj poetic*, consemna: „În literatura de specialitate a fost remarcat de multă vreme faptul că unele texte ceremoniale fac o descripţie a însuşi actului ceremonial în care respectivele texte se realizează. Asemenea texte transpun în planul poeticului paradigma actului ceremonial“ [Eretescu, p. 3]. Autorul afirmă în continuare: „Susţinem

ipoteza unei concordanțe pe care o numim «nonobligatorie» între cele două planuri. Firește, această concordanță nu încercăm s-o înțelegem ca pe o proiecție mecanică a ritologicului în poetic, proiecție în care toate momentele şi detaliile de ceremonial sînt incastrate şi fosilizate într-un text imuabil. Sîntem de părerea însă că gesturile rituale înalt semnificative, premise ale desfăşurării ritualului, pot deveni mesaj poetic şi pot fi regăsite în texte de ceremonial. Ele nu sînt necesare unui text ceremonial, dar reprezintă o marcă a acestuia". Vorbind despre prezența versului analizat în speciile neceremoniale (în cîntecele epice, în lirică), dar şi în colinde, C. Eretescu constată: „Versul citat – ca şi o serie foarte cuprinzătoare de alte sintagme poetice conținînd semnificații rituale – a străbătut, pe plan istoric, drumul de la indicația rituală precisă la percepția vagă a ritualului şi apoi la percepția expresiei figurate". În concluzie, C. Eretescu menționează: „În genere cercetătorii au fost de acord să consemneze că discursul poetic versificat conține, în afara unor motive narative sau lirice care pot fi întîlnite în diverse categorii folclorice, un corpus de stereotipii denumite fie «imagini călătoare», fie «versuri călătoare», fie altfel". Autorul mai pledează, în continuare, pentru un „posibil repertoriu de «versuri călătoare» specifice textelor poetice ceremoniale şi a unui repertoriu similar pentru versurile caracteristice textelor poetice neceremoniale" [Eretescu, p. 12].

În studiul *Metafora descifrată – de la magic la artistic*, cercetătoarea N. Coatu se apropie şi mai mult de originea imaginii artistice. „În geneza metaforei dezlegate în context magic, punctul de plecare îl constituie derularea ritualului. În descîntatul erotic, fata care doreşte să placă ia, de pildă, o ulcică, o întoarce cu gura în jos, îi pune pe fund mai mulți cărbuni şi o învîrteşte. Gestul ritual simbolic este transpus şi descifrat în text, realizîndu-se astfel în interrelația magică a celor două limbaje, gestual şi verbal, o structură a figuratului dezlegat. «Eu nu învîrt ulcica» (negarea sensului propriu al gestului), «Ci întorc gîndul / Şi cuvîntul / Şi inima lui N. cu totul / De la alte fete spre mine» (descifrarea sensului figurat-simbolic al gestului ritual" [Coatu, 1993, p. 29]. **Metafora** în cauză se întîlneşte şi în alte categorii folclorice şi a fost denumită „antiteză slavă" de către P. G. Bogatîrev, „paralelism negativ" de către R. Jakobson, „metaforă infirmată însoțită de dezlegarea ei" de către M. Brătulescu [Brătulescu, p. 97; Coatu, 1993, p. 29]. Acest tip de metaforă apare frecvent în vrăjile de dragoste pentru a descrie fata care se descîntă:

Cine
Vine?
Ce-mpărătească,
Ce crăiasă,
Ce preoteasă,
Ce vornicească,
Ce mireasă?

Nu-i împărătească
Nici crăiasă,
Nici vornicească,
Nici preoteasă,
Nici mireasă,
Că-i Mărioara cea frumoasă,
Dintre toate mai aleasă [Marian, 1893, p. 73].

Hiperbola din exemplul următor este o descriere expresivă a evoluției unei boli imaginate prin mărirea şi apoi spargerea spectaculoasă a ei:

Dalac cît o sămînțî di mac,
Dalac cît o fasolî,
Dalac cît un harbuz,
Dalac cît un bostan,
Bostanu o crapat,
Dalacu s-o uscat [ms. 349, f. 46].

Pentru descîntecul *de gîlci* este caracteristică şi **hiperbola litotizată**:

Gîlca cît mara,
Gîlca cît para,
Gîlca cît nuca,
Gîlca cît perja,
Gîlca cît bobu,
Gîlca cît fasula,
Gîlca cît mazărea,
Gîlca cît grăuntele,
Gîlca cît pasatu,
Gîlca cît un fir de mac
În patru despicat,
Peste mare aruncat [Bostan, p. 230].

Aceeaşi formulă apare şi în textele descîntecelor de alte boli:

Şopîrlae, lae,
Mare cît un bou,
Mică cît un ou,
Mică cît o linte,
Mică cît un grăunte,

Mică cît o sămînță,
Mică cît un fir de mac,
În patru deschicat [Furtună, 2000a, p. 182].

Litota apare, de obicei, în formulele finale în care se spune despre boală că „nici cît un fir de mac n-o rămas, / În patru dischicat“ [ms. 70, f. 192].

Comparația este aproape nelipsită în formulele de încheiere ale descîntecelor. Astfel, celui afectat i se urează „Să rămîie luminat şi curat / Ca Dumnezeu din cer ce l-a lăsat, / Ca busuiocul din grădină, / Ca soarele şi ca luna în senin, / Amin“ [ms. 191, f. 127-128]; „Ca busuiocu în floari / Şi ca soarili cînd răsari“ [ms. 221, f. 95]; „Curat, / Luminat, / Ca laptele strecurat, / Ca cerul de nori nepătat, / Ca un soare strălucit, / Ori de lună şi nenumărate stele acoperit“ [ms. 36, f. 51-52].

Persoana care se descîntă de dragoste este comparată cu florile, îndeosebi cu busuiocul, care are semnificații deosebite în creația populară:

Ca pomul te-oi roti,
Ca florile-i înflori,
Ca busuiocul îi mirosi,
Îi fi tu una aleasă şi frumoasă
Ca păunul dintre toate păsările,
Ochişelele dintre toate florile,
Busuiocul dintre toate buruienele [ms. 84, f. 61-65].

Legătura dintre termenii comparației este realizată cu ajutorul conjuncției *ca* (sau *cum*, *ca şi*, *asemenea* ş. a.), care, uneori, poate să lipsească, acest fapt conferind dinamică textului: „Cine o băut otravă / O crăpat, / Să crăpe dedeochiul de la...“ [ms. 329, f. 46].

Alteori comparațiile acumulează mai mulți termeni, intensificînd expresivitatea demersului:

Cum aleargî lumea după pîni şî după sari
Şî după sfîntu soari,
Aşa s-alergi ursîtoriu după mini;
Cum nu poati lumea fărî pîni şî fărî sari,
Şî fărî sfîntu soari,
Sî nu poatî ursîtoriu fărî mini [1989; Mihălăşeni].

Comparațiile desfăşurate cu aspect de *metonimie* sînt de esență narativă: însuşirile, abilitățile, zbuciumul, caracteristicile albinii sînt transferate prin marea forță a analogiei în planul magicului:

Cum traji alghina la stup,
Di îmblî pin toati florişelili,

Da pin toati vălişelili,
Pi văili, pîrăile,
Cum aleargî, cum sî zbuşimî,
Cum aduşi, cum aşazî,
Aşa sî sî strîngî toţi feşiorii la (cutari) [ms. 37, f. 54].

Asemenea comparaţii, remarcă L. Curuci, amintesc „de cele de tip homeric" [Curuci, 1991, p. 355]. **Comparaţia de tip homeric** (numită şi **taxiemică**) precizează Gh. Vrabie, „are două părţi: cea dintîi este introdusă prin: *ca cum*, *precum*, urmată de o a doua prevăzută de: *aşa* sau *atît*..., *cît*" [Vrabie, 1990, p. 78].

Comparaţia este tropul cel mai răspîndit în descîntece. Rolul ei în poezia magică a fost remarcat de către Gh. Vrabie: „Comparaţia în descîntece fiind asociativă din cîte se observă, vine să dezvolte, împreună cu enumerările, însuşi discursul tipic acestor creaţii tradiţionale. Ea constituie acolo unde apare segmental principal, care face corp comun cu întreaga structură a unei asemenea poezii. Este cel mai bun semn al arhaicităţii ei" [Vrabie, 1990, p. 78].

Fundată pe asemănările ce există între doi termeni, comparaţia stabileşte similitudini de ordin magic construite pe baza unui principiu fundamental al magiei şi anume analogia (ilustrînd cele două legi fundamentale ale magiei: „similarul produce similarul" şi „lucrurile care au fost odată în contact unele cu altele continuă să acţioneze unele asupra celorlalte la distanţă şi după ce contactul fizic a încetat" (magia homeopatică şi contagioasă) [Frazer, p. 30].

Este deosebit de utilă în relevarea rolului pe care îl au structurile analogice în poezia magică clasificarea aplicată de L. Cireş şi L. Berdan pentru volumul *Descîntece din Moldova*. Capitolul *Note şi variante* cuprinde peste 5000 structuri compoziţionale din cadrul celor cinci tipuri mari în care au fost clasificate descîntecele în acest volum şi anume: 1. Denumirea agentului nociv; 2. Invocaţii; 3. Porunci şi exorcisme; 4. Analogii (narative, directe şi indirecte); 5-6. Formule magice şi parodii. În acest top *analogiile* ocupă 49% din totalul structurilor la care s-a făcut referinţă (mai exact *analogiile narative* ocupă 23%, cele *directe* – 18% şi cele *indirecte* – 8%). Urmează apoi *poruncile şi exorcismele* cu 29%; *invocaţiile* cu 13% şi *denumirea agentului nociv* cu 9%. *Formulele magice şi parodiile* sînt într-un număr neînsemnat, mai puţin de 1%. Aceste date relevă rolul pe care îl are analogia în construcţia textelor magice.

Descrierea demonului bolii a dezvoltat şiruri de **epitete**, cercetătorii calificîndu-le **epitete eficiente**: „Între epitete, ponderea o deţin cele numite eficiente care determină agentul nociv şi abundă în tipul compoziţional 1 (denumirea agentului nociv)" [Cireş, Berdan, p. XXXVIII]. A. Gorovei a grupat felurile de boli astfel: „a) după naţionalitate; b) după felurite animale; c) după culori; d) după calităţi diverse; e) după timpul cînd boala poate să fie concepută şi f) după alte

norme“ [Gorovei, p. 111]. Prezintă şi liste cu determinările respective, dar care nu epuizează nici pe departe şirurile de epitete care caracterizează boala. „Astfel de formulări, remarcă Gh. Vrabie, sînt extinse la nesfîrşit, «buba» fiind de toate culorile şi de proveniențe dintre cele mai curioase: roşie, dar şi poroşie, căprească, dar şi căiască, văcească, oiască“ [Vrabie, 1978, p. 194]. Este evident că valoarea artistică a poeziei magice constă nu în numărul de epitete, ci în imaginile poetice pe care acestea le exprimă. Astfel, însuşiri ale bolii privitoare la stadiul în care se află ea, simptomele şi cauzele apariției ei sînt reflectate prin descrieri plastice aşa ca în exemplele: „Tătarcă pornită, / Tătarcă mocnită“ [ms. 191, f. 130]; „Tătarca şei junghioasă, / Veninoasî, mocnitî, cloşitî, / Grabnică pin răşialî, / Pin ostinealî“ [ms. 246, f. 20].

Pentru o intensificare a imaginii broasca din exemplul ce urmează este situată într-un cadru cromatic corespunzător:

Broascî roşî din foc,
Broascî neagrî din glod,
Broascî albî din izvod,
Broascî verdi di pi iarbî,
Broascî di 99 di feluri [1989; Rediul Mare (a)].

Imaginea poate fi amplificată prin repetări de epitete aşa ca în exemplul: „Esti-o ciopîrlă grasă, burduhoasă, / Trece pe sub o tufă tufoasă“ [ms. 118, f. 154].

„În descîntece, remarca A. Gorovei, întîlnim pomenite aproape toate organele şi părțile corpului omenesc, cum şi simțurile“ [Gorovei, p. 138]. Descrierea părților corpului omenesc din care este alungată boala începe cu „creştetul capului“ [ms. 329, f. 46-47; ms. 397-a, f. 35] („cleştele capului“ [ms. 52, f. 43], „crierii capului“ [ms. 146, f. 90], „creerii capului“ [ms. 164, f. 311], „greeru capulu“ [ms. 244, f. 235], „vîrvu capulu“ [ms. 331, f. 145], „molili capului“ [1995; Sauca (a)]) şi se termină cu „tălpile picioarelor“. Alteori enumerările de acest fel sînt reduse la o frază succintă: „’Sî duci boala din trup, din nerv, din gînd, / Din cuşmuța griir’lor, / Păn în tălchili chicioarilor“; „O chicat roua di soari, / O chicat spuma di pi mari / Ş’ ceal perit din cap pîn în chicioari“; „Şî obrintiturili din cap păn în chicioari“ [1995; Sauca (a)].

Este importantă succesiunea în care sînt numite părțile corpului şi în care este înfăptuită acțiunea magică de alungare a *răului*, acesta fiind mînat de sus în jos, spre pămînt. În cultura populară a bulgarilor *răul* este scos din corpul bolnavului în succesiune inversă: de la picioare spre cap. Astfel în descîntecele culese de la bulgarii din sudul Basarabiei bolnavul trebuie să se spele cu apa descîntată de la barbă, în sus spre frunte [1993; Gangura (a)]. Doar atunci cînd bolnavul este legat cu picioarele de creanga unui copac şi lăsat să atîrne cu capul în jos, boala este alungată în sus, spre picioare [1993; Gangura (b)]. În acest sens remarcăm unele analogii cu tipul de arbore cosmic

situat cu rădăcinile în cer şi cu coroana în pămînt care, aşa cum nota R. Vulcănescu, aparţine culturilor asiatice [Vulcănescu, p. 35-37].

Urmărind şirurile nesfîrşite de *epitete*, Gh. Vrabie remarcă faptul că esenţa descîntecului nu constă atît în caracterul ornant al limbajului, cît în sistemul retoric al acestei specii fundat pe repetiţii [Vrabie, 1990, p. 16].

Repetiţia anaforică permite vindecătorului popular să identifice boala în orice ipostază aceasta ar apărea. Astfel, într-un descîntec *de beşica cea rea*, publicat de S. Fl. Marian, cuvîntul *beşica* se repetă, la începutul versurilor, de 47 de ori [Marian, 1886, p. 44-47].

Repetările sinonimice, de asemenea, fortifică imaginea bolii: „Spărietu şî frica, / Şî spaima, şî boala ţ-oi lua“ [ms. 165, f. 255]; „Şî groaza îngrozîtî, / Şî frica înfricoşătî, / Şî spaima înspăimîntatî“ [ms. 40, f. 27].

Uneori repetiţiile capătă forma unui refren menit să descrie amploarea pe care a luat-o boala:

Laptili i-o luat,
Zăru i-o lăsat,
Untu i-o luat,
Zăru i-o lăsat,
Smîntîna i-o luat,
Zăru i-o lăsat,
Chişleacu i-o luat,
Zăru i-o lăsat [1989; Mihălăşeni].

Repetările de acest fel sînt flexibile şi iau forma gramaticală a cuvîntului pe care îl determină:

Pe un deal lan bălan
Era o vacă laie bălaie
Şi o fătat un jiţăl lan bălan [ms. 49, f. 97].

În descîntecul *de junghi* refrenul este aproape nelipsit şi sugerează stoparea bolii la finalul unui demers marcat de insistenţă şi ritmicitate. Textele cu asemenea structură au o muzicalitate aparte: „Stăi, junghi, nu junghie, / Cînipî o samanat, / Stăi, junghi, nu junghie, / Cînipa o boronit“ [ms. 391-a, f. 343-344].

Repetiţia, întîlnită atît de des în descîntec, se încadrează perfect în versul liber de tip sintagmoid, specific acestei specii. Structurile rezultate oferă descîntătoarei libertate de creaţie şi improvizare.

O figură de stil caracteristică în special descîntecului *de şarpe* este **acromonograma**:

Engliţă pestriţă,

Lipită de peliță,
Pelița – de carne,
Carnea – de oase,
Oasele – de măduvă,
Măduvă – de rece,
Recea – de pământ –
Leac dintr-un cuvînt! [Curuci, 1982, p. 103].

Lexicul care denumeşte simptomatologia bolii este deosebit de bogat şi expresiv. Asemenea termeni sînt preferați în denumirea bolii şi respectiv a descîntecului ce le reprezintă. Aşa cum a constatat Gorovei, descîntecul *de apucat* (colici la copii, rahitism) mai apare şi cu denumirile: *apucate*, *apucătură*, *bîntuială*, *duh necurat*, *fărămat*, *fărămătură*, *încleştat*, *întîmpinat*, *întîmpineală*, *de sănătate*, *strîns*, *strînsori*, *strînsul cel mare*, *tîlnitură*, *tîmpinătură*, *tras* [Gorovei, p. 219].

Creațiile care desemnează forțele menite să anihileze răul sînt marcate de credința în puterea magică a cuvîntului aşa ca în următorul descîntec *de gîlci*:

Avu popa trei fete:
Una o cheamă Semenica,
Una o cheamă Predica,
Una o cheamă Sece-Rădăcinile-la-Gîlci [Dănilă, Gheju, p. 163].

Iar pentru a lecui deochiul se face apel la „Potoleanu cu Potoleana, / Care potoleşte vînturile, ploile, / Corăbiile, apele, focurile“ [ms. 402, f. 130-136].

Adesea textul magic are funcția de a stabili relații de comunicare cu spiritele care au pricinuit boala sau cu spiritele invocate să lecuiască. Procedeele prin care se realizează această funcție este adresarea, invocația, dialogul, rugămintea, exprimarea unui ordin, a unei amenințări. Putem determina din acest punct de vedere, personajele sau obiectele către care este formulată adresarea şi relațiile cu acestea. Printre asemenea personaje sînt aştrii cereşti care în demersul magic sînt evocați în culori de măreție dar şi de o apropiere dictată de concepția privitoare la rolul lor protector. Un asemenea efect este obținut prin ataşarea epitetelor la numele personajului: „Răsai, soare frățioare, / Cu patruzeci şi patru de răzişoare“ [ms. 354, f. 37]. La fel este adresarea către lună sau către stele: „Lunî, lunî, / Sorî bunî“ [ms. 273, f. 33]; „Nouî steli, / Nouî sorioari di-a meli“ [Cireş, Berdan, p. 15].

Atitudinea negativă față de boală este intensificată prin repetarea sau dublarea numelui ei, aşa ca în exemplele: „Beşîcî beşîcatî“ [1989; Mihălăşeni]; „Gîlcî îngîlcatî“ [ms. 272, f. 99]; „Gîclî motîlcî, / Cîlcî motofîlcî“ [ms. 392, f. 163]; „Gîlcă motîlcă, / Gîlcan motîlcan“ [Dănilă, Gheju, p.

164]; „Orbalț orbălțît“ [1989; Mihălăşeni; Duruitoarea Nouă]; „Caierlîc cairîlcit“ [1991; Cornova (c)]; „Carailîc caralîicit, / Urbalț urbalcit“ [ms. 355, f. 328]; „Tatarcî tătăritî“ [ms. 166, f. 95]; „Udmî sudmî“ [1989; Ulmu]; „Udmî budmî“ [1991; Cornova (c)]; „Udmă dudmă“; „Jolnă jolnoasă“ [Furtună, 2000a, p. 182]; „Junghi patrajunghi“ [1989; Cîşliţa-Prut].

În formularea adresărilor sînt utilizate **onomatopeele**, care conferă afectivitate discursului: „Ui-ui-ui, Mama Pădurii“ [1988; Rădenii Vechi (a)]; „Ho-ho-ho, vacă neagră“ [ms. 246, f. 24]; „Ho! Vacă cornorată“ [ms. 351, f. 28].

Insistența descîntătoarei este accentuată prin folosirea pronumelui personal *tu*, plasat la începutul adresării: „Tu, orbalț cu soarili din cap, / Tu, orbalț cu ruja din cap, / Tu, orbalț cu buba din cap, / Tu, orbalț cu păru din cap, / Tu, orbalț cu dalacu din cap, / Tu, orbalț cu zburători, cu lichiturî“ [1995; Sauca (a)]; „U! Muma-Pădurii, Miazanopții! / Tu, colțato, / Tu, zîmbato,/ Tu, scălîmbato, / Tu, Miazanopții“ [Rădulescu-Codin, p. 577]; „Tu, cuțit de nouă ori cununat“ [Rădulescu-Codin, p. 536]; „Tu, vînt din dăvînt“ [Rădulescu-Codin, p. 553]; „Ieşi, tu, bubă“ [Rădulescu-Codin, p. 533]. Dealtfel, aşa exemple sînt mai multe în regiunile unde şi în vorbirea curentă este frecventă o asemenea adresare.

Efect deosebit se obține la reluarea prin repetare a părții ultime a cuvîntului, figură eufonică numită **paronomazie**, aşa ca în exemplele: „Cuzmin-uzmin“ [1991; Tarasova (b)]; „Şopîrlaiță-laiță“ [FM, IV, p. 267]; „Gîrgăliță-liță“ [FM, IV, p. 247] şi forma ei inversată: „dii-dii-păpădii“; „Tu die, păpădie, spune la mană să vie“ [Pavelescu, 1998, p. 250]; „Lii-lii-papalii, spuni untului sî vii“ [1989; Rediul Mare (b)]. Al. Rosetti consideră, pare-se eronat, particula „die“ drept „invocare a unui spirit favorabil“ [Rosetti, p. 120-121]. În acest fragment se apelează la păpădie (şi la sovîrf) ca plantă care poate avea puteri miraculoase prin calitățile ei terapeutice, dar şi hrănitoare.

Figurile eufonice sînt prezente în adresări sau în dialoguri ritualice, intensificînd imaginile asupra cărora se doreşte o atenție mai mare. **Homeoteleutonul** este o figură sonoră fundată pe similitudinea terminațiilor, care produce armonii plăcute urechii şi susține jocul de cuvinte în comunicare: „- Păunaş verz, undi vă duciți? / - Ni ducim la livez verz“ [1989; Popeasca]; „Ni ducim la dealu nant, ascuțît ca un cuțît“ [1991; Tarasova (b)]; „Năjît trăpşît, / Fugi tari pi cărari, / (Ti-ajungi) trăsnet mari“ [1989; Podoima (a)]; „Şovîrf, şovîrf, doniță cu vîrf“ [Pavelescu, 1998, p. 250].

Pentru a elimina răul în totalitate se încearcă o generalizare a lui. Acesta este însoțit de pronumele sau adjectivele pronominale nehotărîte *tot*, *toată*, *toți*, *toate*, care se repetă la începutul fiecărui rînd. „Di tăti vîntur'li / Di tăti faptur'li, / Di tăti turnăturîli, / Di tăti călcăturîli, / Di tăti împresurăturili, / Di tăt spărietu, / Di tăt zburătoriu, / Di tătî lichitura, / Di tăti bolili celi greli / Şî di tăt vrăjmaşu a spăla-o“ [1989; Horodişte].

În descîntecul *de Samcă*, pentru a distruge demonul bolii, este necesar să fie pronunțate şi chiar scrise pe un răvaş protector toate numele sub care acesta este cunoscut [Ofrim, p. 48-52]. Altfel este cazul cuvîntului *drac*, al cărui nume nu se pronunță, pentru a se feri de rea-voința lui. Situația de tabuizare a acestui nume a creat în limba română un număr mare de sinonime, unele apărînd frecvent şi în textele descîntecelor. Boala despre care se crede că se manifestă din cauza că cel suferind este posedat de Necuratul este epilepsia sau, numită popular, *boala neagră* [1989; Gura Bîcului; Speia (a); Corjova]. Cel mai adesea descîntecul pentru această boală este numit: *de boala ceea* [1991; Poiana], *di rău ceala* [1991; Mînzăteşti (b)], *di boala iasta* [1989; Telița (b)]. În aceeaşi ordine de idei se remarcă obiceiul schimbării numelui persoanei bolnave pentru ca demonul să-i piardă urma, credință frecventă în tradițiile populare ale multor popoare [Ungureanu, p. 259-270].

Şi asupra **eufemismelor** cuvîntului „şarpe“ s-au făcut numeroase referințe, întîi de toate, datorită semnificațiilor ce le are şarpele în culturile arhaice [Cireş, Berdan, p. XIII]. Din şirul de eufemisme pentru acest cuvînt în descîntece, prezentăm doar cîteva: „O chicat Eva din ceri“ [1989; Delacău]; „Aftinii albî o-ntrat în iarbî“ [ms. 402, f. 23]; „Peari-preari-perpeliac“ [1989; Telița (a)]; „Pelițîcî crestățîcî“ [ms. 197, f. 51]; „Perpeliții pertiții“ [1989; Slobozia]; „Ediță dediță“ [ms. 151-a, f. 108]; „Ediții pestrații“ [1988; Rădenii Vechi (b)]; „Ediții prestiții“ [ms. 402, f. 28-33]; „Veveriții pestrații“ [ms. 232, f. 159]; „Leliță prestiță“ [ms. 379, f. 2]; „Crediții prediții“ [ms. 397-a, f. 138]; „Istrații pestrații“ [1989; Crasnoilsc]. Terminologia bogată a eufemismelor totemice este o dovadă a resurselor inepuizabile ale limbii.

Printre modalitățile de exprimare în discursul magic se disting cîteva mijloace compoziționale specifice pentru această specie de folclor. Pentru descîntecul *de deochi* este caracteristică o formulă de **imprecație** „structurată în paralelism cu număr variabil de termeni“ [Coatu, 1998, p. 157].

De-a fi diocheat di flăcău,
Sî rămîi chel,
Sî rîdî toatî lumea di el;
Di-a fi diocheat di fatî mari,
Sî-i crăpi țîțîli,
Sî-i chici cosîțîli;
Di-a fi diocheat di soari,
Sî-i cadî răzîli;
Di-a fi diocheat di vînt,
Sî-i săci nărili;
Di-a fi diocheat di văi,

Sî săci ierghili;
Di-a fi diocheat di deal,
Sî săci apili [ms. 288, f. 109].

Alteori imprecația este mai succintă: „Plesnească mîna răufăcătorilor, / Plesnească ochii deochetorilor“ [ms. 36, f. 51-52].

O formulă negativă complexă, definită de N. Coatu **structură oximoronică**, reliefează ireversibilitatea stării maladive, raportate la un timp negat [Coatu, 1998, p. 213]:

Luna-n cer,
Lupu-n pădure
Şi piatra-n baltă.
Aceşti trei fraţi
Cînd se vor întîlni
Şi vor vorbi,
Îşi vor da bună ziua
Şi cînd vor mînca,
Şi vor bea la un loc,
Atunci să mă doară
Pe mine capul.
Atunci şi nici atunci [Gorovei, p. 375].

Structurile oximoronice apar frecvent în descîntecele slavilor de răsărit şi, de asemenea, sînt o marcă a formulelor inițiale ale basmului fantastic [Roşianu, p. 25-34].

Lexicul specific descîntecelor a fost remarcat în repetate rînduri datorită valorii lui documentare, a caracterului conservator al textelor în care aflăm din abundenţă forme arhaice. Forme lexicale vechi aşa ca: alină (anină) „nisip“; „bere, ca post verbal din bea şi însemnînd «băutură», cum e des atestat în vechea românească, se întîlneşte în mai multe descîntece, alături de obicei de mîncare“ [Densuseanu, V, p. 125-126]; a (se) sineca „a se scula“; a (se) mîneca „a porni la drum de dimineață“ [Densuseanu, V, p. 144-151] etc. sînt deosebit de frecvente în descîntece. În cele ce urmează ne vom opri la cîteva exemple cu o frecvenţă mai redusă.

Printre „fiinţele imaginare înspăimîntătoare“ din patrimoniul păgîn L. Cireş include şi personajul *Bordea* [Cireş, Berdan, p. XXVI, 404]. Personajul *Bordea* [AP, 2002; Căpreşti] (*Bordoiu*, *Burdoiu* [1988; Mileştii Mici]) apare şi în alte expresii populare, prin care părinții sperie copiii. „Mîca ni spărie: «Culcaţî-vă şî dormiți, cî vini Burdoiu la fereastrî». Un strigoi, aşa ni spune e nouî“ [1989; Speia (a)]. În *Dicționarul Dialectal* cuvîntul *Bordoiul* este explicat prin „dracul, necuratul“, iar *Bordea* prin: „ființă imaginară, cu care se sperie copiii“ [DD, I, p. 147-148]. Cu

personajul *Bordea* [Ştefănucă, I, p. 293-294] sau *Bordoiu* [1989; Speia (a)] este speriată şi „fimeia cei proastî“ din snoava cu acelaşi titlu. În descîntece însă *Bordea* apare foarte rar şi adoptă caracteristici ale altor personaje (*Borza*, *Bonza*, *Samca*): „O ieşit Bordea neagră / Din pădurea neagră / Kişioare tăpăligoase / Mîinile flotocoasă / Ţîţele spîntecate / Peste umeri aruncate“ [Popa, p. 38]. „Bonza negru / Ponegru“ are o înfăţişare asemănătoare: „Cu picioare groase / Folticoase, / Cu mîinuri groase / Folticoase, / Cu ochii zgîiţi, / Cu dinţii rînjiţi, / Cu barba pînă-n genunchi, / Cu părul pînă-n pămînt“ [Marian, p. 239].

Şi alte cuvinte ne introduc în atmosfera acelor timpuri, cînd descîntecul se bucura de o frecvenţă deosebită. Nu mai sînt utilizaţi acum termenii *surecuri* (turme): „Sî ti duci pin turmi di oi, / Pin *surecuri* di boi“ [1989; Feşteliţa]; *a (se) ocoli* (a-şi face ocol): „Acolo boalili s’ sî *ocoleascî*, / Acolo s’ trăiască“ [1995; Sauca (a)]; *chiti* (jurubiţe de fuioare de cînepă): „Orbaleţ-orbălcit, / Cu 9 *chiti* di cînipî pîrlit“ [1989; Gura Bîcului]; *bodolănelili* (aici cu sensul de ciolan sau os, parte a corpului omenesc): „Din toati încheieturelili, / Din toati *bodolănelili*“; *hreantuitî* (drăpănată): „Vetricicî *hreantuitî*, / Vetricicî bontuluitî“. Adjectivul *tentuită* din exemplul următor este derivat din *hrentuită*: „Vătămăturî *tentuitî*, / Vătămăturî buntuluitî“ [1995; Sauca (a)].

Un termen inexistent în dicţionare este verbul *a se dubări* din exemplul: „Undi cîmpu n-o-nverzît / Şî pomii n-o-nflorit, / Podur’li s-o dubărit“ [1995; Sauca (a)]. Termenul în cauză are similitudini cu binecunoscutul *a se dubi* – a se muia, a se topi, a se destrăma, dar mai are şi semnificaţia de a căpăta miros specific în procesul dubirii.

Un şir de cuvinte sînt formate de la exclamaţii onomatopeice generatoare de verbe, ca *a hăuli* şi *a înhărşti*: „Sî ti duci pi mări, pi ţări / Şî sî *hăuleşti* / Şî pi cutari să-l răcoreşti“ [1989; Ermoclia (b)]; „Di păr m-o-*nhîrştit*, / În pămînt m-o trîntit“ [1991; Tarasova (a)].

Ca şi în alte specii de folclor, în descîntece întîlnim confuzii şi inexactităţi provenite din schimonosirea unor cuvinte care, pe parcursul anilor, şi-au pierdut sensul iniţial. Savantul filolog Vasile Bogrea în articolul *Sfinţii medici în graiul şi folclorul românesc* demonstra că „sfinţi făr’ de arginţi“ Cozma şi Damian sînt la origine „divinităţi vindecătoare păgîne“ care au fost „detronate“ şi înlocuite în evul mediu bizantin. Ca rezultat al pierderii credinţei în aceşti sfinţi vindecători, numele acestora apar în forme alterate lipsite de sens [Bogrea, p. 169-182]: „Anin, anin, cozmă de in“ [ms. 1, f. 95]; „Anian, anian, Cuzima Dănian“ [ms. 5, f. 139]; „Cozma di arin“ [ms. 259, f. 2; 3; 4; 5-6; 8]; „Anel, anel, Cozma de anel“ [ms. 14, f. 36]; „Anin, anin, / Cozmî di anin“ [ms. 122, f. 77] „Anin, Cozma de-anin“ [ms. 20, f. 108]; „Nina, Nina Cozmodanina“ [ms. 158, f. 10]; „Amin, amin, / Cuzmia Demin“ [ms. 220, f. 9]. Sfinţii Cozma şi Damian apar frecvent şi în descîntecele slavilor. Dealtfel, divinităţile creştine sînt invocate cu o regularitate mai mare în textele slave, prezentînd un registru mai variat faţă de cele româneşti.

Cuvintele care nu au o circulație largă, de asemenea apar în forme denaturate. Astfel, verbul *a (se) boncălui* (a mugi, a urla), care apare frecvent în descîntece, este atestat sub diferite forme: „Nu ti buiculi ca boii“ [ms. 24, f. 45]; „Cu capu nu-mbăncălui“ [1989; Rediul Mare (b)]; „nu răncălui, nu băncălui“ [1991; Sineşti].

De remarcat că alteori culegătorii de folclor notează greşit unele cuvinte. În volumul *Cornova* apărut recent sînt publicate cîteva descîntece colectate la 1999 în această localitate. Primele rînduri ale descîntecului *de strîns* de la pagina 276, înregistrat de la informatoarea Maria Latiş, sînt confuze şi lipsite de sens: „Împunge strîns săpon / Ţămonța, cotoronța“ [Furtună, 2000b, p. 276]. Am înregistrat acest text de la aceeaşi informatoare la 1992, iar versurile citate sună cu totul altfel: „Împunge Strînsu, Săpornița, / Mamornița, Catarornița“. Înregistrarea corectă a cuvîntului *mamornița* este susținută şi de alte studii privitoare la sinonimele cuvîntului *drac* [Istrate, p. 188]. În descîntece apar mai multe derivate ale cuvîntului *Mamona*, cum ar fi: „Marmora cu Marmoroiul“; „De Mamulani / Şi de Mamuloaice“; „Mamornița cu Mamornițoiul“, explicate de O. Densuseanu ca derivate din „Mamona“ [Densuseanu, VI, p. 143]. De asemenea cuvîntul *Săpornița* apare frecvent în descîntecele de strîns (de Samcă) şi completează lista de sinonime ale cuvîntului *drac*.

Greşeală a culegătorului [Popa, p. 38] (sau greşeală de tipar [Furtună I., Furtună A., p. 191] corectată la reeditare [Furtună, 2000 (a), p. 179]) este forma *spăriat* (corect fiind *spăriet* sau *speriat*). Este nefirească şi expresia „de ochiul cel moale“, corect fiind forma care apare în acelaşi text „deochiul cel mare“ [Popa, p. 38].

În textele înregistrate în ultimii ani se întîlnesc şi confuzii datorate degradării speciei. De acestea se deosebesc cuvintele fără sens create pentru a susține rima aşa ca în exemplul: „Cum îi curatî şî luminatî sfînta apî / Şî spalî / Chetrili, chiscur'li, *niscur'li* <...>“ [1993; Sudarca (a)]. Cuvîntul *miscurile* (pronunțat dialectal şi sincopat *niscur'li*) susține în acest vers ritmul şi rima. Acelaşi rol are şi verbul *piscuiesc* format de la substantivul *pisc* (*piscurile*) din versurile: „mă duc la pădurea de şer / Cu cănjile să cănjiuiesc / Cu *piscurile* să *piscuiesc* / Şi puişorii să hrănesc“ [ms. 56, f. 176].

Un procedeu explorat pe larg în descîntece este formarea cuvintelor prin derivare. **Prefixele** augmentative *răs-* şi *stră-* au scopul de a întări înțelesul anumitor cuvinte. „Trii fete de împărat / De la stele au chicat, / Una cîntă şi *răs*cîntă, / Alta toarce şi *răs*toarce, / Una toate boalele le întoarce“ [ms. 70, f. 93]; „*Ras*chiai, *ras*chiai, ca spuma di mari, / Ca apa di soari“ [1989; Plop]; „'Sî facî gheațî *răs*gheață“ [ms. 174, f. 24].

Prefixele *des-* (*dez-*) ajută la formarea antonimelor pentru „toate verbele care desemnează acțiuni vătămătoare“ [Cireş, Berdan, p. XLVII]: „să-ni toarşeți / şi să-ni *dis*toarşeți“ [ms. 5, f. 73];

„Nouă fete coasă, / Nouă *dis*coasă, / Nouă torc, / Nouă *dis*torc“ [ms. 149, f. 207]; „Ochi ți s-or *dis*painjini, / Fața ți s-a *diz*gălbini“ [ms. 54, f. 38]; „S-o nearat, / S-o *diz*nearat, / Nu ti neara, / Nu ti *diz*neara“ [ms. 270, f. 143]. Şi adjective se pot forma cu ajutorul acestor prefixe: „Rînză întoarsă, / Rînză *dis*toarsă“ [ms. 6, f. 66].

Prefixul *prea-* din exemplele următoare intensifică culorile pe care le-ar putea avea boala, creînd imagini de intensitate maximă: „Ho! Ursită roasă, păroasă, / Albastră, *pre*albastră, / Galbenă *pre*galbenă“ [ms. 7, f. 91].

Aceleaşi valențe se obțin şi cu ajutorul prefixului *p*(*r*)*o-*: „O ciopîrlă roşie *pro*roşie / S-o ouat un ou roş, *pro*roş“ [ms. 72, f. 80]; „om roş *po*roş, / cu calul roşu *po*roşu“ [ms. 159]; „Un om negru *po*negru, / Cu haine negre *po*negre“ [ms. 72, f. 103].

Sînt prezente şi antonimele formate cu ajutorul prefixului *ne*(*ni-*): „De o fi de om, / Să se facă *ne*om“ [ms. 5, f. 167; ms. 87, f. 64; ms. 72, f. 230]; „Din şărpi, *ni*şărpi, / Şărpoaicî, *ni*şărpoaicî“ [1989; Taşlîc]; „vacî balai, / *ni*balai“ [Vasiliu, 1934, p. 28].

Îngrămădirea de cuvinte formate cu acelaşi fel de prefixe creează atmosfera de grotesc, specifică descîntecului: „Cu nouî cai murgi înşălați, / Înscăuați, / Înacați, / Înarmați, / Închingați“ [1991; Tarasova (b)].

Dacă în unele cazuri cuvintele capătă forme mai mari prin adăugarea nefirească a unor prefixe aşa ca în exemplul „Pochii au îmuțît, / Şî dascălii au însurzît“ [ms. 57, f. 75] în alte cazuri cuvintele sînt prescurtate prin sincoparea cîtorva litere: „Cu sulița să-l ’boldiți“; „Voi cînta, voi discînta, / Din trupu tăt voi ’dipărta“ [1995; Sauca (a)].

Derivarea cu **sufixe** diminutivale ajută la exprimarea compasiunii față de bolnav sau la măgulirea bolii, pentru a fi scoasă din trupul suferindului: „Dalac dălăcel, / Eu ț-oi faci un colăcel, / Colăcel zăhăruit, / Pentru dălăcel gătit“ [1989; Rediul Mare (a)].

„Cu alt caracter de expresivitate se înşiră augmentativele (formate cu ajutorul sufixelor -oi, -oaie, -oaică) – mai rare, de altfel, decît diminutivele –, ele fiind datorite intenției de a arăta cu cîtă îndîrjire se năpustesc asupra omului duşmanii sănătății“ [Densuseanu, VI, p. 106]. În acest mod se realizează femininul de la numele de animale sau de ființele demonice care apar în descîntece: „De călcătură, / De lichitură, / De călcăturoaică, / De lichituroaică, / De zburător, / De zburăturoaică“ [ms. 125, f. 129].

Nuanță afectivă denigratoare au şi cuvintele „Călcăraia, / Fălcăraia, / Şopîrlaia“ [1995; Sauca (a)], formate cu ajutorul sufixelor *-ăraia* (*-aia*).

De o mare intensitate, amenințătoare răului, sînt perechile de cuvinte alcătuite din substantive şi verbe, derivate ale acestor substantive (figură lexicală etimologică numită **parigmenon**): „Cu toporu l-a toporî, / Cu barda l-a hăcui, / Cu cuțitu l-a duneca, / Cu mătura l-a

mătura, / Cu ghiciu l-a mînă“ [ms. 159]; „Cu gura a discînta, / Cu cuțîtu a cuțîta“ [ms. 164, f. 251]; „Cu bărzîli o bărzăluie“ [ms. 276, f. 134]; „Cu topoar’li sî-l toporîm, / Cu dălțîli sî-l dăltuim, / [Cu] sfredil’li sî-l sfredilim“ [ms. 218, f. 229]; „Cu barda i-oi barda, / Cu săcerea i-oi săcera, / Cu cuțitul i-oi tăia, / Cu mătura i-oi mătura“ [ms. 147, f. 109]. Acțiunea devine şi mai dinamică atunci cînd verbele sînt puse la imperativ: „Cu toporu toporîțî-l, / Cu săşerea săşerața-l, / Cu beschia beschieța-l“ [ms. 276, f. 75].

Am încercat să elucidăm cîteva aspecte ce țin de poetica descîntecelor – compartiment important înțelegerii adecvate a respectivei specii folclorice, pentru care credința în puterea magică a cuvîntului este esențială. Aşa cum afirmă Mihai Pop şi Pavel Ruxăndoiu „Însăşi denumirea ritului, descîntec, semnalează cuvîntul ca element fundamental al lui“ [Pop, Ruxăndoiu, 1991, p. 170].

IV. FUNCȚIONAREA DESCÎNTECULUI ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

Una dintre cele mai incitante probleme ale culturii populare discutate în ultimul timp este problema dăinuirii descîntecului în spațiul românesc actual. Prezența descîntecului în realitatea de azi este legată în special de perpetuarea credinței în magie. Frecvența practicării lui a fost înțeleasă ca un barometru al acestei credințe. În realitate însă noțiunea de magie este mult mai largă şi necesită studii mai cuprinzătoare decît cel pe care îl întreprindem aici. În cele ce urmează vom încerca să urmărim cum au funcționat riturile de însănătoşire de la începuturile atestării lor pînă astăzi. Istoricul acestei probleme ne-ar permite o apreciere adecvată a situației descîntecului în actualitate.

Riturile de însănătoşire au persistat de-a lungul anilor cu o frecvență greu de măsurat din cauza cercetărilor inegale şi nesistematice efectuate în diferite perioade de timp. Cea mai timpurie şi mai impresionantă descriere a practicării descîntecului aparține cărturarului Dimitrie Țichindeal, care relatează că la 1794, Ioan Petrovici, protosviterul Hasiaşului, a alungat din sat o vrăjitoare venită de la Drăgoieşti. Oamenii însă, spune cu dojană autorul, „strigau zicînd că protopopul nostru n-are lege şi e mai rău decît turcul, că nu lasă vrăjitoarele în sat“. D. Țichindeal relatează în continuare: „Din vremile cele de demult s-au obişnuit românii cu descîntece şi vrăji şi pînă în ziua de astăzi le țin <...> şi toată întîmplarea şi tot beteşugul au a lor osebite descîntece şi farmece“ [apud Avram, p. 114-115].

Începînd cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea culegătorii de folclor ne vor oferi nenumărate dovezi ale viabilității practicilor de însănătoşire. La 1859 At. M. Marienescu nota în spirit iluminist următoarele: „Noi de multe ori auzim că poporul nostru vrăjeşte şi el crede în vrăji şi fermecături“ [Marienescu, p. 718]. Acelaşi autor mai scria: „Mulțimea lor la noi e un indiciu de înapoiere culturală, în cele din urmă ceva ruşinos“ pentru care „ne batjocoresc şi străinii“. Acestea trebuie cunoscute pentru a şti „ce punct trebuie atacat, şi de unde să dezbatem poporul, mai ales vrăjile cele ce au intențiune rea“. Marienescu descrie încercarea lui de a demonstra netemeinicia descîntecelor unei informatoare din Ususăul Lipovei: „Am cercat a o capacita că toate descîntecele şi vrăjile nu au nici o putere, nu pot ajuta morbosului, dar ea a susținut cu tărie că a vindecat pe mulți cu lucrurile ei, şi m-am înfiorat de expresiunea ei cea încrezută“ [Marienescu , p. XI].

În favoarea colectării descîntecelor şi-a spus cuvîntul şi George Coşbuc. Deşi criticase anterior practicile magice de însănătoşire [Coşbuc], considerînd că „babele mai mult strică şi omoară decît ajută şi vindecă“, poetul pleda pentru reconsiderarea descîntecelor, deoarece „ele fac parte dintr-acele frumoase obiceiuri despre care strigăm mereu: «Se pierd, se pierd! Să nu le lăsăm să piară!»“ [apud Pop D., 1997, p. 276; 258-277].

Culegerea tradiţiilor populare a fost animată întotdeauna de sentimentul salvării folclorului de la uitare. Aşa cum remarcă Marianne Mesnil în studiul *Aspecte metodologice ale etnologiei europene*, publicat la 1993, problema „salvării“ folclorului a persistat mereu: „De la constituirea sa, adică din secolul al XIX-lea, folclorul îşi propune să îndeplinească o misiune de urgenţă: aceea de a salva ultimele vestigii, monumente sau supravieţuiri ale unui mod de viaţă şi de gîndire, considerate pe cale de dispariţie: «Încă un an, sau poate doi şi calea ferată va trece prin văile noastre adînci, luînd cu sine, cu viteza fulgerului, tradiţiile noastre străvechi şi minunatele noastre legende», scrie George Sand, prin 1850, făcîndu-se aici ecoul folcloriştilor din timpul ei. Desigur, importanţa marilor rupturi istorice şi a celei mai hotărîtoare dintre ele, revoluţia industrială, nu mai trebuie demonstrată: bulversările pe care le-a antrenat în ceea ce priveşte un anume *gen de viaţă* (Varagnac) şi un anume mod de a gîndi *raportul cu lumea*, sînt, fără îndoială, la originea acestei *angoase folclorizante* care, pretutindeni, vede dispărînd ultimul martor al cutărei sau cutărei practici, ultima memorie vie depozitară a cutărui sau cutărui repertoriu, care n-a mai apucat să fie consemnat pe hîrtie“ [Mesnil, p. 19].

Un studiu important în problema funcţionării descîntecului a efectuat Ştefania Cristescu în satul Cornova (Basarabia) la 1931, în cadrul campaniei monografice organizate de profesorul Dimitrie Gusti. În subcapitolul *Ce crede descîntătorul despre eficacitatea descîntecului său?* din volumul *Descîntece din Basarabia* sînt reproduse 49 fişe de informator (de la 30 de persoane). Dintre acestea doar un singur informator declară cu fermitate: „Nu foloseşte descîntecu. Doftoria înţăleje“ [Cristescu, 2003, p. 114]. Cinci informatori pun mai presus de toate puterea lui Dumnezeu: „Descîntecu nu te mai ajută la nica. Puterea lu Dumnedzău ie mai mare“ [Cristescu, 2003, p. 115]. În alte cazuri informatorii nu numai că îşi exprimă credinţa în eficacitatea practicilor magice, dar şi argumentează prioritatea acestora faţă de posibilităţile medicinei în faţa unor boli: „Cu descîntecu se vindecă mai degrab decît la doftor, de o sută de ori mai degrab, la doftor nici nu-i leac pintru unele boli“ [Cristescu, 2003, p. 110]; „Ieste descîntec de te vindecă mai ghin de-o mie de ori ca la doftori“ [Cristescu, 2003, p. 113].

Ştefania Cristescu afirma, cu bună ştiinţă, că descîntatul face parte din „ansamblul practicilor magice care trăiesc încă cu destulă intensitate în satele noastre“ [Cristescu, 2003, p. 249]. Autoarea cercetării de la Cornova constată că în această localitate descîntecul este supus unui

proces firesc de creație: „Deşi formula magică e ținută să rămîe neschimbată, participînd ideal la stringența formei unui text religios, în realitate orice cercetător îşi poate da seama că, la un moment dat, ea prezintă variante. <…> O aceeaşi formulă e spusă în moduri diferite. Un informator obişnuit o recită cu teama de a nu o schimba, respectînd elementul tradițional, neadăogînd nimic de la sine. În gura unui informator neobişnuit, cu dar literar, formula ia o înfățişare nouă, inedită, plină de aport personal“ [Cristescu, 2003, p. 244-245].

Autorii cercetărilor monografice întreprinse în anii ’30 ai secolului trecut constată o circulație deosebită a descîntecului în localitățile studiate. În *Olăneştii. Monografia sociologică a unui sat de pe Nistru* Boris Malski afirmă: „Descîntecele, vrăjile (practicile magice) sînt destul de frecvente în sat. Aproape în fiecare măhală există cîte o babă doftoroaie, descîntătoare, la cari vin femeile cu copii“ [Malski, p. 697].

Despre frecvența descîntecelor în țara Oaşului ne relatează Ion Muşlea: „Femei cari să ştie să descînte de deochiu, se găsesc în toate satele Oaşului destule. Dar sînt şi unele foarte vestite, la cari vin şi oamenii din satele vecine sau chiar mai îndepărtate. De cele mai multe ori e greu să le obții încrederea şi să le faci să spună cîte ceva din cele ce ştiu. Multora le e frică să nu fie bănuite de legături cu diavolul“ [Muşlea, p. 141].

O situație similară atestă Emil Petrovici în Valea Almăjului: „În schimb descîntecele sînt nenumărate. Aproape fiecare femeie practică într-o măsură oarecare descîntatul. Există însă în fiecare sat cel puțin cîte o «vrăjitoare» care ştie vrăji pentru toate bolile şi pentru toate împrejurările din viață. Se crede despre ele că ştiu să evoce pe dracul. Unele dintre ele nici nu se sfiesc să o spună“ [Petrovici, 1935, p. 36].

La 1940 Mircea Tomescu, publicînd în *Preocupări literare* studiul *Din folclorul jud. Olt: Descîntecele de dragoste*, nota pe bună dreptate: „Din tot folclorul, descîntecele au cea mai mică circulație. Prin aceasta nu vreau să zic că ele nu sînt numeroase. Din contra, domeniul lor este destul de bogat, dar cunoaşterea lui se reduce la un anumit număr de «bobărese», «vrăjitoare» sau «fermecătoare», numele lor variind de la ținut la ținut.“ Autorul invocă atît tradiția de a ține în taină acest ritual, cît şi interesul vrăjitoarelor (material, dar şi de prestigiu) de a nu împărtăşi această ştiință. „În contrast cu restrînsa frecvență a descîntecelor avem varietatea şi bogăția lor“, constată autorul. Este justă şi observația ce urmează: „Frecvența descînturilor stă în legătură şi cu obiectul la care se referă, un descînt de gîlci, de bubă etc., fiind mai cunoscut decît unul de pus cuțitul, de legat nunta“. Autorul remarcă şi frecvența deosebită a descîntecelor *de dragoste*: „Descînturile de scrisă şi dragoste sînt destul de răspîndite, încît aproape orice fată trecută de 20 ani cunoaşte cîte o variantă“ [Tomescu, p. 544-545].

Prin amplul studiu *Cercetări asupra magiei la românii din Munţii Apuseni*, elaborat la 1939-1940, Gh. Pavelescu ne convinge de faptul că în Munții Apuseni exista o tradiție bogată a practicilor de însănătoşire şi că descîntătoarele care activau erau adevărate personalități creatoare. Descîntecul din acea perioadă era un fenomen viu supus unui proces firesc de dezvoltare şi creație: „Credințele şi superstițiile adunate de folcloriştii noştri sînt considerate ca nişte relicve ale trecutului, «supraviețuiri», cum spunea Tylor, dintr-o civilizație moartă închisă într-o civilizație vie. În realitate însă aceste «credințe deşarte» nu sînt «moarte», ele trăiesc şi uneori cu o vitalitate extrem de robustă în satul românesc". În continuare autorul remarcă: „E adevărat că satele noastre, mai ales cele răsfirate pe coame de dealuri, sau ascunse în fundul văilor, sînt bogate în elemente magice. Dar e de-ajuns să te apropii de marile căi de comunicație, sau de centrele industriale şi comerciale, pentru a-ți da seama că oricît de străveche ar fi mentalitatea de azi a satului, ea nu poate dăinui o veşnicie, căci fluidul care-i dă viață seacă pe zi ce trece. Şi cu fiecare octogenar ce se stinge din anonimatul unui cătun de munte, se închide pentru totdeauna o taină şi se pierd semnificații pentru gesturi rămase neînțelese" [Pavelescu, 1998, p. 4-6].

În studiul *Cercetări de etnomedicină în zona Sebeşului*, bazat pe cercetări de teren efectuate la 1934-1939 şi continuate la 1971, Gh. Pavelescu caracterizează astfel transformările sesizate la o studiere repetată: „O primă constatare generală ce pare evidentă este dispariția treptată a descîntecului. Acest fapt rezultă mai clar din ultima noastră anchetă, efectuată în august 1971. În satele unde, cu ani în urmă, se aflau numeroase descîntătoare, n-am mai găsit decît rudimente ale descîntecului de altă dată. <...> Unele din descîntătoarele de astăzi nici nu se mai feresc să nu li se «fure» descîntecul, ci îl spun tare ca să-l învețe şi alții, sau chiar îl scriu pe hîrtie" [Pavelescu, 1998, p. 307-308].

În studiul *Un moment istoric al descîntecului din Lăpuş* Laura Sîrbu consemnează frecvența inegală a riturilor de însănătoşire în satele româneşti: „În anii 1966-67 cînd am cules cele 79 de texte de descîntece de la 20 de informatoare din 7 sate din Lăpuş (Lăpuş, Stoiceni, Sobric, Cupşeni, Groşi, Costeni, Dumbrava) magia zonei era un fenomen viu, pe cînd în vecini, peste Chioar, în zona Codru, descîntecul era pe moarte. Față de viul descîntecului din Oaş şi din Maramureşul istoric, din acelaşi timp, stilul lăpuşean avea o culoare cu totul deosebită, deşi, în mare, folclorul magic românesc are trăsături comune. Informatoarele lăpuşene dezvoltau textul, îl reconsiderau cu intervenții directe în text, îl creau chiar, cu atîta libertate, dezinvoltură şi gust, încît jocul compozițional şi verbal al textelor avea oscilații elastice şi complexe, în diferențe mari de stil de la o informatoare la alta, chiar în acelaşi sat şi în vecinătate" [Sîrbu, p. 51].

Ideea viabilității descîntecului în satul maramureşean al anilor '70 ai secolului trecut este afirmată de Aurora Liiceanu în studiul său, *Povestea unei vrăjitoare: O abordare antropologică a*

mentalității rurale tradiționale. Este unul dintre puținele studii asupra personalității unei descîntătoare. În *Introducere* autoarea remarcă faptul că evocarea vieții descîntătoarei ne permite să înțelegem mai bine epoca în care aceasta a activat: „Am dorit ca, prin prezentarea vieții şi faptelor ei, să refacem un univers bine conturat, pe care l-am numit Maramureşul ca lume. Numai refăcînd acest univers putem înțelege rostul vrăjitoarei în colectivitatea rurală tradițională. Prin ea, ca individ, putem deci reface acest univers şi, apoi, prin cunoaşterea lui o putem înțelege“ [Liiceanu, p. 9]. În subcapitolul *Patrimoniu magic comun şi iscusință personală* autoarea afirmă că informatoarea „prin ceea ce făcea trecuse de la «ştiință» la iscusință şi creativitate“ [Liiceanu, p. 73].

Autoarea descrie pe larg momentele legate de practicarea riturilor de însănătoşire şi receptarea lor în comunitatea rurală. Alteori referințele sătenilor sînt dezaprobatoare, fapt ce denotă diversitatea de păreri şi opinii privitoare la credibilitatea informatoarei (şi a magiei în general). Nu putem nega însă faptul că în acea perioadă se mai apela destul de frecvent la serviciile unei descîntătoare. Conform declarațiilor informatoarei „numai într-un an au căutat-o aproape 300 de oameni“ [Liiceanu, p. 106].

Constatări referitoare la funcționarea riturilor de însănătoşire găsim în studiul introductiv la volumul *Descîntece din Moldova* (1982): „Opțiunea pentru cercetarea descîntecului se datorează, în primul rînd, faptului că această specie este supusă inevitabil degradării şi dispariției prin trecerea sa în desuetudine, proces cu atît mai rapid cu cît ştiința, cultura şi civilizația pătrund tot mai adînc în cele mai izolate comunități umane. <...> Dealtfel s-a putut constata, în toate investigațiile noastre pe teren, că numai generația vîrstnică mai profesează, în tot mai puține sate şi nu fără oarecare reticență, medicina magico-empirică şi că generația de vîrstă medie mai poate oferi date doar apelînd la fondul pasiv al memoriei“ [Cireş, Berdan, p. I]. Volumul *Descîntece din Moldova* cuprinde texte înregistrate între anii 1968-1980. L. Cireş consemnează, cu exemple de teren din această perioadă, următoarele: „Sînt rare cazurile de încredere fermă în eficacitatea [magiei], <...> cel mai des îşi face loc îndoiala“. Adesea acestea sînt chiar desconsiderate fiind numite „prostii băbeşti“ [Cireş, Berdan, p.IV].

În ultimele decenii autorii mai multor lucrări dedicate poeziei magice au considerat necesar să menționeze fenomenul degradării speciei. Astfel între anii 1983-1997 s-a afirmat că descîntecele sînt o „specie în curs de dispariție“ [Curuci, p. 363]; „un reflex, poate ultimul (deşi încă viu) al străvechii culturi orale“ [Mazilu, p. 33]; „o imagine a trecutului“; „nu se mai practică, decît în mod cu totul izolat“ [FM, IV, p. XXIV]; „reprezintă un capitol din repertoriul pasiv al folclorului în sensul că, nefiind practicate, nu mai suportă modificări pe calea oralității şi nu mai evoluează“

[Botezatu, p. 257]; „nu mai au teren, nici bază de dezvoltare în viața noastră socială“ [Curuci, 1983, p. 11-12].

Afirmațiile de acest fel nu pot fi acceptate fără rezerve şi pot fi puse pe seama unei mentalități iluministe, care „nu încetează nici astăzi să-şi pună pecetea asupra definiției şi aprecierii fenomenelor magice“ [Avram, p. 209]. În această ordine de idei se înscrie şi afirmația lui Ovidiu Papadima privitoare la viabilitatea descîntecelor: „Cum se explică păstrarea lor atît de masivă, din vremuri aproape imemorabile, pînă aproape de zilele noastre? Cauza acestui fenomen stă în sărăcia şi întunericul în care au fost ținute masele, în orînduirile apăsătoare care s-au succedat în istoria omenirii“. Autorul subliniază că „persistența descîntecelor nu se datoreşte însă numai acestor factori negativi“, dar şi tratamentelor empirice aplicate odată cu rostirea textului. Autorul aduce exemple de „cunoştințe medicale exacte“ care au stat „la baza practicării descîntecelor“ şi încheie subcapitolul *Factorii conservării descîntecelor* din *Poezia riturilor de însănătoşire (Descîntecul)* cu următoarea concluzie: „Toate aceste observații nu constituie o justificare a descîntecelor. Odată cu dezvoltarea medicinei ca ştiință şi odată cu ridicarea nivelului de trai al maselor în patria noastră, – ele au fost supuse unui neiertător şi îndreptățit proces de dispariție. Ceea ce am vrut să punem în lumină sînt cauzele care au putut prelungi pînă aproape de zilele noastre existența în mase a acestor practici medicale cu totul primitive şi de multe ori chiar dăunătoare, – cînd ajungeau a fi săvîrşite de neştiutori sau de înşelători pur şi simplu“ [Papadima, 1968, p. 355-358].

De pe aceleaşi poziții vorbeşte şi Gh. Vrabie, considerînd că descîntecul, nemaifiind solicitat, a dispărut deja din societatea contemporană: „În satul românesc de astăzi, cu vădite tendințe către viața urbană, prezența unei poezii a descîntecelor n-ar mai răspunde nici unei nevoi. Mentalitatea învechită, dimpreună cu mijloacele rudimentare de vindecare a bolilor dispărînd, desigur că au dispărut şi descîntecele. Ca simple curiozități, ele mai sînt ştiute de unele bătrîne“ [Vrabie, 1970, p. 249; Vrabie, 1999, p. 94].

„Ca o realitate a trecutului“ este privit descîntecul în manualul *Folclor literar românesc* (autori M. Pop şi P. Ruxăndoiu): „În evoluția descîntecelor, din antichitate pînă în prezent, nu putem vorbi de o ascendență (decît în perioada timpurie) şi un apogeu într-o anumită epocă; descîntecul a fost la fel de puternic de-a lungul cîtorva milenii (cultura primitivă, antică, feudală) şi dispare ca gen viu în fața ştiinței moderne şi în măsura în care rezultatele ei se resimt în viața şi cultura maselor largi. În țara noastră, descîntecul este o categorie dispărută, deşi cu o jumătate de secol înainte era încă destul de puternic; existența izolată nu infirmă acest adevăr“ [Pop, Ruxăndoiu, 1976, p. 221-226].

Afirmațiile din ultimul timp nu sînt atît de categorice ca cele de două - trei decenii în urmă. Autorii admit faptul că pe alocuri descîntecul îşi mai păstrează „funcțiile de altădată“:

„Descîntecele, vrăjile, formulele şi practicile magice sînt larg răspîndite şi astăzi pe întreg teritoriul Bucovinei, pe unde mai păstrîndu-şi funcţiile de altădată, pe unde fiind doar nişte reminiscenţe păstrate în fondul pasiv al creaţiei noastre poetice populare“ [Moraru, 1993, p. 27].

Valeria Peter Predescu întreprinde la 1992 o investigaţie la Bistriţa Năsăud, în urma căreia afirmă: „Lumea contemporană a satului năsăudean mai crede în puterea descîntecelor. Ce-i drept, sînt mai puţin răspîndite descîntecele de făcătură, de ţîpat răul pe om, pe casa lui, pe norocul lui. Transmise oral, de la mamă la fiică, de la soră la soră, mai rar de la soacră la noră, sînt cunoscute încă descîntecele de-ntors, de alungare a făcăturilor, a urii etc. şi mai ales cele de deochi. Acestea se practică, de obicei, de către femei mai în vîrstă, privite cu oarecare teamă şi care nu se bucură de prea mult respect printre săteni. Majoritatea descîntecelor se rostesc la-nceput cu rugăciune ori făcînd semnul crucii, ceea ce întăreşte credinţa omului că-i vor fi de folos, că binele va învinge răul. Într-un descîntec unii oameni îşi mai pun nădejdea. Alţii, dimpotrivă! Dintre aceştia, cei mai credincioşi cred că-i păcat să ţi se descînte ori să-ţi faci de-ntors în afară de ceea ce poate face preotul cu rugăciunea sfîntă“ [Predescu, p. 39].

Istoricul şi etnograful A. Furtună participă la o cercetare recentă în satul Cornova şi analizează situaţia descîntecelor la 1999 în comparaţie cu realitatea surprinsă de Şt. Cristescu la 1931. Analiza schimbărilor ce au avut loc în practicarea sau conservarea descîntecelor sînt de ordin general şi nu ţin de structura textelor atestate. Din această perspectivă autorul afirmă următoarele: „Recent am făcut cercetări în s. Cornova. Comparînd situaţia de la 1931 <...> cu cea de la 1999 am constatat viabilitatea multor descîntece, îndeosebi a celor de boală. Acest fapt vorbeşte despre persistenţa credinţei în forţa magică a cuvîntului rostit. Paralel cu variantele deja cunoscute ale descîntecelor au fost înregistrate şi unele variante noi. O parte din informatorii chestionaţi în 1999 cunosc descîntecele de la informatorii chestionaţi în 1931 (în viaţă nu mai este nici unul). Deci, se menţine o anumită continuitate“ [Furtună, 2000b, p. 208].

Studiul Cameliei Burghele *În numele magiei terapeutice* abordează în mai multe capitole problema persistenţei magiei în actualitate. „Frecvenţa textelor, gradul de autenticitate şi apelul la praxisul magic, constată autoarea, par a fi indisolubil legate de conservatorismul şi izolarea naturală a comunităţii. La polul cel mai înalt al unei scale valorice se cuvine să pomenim cel puţin trei comunităţi, dintre cele studiate, în care fie tradiţia generalizată (magia difuză în accepţiunea lui Gheorghe Pavelescu), fie prestigiul unei descîntătoare (sau cotătoare) fac ca magia descîntecului să fie încă parte integrantă a spiritualităţii interioare a satului“ [Burghele, 2000, p. 304].

Autoarea nu se lasă impresionată de colecţia de descîntece adunată din Sălaj. Ea încearcă să stabilească funcţionalitatea acestora: „O incursiune în cîteva sate din zonă demonstrează că descîntecul popular terapeutic se demonetizează continuu; nu numai că apelul la persoanele care

ştiu descînta, şi care altădată se bucurau de un prestigiu nemăsurat în ierarhia satului se răreşte mereu, dar şi incantaţia magico-religioasă cu finalitate terapeutică este privită tot mai superficial, cu tot mai mult dispreţ“ [Burghele, 2000, p. 305].

Amalia Pavelescu, în *Poezia de ritual şi ceremonial din Mărginimea Sibiului* constată „dispariţia treptată a descîntecelor“, enumerînd printre simptomele dispariţiei reducerea numărului de versuri şi apariţia descîntecului-parodie [Pavelescu A., p. 125].

Dacă e să ne referim la parodiile la descîntec existenţa lor este explicată astfel: „Trebuie să menţionăm, că astăzi în republica noastră, lipsind baza de dezvoltare a formulelor de incantaţie, apar aşa-numitele descîntece-parodii, în care este luată în rîs practica exorcismelor. Ele au pătruns şi pe scena cluburilor ca numere de umor la diferite festivaluri folclorice“ [Curuci, 1991, p. 349]. Se pare însă că lucrurile nu sînt exact aşa: o parte din descîntecele-parodii au luat naştere pe scena caselor de cultură şi de acolo au pătruns în folclor. Drept dovadă este apariţia lor tîrzie şi circulaţia restrînsă. Autentice par a fi îndeosebi textele în care se întîlnesc cuvinte obscene.

Vasile Avram, autorul volumului *Constelaţia magicului: o viziune românească asupra misterului existenţial*, publicat la 1994, încearcă să răspundă la întrebarea *Mai există descîntece?* avînd deja un punct de vedere privitor la perpetuarea riturilor de însănătoşire. „Ştiam că va fi greu (dacă nu imposibil) să mai găsim ceva din bogatul patrimoniu de credinţe şi practici magice de altă dată, să-i determinăm pe oameni să-şi scormonească memoria în căutarea unor invariante tradiţionale autentice. Ştiam, de asemenea, că nu ne mai putem preta la tertipul de care uzase Gh. Pavelescu pentru culegerile lui de dinainte de război: acela de a ne preface că ne doare o măsea şi a cere ajutorul unei vrăjitoare, căci oamenii ar fi rîs de noi“ [Avram, p. 183].

Autorul insistă şi în alte capitole asupra acestei idei: „E greu să găseşti astăzi chiar şi în satele cele mai izolate vrăjitoare de formaţie tradiţională, capabile să îndeplinească un rit după vechile prescripţii magice. Ele au fost înlocuite fie de preoţi, fie de indivizi dotaţi cu însuşiri bioenergetice speciale, fie de ţigăncile înclinate spre şarlatanie. Înainte de război Gh. Pavelescu încă a putut contacta cîteva dintre acestea. Astăzi însă, cînd întrebi într-un sat de o vrăjitoare, lumea fie că zîmbeşte ironic, fie ridică din umeri, fie te informează că da, au fost, ehe, dacă ar trăi încă cutare sau cutare, «ăla ştia multe»“ [Avram, p. 234].

Materialele de teren colectate în ultimii ani sînt cea mai bună dovadă a prezenţei descîntecului în societatea contemporană. În volumul *Practici străvechi la sfîrşit de mileniu. Descîntece şi folclor medical* Cati Motea propune un număr apreciabil de descîntece culese, în ultimii ani ai secolului al XX-lea, din localităţi gălăţene [Datcu, III, p. 111]. Pamfil Bilţiu şi Maria Bilţiu publică volumul *Fascinaţia magiei. Vrăji, farmece, desfaceri din judeţul Maramureş* în care sînt incluse materiale colectate, cu mici excepţii, în ultimul deceniu al secolului al XX-lea (în

special între anii 1997-2000) [Bilțiu P., Bilțiu M.]. Şi materialele atestate de noi vorbesc despre faptul că astăzi nu este o problemă să găseşti o descîntătoare *de formaţie tradiţională*. Mai mult decît atît, descîntătoarea cu cel mai vast repertoriu înregistrat cîndva, Olga Ciornea din satul Sauca – Ocnița, a activat pînă la sfîrşitul secolului XX. Primele 6 texte înregistrate de la această informatoare (*de ursită*, *de dalac*, *de speriat*, *de bube*, *de beşica cei ră* şi un farmec) datează din 1947 şi aparțin scriitorului P. Zadnipru [ms. 19, f. 34, 40-41, 43-44]. Înregistrările ulterioare, printre care şi cele din 1990 şi din 1995, care ne aparțin, sînt cu mult mai bogate. Culegerile din 1990 şi 1995 conțin aproape 100 de texte sau referințe la unele practici de vindecare însoțite sau nu de formule magice. Mai bine de jumătate din acestea sînt texte de poezie magică avînd între 6 şi 420 de rînduri. În total informatoarea ne-a comunicat circa 3000 rînduri de poezie magică. Nu este lipsit de interes şi faptul că descîntătoarea, fiind analfabetă, a învățat să descînte de la o femeie bătrînă din împrejurimi încă de cînd era mică. Pe parcursul anilor a continuat să-şi îmbogățească repertoriul în virtutea solicitării celora care apelau la serviciile ei [1990 (1995); Sauca (a)].

O altă informatoare, cu o prestanță deosebită timp de cîteva decenii, a fost Maria Culicov, numită de toată lumea *baba din Valea Coloniței*. S-a bucurat de renume în mai toată Republica Moldova şi peste hotarele acesteia. Faima i se datora faptului că trata de toate bolile, ştia *să desfacă* şi impresiona solicitanții prin capacitățile ei divinatorii (cum ar fi ghicitul în cărți şi după forma pe care o ia cositorul sau plumbul topit). În ziua cînd am vizitat-o (în octombrie 1990) peste 50 persoane aşteptau în rînd (înscrise pe o listă) [1991; Valea Coloniței].

Este cert faptul că cele mai multe descîntătoare cred în eficacitatea tratamentului popular şi încearcă să se apere de părerile dezaprobatoare ale unor consăteni. Povestirea despre preotul (sau preoteasa) care avea *buba cei neagră* şi apelează la descîntătoarea pe care n-a vrut s-o împărtăşească, din motiv că se ocupă de practici neadmise de biserică, este acum transferată asupra brigadierului, care, deşi nu luptă atît de vehement cu descîntecele (nefiind în atribuțiile lui), îşi permite s-o ia pe descîntătoare în rîs. Atunci cînd acesta face şi el o bubă şi solicită tratament (prin intermediul soției), descîntătoarea refuză să se implice. Pentru a avea conştiința împăcată că n-a lăsat pe cineva la boală, descîntătoarea îl trimite totuşi pe brigadier la o altă babă care ştie să descînte (deşi, probabil, nu aşa de bine ca ea) [ms. 388, f. 198-200]. Înregistrată la 1988, această povestire este elocventă pentru înțelegerea funcționării descîntecului la sfîrşitul anilor ’80 ai secolului trecut. Teama de a fi luat în rîs este acum greutatea care înclină balanța spre dezicerea de tradiția descîntatului sau, cel puțin, retragerea ei în cercuri mai restrînse.

În perioada socialistă, nefiind în planurile de cercetare ale institutelor de profil, descîntecul a fost colectat mai mult accidental, fapt ce nu putea să nu se răsfrîngă asupra oglindirii veridice a funcționării speciei. Pe de altă parte, în ultimii ani, din lipsă de finanțare, colectarea folclorului a

fost întreruptă. În Arhiva Ştiinţifică Centrală a Academiei de Ştiinţe a Moldovei nu s-au mai depus materiale etno-folclorice din 1994. Referirile ulterioare asupra acestei perioade vor rămîne pentru totdeauna incerte.

În societatea contemporană descîntecul mai continuă să răspundă cerinţelor unei anumite categorii de consumatori, chiar dacă eficacitatea lui adesea este pusă la îndoială. Stingerea acestei tradiţii este în raport direct cu stingerea datinilor populare în general. De bună seamă, credinţa în magie, care, de pe poziţiile zilei de astăzi, pare a fi de durată imprevizibilă, favorizează funcţionarea descîntecului, alături de astrologie şi de alte curente de acest fel. În perioadele de mari transformări sociale, pline de incertitudini, de regulă, creşte numărul astrologilor, al ghicitorilor, vrăjitorilor, şi, desigur, al şarlatanilor care au ştiut în toate timpurile să profite de situaţie. Dovadă sînt şi unele realităţi din ultimul deceniu: apariţia literaturii de bulevard, a diferitelor şcoli care eliberează diplome internaţionale (!) de magicieni şi astrologi ş. a.. Organizarea impresionantelor şedinţe de terapie colectivă, practicate în ultimii ani de persoanele ce se declară posesoare a unor capacităţi bioenergetice deosebite, oferă o imagine tipică a stării de spirit a unei societăţi în tranziţie.

Constatarea făcută de Marcel Mauss şi Henri Hubert în *Teoria generală a magiei* (studiu publicat pentru prima oară la 1902-1903) pare a fi valabilă şi astăzi: „Oricît am avea impresia că ne aflăm departe de magie, totuşi nu ne-am desprins de ea. De exemplu, ideile de noroc şi de nenoroc se apropie foarte mult de însăşi ideea de magie. Nici tehnicile, nici ştiinţele, nici chiar principiile directoare ale raţiunii noastre nu au scăpat de marca lor originară. N-ar fi o îndrăzneală prea mare să credem că, în mare măsură, latura nepozitivă, mistică, poetică a noţiunilor de forţă, cauză, scop, substanţă ţine de vechile obiceiuri ale spiritului. Din ele s-a născut magia, iar spiritului uman îi vine greu să se desprindă de ele“ [Mauss, Hubert, p. 181].

CONSIDERAȚII FINALE

Studierea descîntecului întreprinsă în lucrarea de față permite formularea unor concluzii privind nivelul de abordare a problemei şi noile direcții de cercetare ce se impun. Elaborată în rezultatul consultării a numeroase colecții de descîntece din arhive şi din publicații, precum şi a literaturii de specialitate, lucrarea schițează coordonatele cercetării descîntecului la români. Autoarea insistă asupra originii riturilor de însănătoşire, prezintă istoricul preocupărilor legate de descîntec, examinează structura şi morfologia descîntecului, narațiunea textului magic, valoarea literară şi documentară a literaturii izvorîte din ritul magic, problema viabilității descîntecului, aspectele medicale empirice şi de efect psihoterapeutic ale acestui străvechi rit.

Cercetările contemporane definesc descîntecul ca un rit magic verbal (însoțit sau nu de practici aferente), ce face parte dintr-un domeniu mai vast, cel al magiei şi vrăjitoriei. Textul magic, prezent în aproape toate riturile, este numit, de asemenea, *descîntec*, iar pentru întreg complexul magic se mai utilizează termenul *descîntat*. Descîntecele *de dragoste*, *de ursită*, dar şi cele *de hrănit*, *de urît* mai sînt numite *vrăji* sau *farmece* (*daturi*, *fapturi*, *făcături*, *mînături*, *aruncături*, *turnături*, *călcături*), iar acțiunile de anihilare a acestora sînt atestate şi cu termenii *desfaceri*, *dezlegări* (descîntece *de desfăcut*, *de dezlegat*, *de spălat*, *de curățat*, *de curățenie*). Tradiția puternică a descîntatului la români se manifestă prin rituri complexe, de durată, prin texte mari (uneori de peste 400 de rînduri), performate de 3, 9, 27, 99 de ori, îndeplinind funcții de remediere a sănătății omului şi a animalelor, de influențare a bunăstării materiale, iar termenul *descîntec*, de origine latină (*dis*+*canticum*), a ajuns să domine, devenind generic pentru riturile de acest fel.

Prezența actantului magic, de regulă reprezentat de o femeie bătrînă, a unor condiții obligatorii necesare înfăptuirii ritului (timpul, locul consacrat), utilizarea unor obiecte şi ingrediente cu valoare simbolică sînt elemente importante în desfăşurarea descîntecului.

În structura riturilor de însănătoşire se remarcă practicile divinatorii ca etapă importantă, care n-a fost relevată suficient pînă acum din lipsă de materiale. Frecvente în vrăjile din ajunul anumitor sărbători (Sfîntul Andrei, Sfîntul Vasile, Boteaza), performate în scopul *aflării ursitei*, dar şi a pronosticării timpului, a roadei pentru anul viitor, o categorie distinctă a practicilor divinatorii se face pentru diagnosticarea bolii, alegerea tratamentului şi prevederea rezultatelor. Practicile

divinatorii sînt importante şi din motiv că mentalitatea arhaică echivalează aflarea originii bolii, demascarea ei cu însănătoşirea.

De regulă, pentru fiecare din bolile descîntate se cunosc mai multe tipuri de texte ce constau din structuri poetico-magice de factură diferită. În acelaşi timp se disting cu claritate anumite tipuri funcţionale de texte. Pentru reliefarea acestui aspect este necesară evaluarea cantitativă a tipurilor de texte atestate şi asocierea lor bolilor pentru care se descîntă.

Tehnologiile informaționale moderne oferă posibilități de catalogare a textelor în baze de date, în care ar putea fi incluse toate textele atestate pînă acum. Această operație de durată ar fi răsplătită din plin, permițînd accesarea datelor din mai multe puncte de vedere: cronologic, tematic, compozițional. In acest sens investigațiile ar trebui să reflecte aspectele sub care se cere abordată poezia magică, dar şi deficiențele ce ar putea apărea în procesul indexării materialului.

În contextul dat se înscrie relevarea unor motive frecvent întîlnite în narațiunea descîntecului (şi uneori reflectate în practica magică aferentă). Delimitarea cîtorva motive constante caracteristice descîntecelor, întreprinsă în această lucrare, vine să inițieze cercetătorul în structura complexă a poeziei magice, oferindu-i importante puncte de reper în investigarea speciei.

Capitolul *Poetica descîntecelor* aduce noi exemple de mostre de limbă şi de stil din domeniul poeziei magice, atrăgînd atenția asupra unor inexactități provenite din degradarea speciei şi uneori din neatenția culegătorilor. Din aceste motive relevarea anumitor particularități ale poeticii descîntecului necesită atît o cunoaştere profundă a speciei, cît şi a metodologiei de cercetare. Imaginile, toposurile, stereotipia textelor sînt constante importante care se cer reliefate în studiile viitoare. Se remarcă şi modul de organizare a textului caracterizat printr-un sistem retoric complex ce implică definirea tipului structural al demersului magic.

Fiecare deceniu al secolului XX a adus schimbări ireversibile în funcționarea riturilor de însănătoşire. Am încercat să descriem aceste schimbări, în special prin prisma celora care au întreprins cercetări de teren, fiind martori la prezența descîntecului în vremurile în care au activat. În paralel cu progresul științei şi tehnicii, a civilizației în genere descîntătoarele de formație tradițională mai pot fi întîlnite la sat, exercitîndu-şi meseria milenară a lecuirii prin remedii naturiste, suplimentate de forța cuvîntului rostit. Datoria noastră este de a cerceta fenomenul în manifestările lui actuale, relevînd şi datele adesea prezente doar în memoria generației de vîrstă înaintată. Lucrarea de față încearcă să impulsioneze cercetările în acest domeniu, oferind noi deschideri şi facilități.

BIBLIOGRAFIE

a. Studii, articole, culegeri de texte folclorice

Alecsandri — Alecsandri V. *Poezii populare ale românilor*. – Bucureşti: Minerva, 1982.

Alexici — Alexici G. *Texte din literatura poporană română*, tom. I: Poezia tradiţională. – Budapesta: Editura autorului, 1899.

Antologie, 1980 — *Antologie de folclor din judeţul Maramureş*, vol. I: Poezia. – Baia Mare: f. e., 1980.

Antologie, 1983 — *Antologie dialectalo-folclorică a României*, I, II / Ediţie critică şi prefaţă de Constantin Otobâcu. – Bucureşti: Minerva, 1983.

Avram — Avram Vasile. *Constelaţia magicului: o viziune românească asupra misterului existenţial*. – Sibiu: Editată prin Universitatea Creştină Năsăud, 1994.

Bălăianu, Constantinescu — Bălăianu Mihail, Constantinescu Ilie. *Cîntece bătrîneşti şi doine*. – Bucureşti, 1994.

Bălăşel — Bălăşel Teodor. *Versuri populare române ceremonioase*, vol. I, cărticica II. – Craiova: Ramuri, f. a.

Bălteanu, 2000 — Bălteanu Valeriu. *Terminologia magică populară românească*. – Bucureşti: Paideia, 2000.

Bălteanu, 2001 — Bălteanu Valeriu. *Dicţionar de divinaţie populară românească*. – Bucureşti: Paideia, 2001.

Băncescu — Băncescu Iuliana. *Misiunea preotului faţă de magia contemporană*. – Bucureşti: Semne, 2003.

Bănuţă — Bănuţă Gh. A. *Satul Crivina jud. Prahova*. – Bucureşti, 1936.

Bichigean, Tomuţa — Bichigean Gavril, Tomuţa Ion. *Bocete şi descîntece din ţinutul Năsăudului*. – Bistriţa: Tip. G. Matheiu, 1938.

Bilţ Valeria — Bilţ Valeria. *Literatura şi obiceiurile vieţii de familie din Maramureş*. – Bucureşti: Grai şi Suflet – Cultura Naţională, 1996.

Bilţ Valentin — Bilţ Valentin. *Poezii, tradiţii şi obiceiuri populare din Maramureş*. – Bucureşti: Grai şi Suflet – Cultura Naţională, 1996.

Bilțiu	Bilțiu Pamfil. *Contribuţii la cercetarea magiei în Maramureşul istoric şi Ţara Lăpuşului* // Satul tradiţional de ieri, de azi şi de mîine. – Cluj: Alma Mater, 2002.
Bilțiu P., Bilțiu M.	Bilțiu Pamfil, Bilțiu Maria. *Fascinaţia magiei: vrăji, farmece, desfaceri din judeţul Maramureş*. – Baia Mare: Enesis, 2001.
Bîrlea I.	Bîrlea Ion. *Cîntece poporane din Maramureş: descîntece, vrăji, farmece şi desfaceri*. – Bucureşti: Casa Şcoalelor, 1924.
Bîrlea, 1974	Bîrlea Ovidiu. *Istoria folcloristicii româneşti*. – Bucureşti: Editura Enciclopedică Română, 1974.
Bîrlea, 1983	Bîrlea Ovidiu. *Folclorul românesc*, vol. 2. – Bucureşti: Minerva, 1983.
Bocşe	Bocşe Maria. *Elemente de ştiinţă populară românească* // Istoria gîndirii şi creaţiei ştiinţifice şi tehnice româneşti, I. – Bucureşti: Editura Academiei, 1982.
Bologa	Bologa V. L. *Etnoiatrie – iatrosofie* // Despre medicina populară românească. – Bucureşti: Editura Medicală, 1970.
Bogrea	Bogrea Vasile. *Sfinţii medici în graiul şi folclorul românesc* // Dacoromania, IV/I. – 1924-1926.
Bostan	Bostan Grigore C. *Poezia populară românească în spaţiul carpato-nistrean*. – Iaşi: Cantes, 1998.
Bota	Bota Ioan M. *Floreşti – Cluj. Străveche vatră de istorie românească*. – Cluj-Napoca: Editura Societăţii Culturale Pro Maramureş „Dragoş Vodă“, 2000.
Botezatu	Botezatu Eliza. *Poezia şi folclorul: puncte de joncţiune*. – Chişinău: Ştiinţa, 1987.
Brătescu	Brătescu Gheorghe *Etnomedicina bîrlădeană în 1885* // Retrospective medicale. – Bucureşti: Editura Medicală, 1985.
Brătescu, Sefer	Brătescu Gheorghe, Sefer Mariana, Brătescu Tatiana, Sefer Mihai. *Nomenclatura populară a bolilor în chestionarul lingvistic al lui B. P. Hasdeu (1884-1885)* // Retrospective medicale. – Bucureşti: Editura Medicală, 1985.
Brătulescu	Brătulescu Monica. *Contribuţii la cercetarea metaforei în folclorul din Maramureş* // RF. –1963. – Nr. 3-4.
Burada	Burada Teodor T. *Opere*, vol. III: Folclor si etnografie. – Bucureşti: Editura muzicală, 1978.

Burghele, 1999 — Burghele Camelia. *Descîntece: descîntece populare terapeutice din Sălaj*. – Zalău: Centrul de Creație și Valorificare a Tradiției Populare Sălaj, 1999.

Burghele, 2000 — Burghele Camelia. *În numele magiei terapeutice.* – Zalău: Limes, 2000.

Burghele, 2002a — Burghele Camelia. *Tentațiile feminine ale magicului (I)* // Etnologica. – Bucureşti: Paideia, 2002.

Burghele, 2002b — Burghele Camelia. *Sărbători valorizate terapeutic în comunitatea tradițională* // Datina (Constanța). – 2002. – Decembrie. – Nr. 29.

Burghele, 2003a — Burghele Camelia. *Leac şi medicament în complexul cultural al descîntecului* // Datina (Constanța). – 2003. – Martie. – Nr. 30.

Burghele, 2003b — Burghele Camelia. *Starea de sănătate – un model de structurare a relațiilor individului cu cosmosul* // Datina (Constanța). – 2003. – Iunie. – Nr. 31.

Burghele, 2003c — Burghele Camelia. *Psihoterapeutica magică* // Datina (Constanța). – 2003. – Decembrie. – Nr. 33.

Burghele, 2003d — Burghele Camelia. *Étude sur l'anthropologie de la santé* // Symposia: Journal for Studies in Ethnology and Anthropology. – Craiova: Aius, 2003.

Butură — Butură Valer. *Enciclopedie de etnobotanică românească*. – Bucureşti: Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1979.

Candrea — Candrea I.-Aurel *Folklorul medical român comparat: privire generală. Medicina magică*. – Bucureşti: Casa Şcoalelor, 1944.

Canianu — Canianu M. *Din psichologia poporană, Descîntece, farmece şi vrăji* // Revista pentru istorie, archeologie şi filologie, vol. VII. – Bucureşti, 1894.

Cantemir — Cantemir D. *Descrierea Moldovei*. – Chişinău: Cartea Moldovenească, 1975.

Caracostea, Bîrlea — Caracostea Dumitru, Bîrlea Ovidiu. *Problemele tipologiei folclorice*. – Bucureşti: Minerva, 1971.

Cartojan — Cartojan Nicolae. *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I: *Epoca influenței sud-slave*. – Bucureşti: Casa Şcoalelor, 1929; vol. II: *Epoca influenței greceşti*. – Bucureşti: Fundația pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", 1938.

Căliman, Veselău — Căliman Ion, Veselău Cornel. *Poezii populare româneşti*. – Bucureşti: Grai şi Suflet – Cultura Națională, 1996.

Cărăbiş, 1986 — Cărăbiş Vasile. *Poezii populare româneşti*. – Bucureşti: Minerva, 1986.

Cărăbiş, 1995 Cărăbiş Vasile. *Tradiţii şi obiceiuri de pe Valea Jaleşului*. – Bucureşti: Editura Centrului Judeţean al Creaţiei Populare Gorj, 1995.

Căutătorii *Căutătorii de perle folclorice* (Texte folclorice culese de scriitori moldoveni contemporani) / Selecţie, alcătuire, îngrijirea textelor, cuvînt introductiv şi glosar de E. Junghietu şi S. Moraru. – Chişinău: Ştiinţa, 1984.

Chevalier, Gheerbrandt Chevalier J., Gheerbrandt A.. *Dicţionar de simboluri*, vol. I, II, III. – Bucureşti: Artemis, 1994, 1995.

Chivu Chivu Iulian. *Folclor din satele de pe Burdea*. – Bucureşti, 1994.

Ciobanu Ciobanu I. D. *Descîntece* // Schiţe de folclor moldovenesc. – Chişinău: Cartea Moldovenească, 1965.

Ciocanu Ciocanu Vasile. *Boleslav Hîjdeu şi folclorul* // *Studii şi materiale despre Alexandru şi Boleslav Hîjdeu*. – Chişinău: Ştiinţa, 1984.

Cireş, Berdan Cireş Lucia, Berdan Lucia. *Descîntece din Moldova (texte inedite)*. – Iaşi: f. e., 1982.

Cirimpei Cirimpei V. *B. P. Hasdeu – culegător de creaţie populară moldovenească* // Limba şi literatura moldovenească (Chişinău). – 1975. – Nr. 3.

Ciuchindel Ciuchindel C. *Folclor vechi românesc*. – Bucureşti: Minerva, 1990.

Ciubotaru Ciubotaru Ion H. *Valea Şomuzului Mare: monografie folclorică*. – Iaşi: f. e., 1991.

Coatu, 1993 Coatu Nicoleta. *Metafora descifrată – de la magic la artistic* // Studii şi comunicări de etnologie, tom. VII, serie nouă. – Sibiu: Editura Academiei Române, 1993.

Coatu, 1998 Coatu Nicoleta. *Structuri magice tradiţionale*. – Bucureşti: BIC ALL, 1998.

Cojocaru, 1980 Cojocaru Nicolae. *Pîrteştii de Sus. O aşezare din Bucovina*: *monografie folclorică*. – Bucureşti: Litera, 1980.

Colac Colac Tudor. *La izvorul dorului: folclor din Oniţcani*. – Chişinău: Grafema Libris, 2004.

Constantinescu Constantinescu Nicolae. *Fişe pentru un dicţionar de folclor* (IV) // REF. – 1985. – Nr. 2.

Constantinescu, Stoian Constantinescu Ol. O., Stoian I. I. *Din datina Basarabiei: materialul este adunat de elevii şcoalei normale de băieţi*. – Chişinău: Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, 1936.

Cosma Cosma V. *Cinci sate din Ardeal*. – Cluj, 1933.

Coste	Coste Ioan, Godea Ioan. *Lunca Teuzului – Mocirla: pagini monografice*. – Bucureşti: Litera, 1990.
Costin	Costin Lucian. *Mărgăritarele Banatului*. – Timişoara: Cartea Românească, 1925.
Coşbuc	Coşbuc George. *Superstiţiunile păgubitoare ale poporului nostru: descîntecul şi leacurile băbeşti. Duhurile necurate. Vrăji şi farmece. Sărbători fără de rost*. – Bucureşti: Carol Göbl, 1909.
Crăciun	Crăciun Gh. N. *Monografia comunei Broşteni din j. Mehedinţi*, Turnu-Severin, 1932.
Cristescu, 1984	Cristescu Ştefania. *Descîntece din Cornova Basarabia* / Volum editat, introducere şi note de Sanda Golopenţia-Eretescu. – Providence (S.U.A): Hiatus, 1984.
Cristescu, 2002	Cristescu-Golopenţia Ştefania. *Gospodăria şi riturile magice ale femeilor din Drăguş (Făgăraş)* / Cuvînt înainte şi Notă de Sanda Golopenţia. – Bucureşti: Paideia, 2002.
Cristescu, 2003	Cristescu Ştefania. *Descîntatul în Cornova – Basarabia* / Volum editat, introducere şi note de Sanda Golopenţia. – Bucureşti: Paideia, 2003.
Curuci, 1982	Curuci L. *Descîntece* // Folclor din Bugeac. – Chişinău: Ştiinţa, 1982.
Curuci, 1983	Curuci L. *Descîntece* // Folclor din nordul Moldovei. – Chişinău: Ştiinţa, 1983.
Curuci, 1984	Curuci L. *Poetica descîntecului moldovenesc* // Limba şi literatura moldovenească (Chişinău). – 1984. – Nr. 4.
Curuci , 1986	Curuci L. *Folclor al medicinei populare vechi* // Folclor din stepa Bălţilor. – Chişinău: Ştiinţa, 1986.
Curuci, 1989a	Curuci L. *Din folclorul medicinii populare inventive* // Folclor din cîmpia Sorocii. – Chişinău: Ştiinţa, 1989.
Curuci, 1989b	Curuci L. *Descîntecele* // Crestomaţie de folclor moldovenesc. – Chişinău: Ştiinţa, 1989.
Curuci, 1991	Curuci L. *Descîntecele* // *Creaţia populară (Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria şi Bucovina)*. – Chişinău: Ştiinţa, 1991.
Curuci, 1995	Curuci L. I. *Comunităţi folclorice moldo-bulgare (Contribuţii la studierea temei)*. – Tiraspol, 1995.

Datcu	Datcu Iordan. *Dicţionarul etnologilor români*, vol. I, II (1998), III (2001). – Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Dănilă, Gheju	Dănilă S., Gheju C. *Monografia comunei Belinţ* [manuscris], Timiş, 1970.
Dăscălescu	Dăscălescu Natalia. *Regiunea codrilor Basarabiei*. – Chişinău, 1936.
DD	*Dicţionar dialectal (cuvinte, sensuri, forme)* / Redactor responsabil Rubin Udler, vol. I. – Chişinău: Ştiinţa, 1985.
Densusianu	Densusianu Ovid. *Limba descîntecelor* // Grai şi suflet (Bucureşti), vol. IV (1929-1930); vol. V, (1931-1932); vol. VI, (1933-1934).
Densuşianu	Densuşianu N. *Vechi cîntece şi tradiţii populare româneşti: texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric“* (1893-1897) / Text ales, stabilit, note, var., indici şi st. intr. de I. Oprişan. – Bucureşti: Minerva, 1975.
Descîntece	*Descîntece, vrăji şi rugăciuni folosite de poporul nostru la boli şi alte năcazuri*. – Braşov: Editura Librăriei Ciurcu, 1908.
Dobre	Dobre Alexandru. *Opera şi activitatea de folclorist a lui Mihail Canianu*: studiu introductiv // Mihail Canianu. Studii şi culegeri de folclor românesc. – Bucureşti: Minerva, 1999.
Dunărind	*Dunărind cu Dunărea* / Antologie alcătuită de un colectiv de folclorişti. – Craiova: Anteu, 1995.
Eliade, 1981	Eliade Mircea. *Istoria credinţelor şi ideilor religioase,* vol. I. – Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.
Eposul	*Eposul eroic* / Alcătuirea, articolul introductiv şi comentariile de V. M. Gaţac. – Chişinău: Ştiinţa, 1983.
Eretescu	Eretescu Constantin. *„Faţa albă şi-a spălat“. Contribuţii la studiul relaţiei dintre gest ritual şi mesaj poetic* // REF. – 1974. – Nr. 1.
Evseev	Evseev Ivan. *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale*. Timişoara: Amarcord, 1994.
Faiter	Faiter Ion. *Mitul marelui drum: studii şi culegeri de folclor* / Supliment al periodicului *Datina* (Constanţa). – 2003.
Farmece	*Farmece şi descîntece culese din gura babelor bătrîne de acum 100 ani*. – Brăila: Tiparul Ancora, f. a.
Florescu	Florescu Florea. *Cusuiul din Vale: o colonie de români timoceni din Cadrilater*. – Bucureşti, 1938.

FM, I	*Folclor din Moldova*, vol. I: Costăchescu M. *Cîntece populare româneşti* / Ediție îngrijită şi studiu introductiv de G. Ivanescu şi V. Şerban. – Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1969.
FM, II	*Folclor din Moldova. Texte alese din colecții inedite*, vol. II: Oprişan I. **A**. *Folclor din Moldova-de-Jos*; **B** *Folclor din Moldova-de-Sus*. – Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1969.
FM, IV	*Folclor din Moldova*, vol. IV: Vasile G. Popa. *Folclor din „Țara de Sus“* / Ediție îngrijită şi prefață de Maria Luiza Ungureanu. – Bucureşti: Minerva, 1983.
FM, V	*Folclor din Moldova*, vol. V: Cojocaru Nicolae. *Cîntece, obiceiuri şi tradiții populare româneşti*. – Bucureşti: Minerva, 1984.
Fochi	Fochi A. *Datini şi eresuri populare de la sfîrşitul secolului al XIX-lea*: răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densuşeanu. – Bucureşti: Minerva, 1976.
Folclor, 1991	*Folclor păstoresc* / Alcătuirea, prefața şi comentariile de E. Junghietu şi A. Furtună. – Chişinău: Ştiința, 1991.
FOM, I	*Folclor din Oltenia şi Muntenia*: texte alese din colecții inedite / Cuvînt înainte de Tudor Arghezi, vol. I. – Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1967.
FOM, III	*Folclor din Oltenia şi Muntenia*: texte alese din colecții inedite / Ediție îngrijită în redacție de Iordan Datcu, vol. III. – Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1968.
FOM, VII	*Folclor din Oltenia şi Muntenia*. *Cîntecele şi poveştile Oltului (zonele Scorniceşti, Drăgăneşti-Olt, Corabia)* / Studiu introductiv de Ioan Şerb, vol. VII. – Bucureşti: Minerva, 1979.
FOM, XII	*Folclor din Oltenia şi Muntenia*, vol. XII: Nijloveanu Ion. *Poezii populare româneşti*, vol. 2. – Bucureşti: Minerva, 1989.
Frazer	Frazer James George. *Creanga de aur*, vol. I. – Bucureşti, 1980.
FT, III	*Folclor din Transilvania*: texte alese din colecții inedite / Ediție îngrijită de Ioan Şerb, vol. III. – Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1967.
FT, IV	*Folclor din Transilvania*: texte alese din colecții inedite / Ediție îngrijită şi prefață de Dumitru Lazăr, vol. IV. – Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1969.

FT, IX — *Folclor din Transilvania*, vol. IX: Steţco Valerica. *Poezii populare din Ţara Maramureşului*. – Bucureşti: Minerva, 1990.

FT, X — *Folclor din Transilvania*, vol. X: Bilţiu Pamfil. *Poezii şi poveşti populare din Ţara Lăpuşului*. – Bucureşti: Minerva, 1990.

Furtună I., Furtună A. — Furtună Iacob, Furtună Alexandru. *Satul Hiliuţi raionul Rîşcani în contextul istoriei Moldovei (Basarabiei) (1575-1998)*. – Bucureşti: Semne, 1998.

Furtună, 2000a — Furtună Alexandru. *Descîntecele* // *Cornova.* – Chişinău: Museum, 2000.

Furtună, 2000b — Furtună Alexandru. *Noi mărturii arheologice, istorice, etno-folclorice despre Hiliuţi*. – Chişinău: Civitas, 2000.

Gaster, 1883 — Gaster M. *Literatura populară română*. – Bucureşti: I. G. Haimann, 1883.

Gaster, 1891 — Gaster M. *Chrestomaţie română*, vol. 2. – Leipzig: F. A. Brockhaus, Bucureşti: Socec & Co., 1891.

Găluşcă — Găluşcă Tatiana. *Folclor basarabean adunat din judeţele Soroca, Bălţi, Orhei*, vol. I. – Bălţi: Cartea Noastră, 1938; vol. II. – Bălţi: Cuget Moldovenesc, 1938.

Georgescu-Tistu — Georgescu-Tistu N. *Folklor din judeţul Buzău*. – Bucureşti: Cultura Naţională, 1928.

Golopenţia, 1998 — Golopenţia Sanda. *Desire Machines: a Romanian Love Charms Database*. – Bucharest: The Publishing House of the Romanian Cultural Foundation, 1998.

Golopenţia, 2001a — Golopenţia Sanda. *Arhitecturi ale memoriei sau despre o Bază de date a descîntecului românesc* // Intermemoria: studii de pragmatică şi antropologie. – Cluj-Napoca: Dacia, 2001.

Golopenţia, 2001b — Golopenţia Sanda. *Descîntatul de dragoste în satul Cornova (Basarabia)* // Intermemoria: studii de pragmatică şi antropologie. – Cluj-Napoca: Dacia, 2001.

Golopenţia-Eretescu, 1996 — Golopenţia-Eretescu Sanda. *Love charms in Cornova, Bassarabia* // *Studies in Moldovan: The History, Culture, Language and Contemporary Politics of the People of Moldova* / Edited by Donald L. Dyer with a Foreword by Bernard Comrie. – New York: East European Monographs, Columbia University Press, 1996.

Golopenţia-Eretescu, 2000 — Golopenţia-Eretescu Sanda. *Descîntatul de dragoste în satul Cornova (Basarabia)* // *Cornova*. – Chişinău: Museum, 2000.

Gorovei	Gorovei A. *Descîntecele românilor*. – Bucureşti: Editura Academiei Române, 1931.
Graiul	*Graiul nostru* / Texte din toate părţile locuite de români publicate de I. A. Candrea, O. Densusianu, Th. D. Sperantia, I (1906-1907); II (1908). – Bucureşti.
Grigoriu-Rigo	Grigoriu-Rigo Gr. *Medicina poporului*. – Bucureşti: Göbl-Rasidescu, 1907.
Handrabura	Handrabura Loreta. *Descîntecul între magie şi mit* // Revista de etnologie (Chişinău). – 1997. – Nr. 1 (2).
Hasdeu, 1984	Hasdeu B. P. *Cuvente den bătrîni*, tom. II / Ediţie îngrijită şi note de G. Mihăilă. – Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1984.
Hasdeu, 1979	Hasdeu B. P. *Două descîntece: un descîntec român şi un descîntec sanscrit din Veda. Notiţă* // Studii de folclor / Ediţie îngrijită şi note de Nicolae Bot / Prefaţă de Ovidiu Bîrlea. – Cluj-Napoca: Dacia, 1979.
Hasdeu, 2002	Hasdeu B. P. *Soarele şi Luna: folclor tradiţional în versuri* / Ediţie critică, prefaţă, note, comentarii, variante şi indici de I. Oprişan, vol. V: Folclor literar (tom I_1: *Folclor tradiţional în versuri: texte*; tom I_2: *Folclor tradiţional în versuri: note, comentarii, variante, addendă, indici)*. – Bucureşti: Saeculum I. O., 2002.
Herseni	Herseni Traian. *Literatură şi civilizaţie: încercare de antropologie literară*. – Bucureşti: Univers, 1976.
Hetcou	Hetcou Petru. *Poezia populară din Bihor*. – Beiuş: Tip. Doina, 1912.
Hîncu	Hîncu A. *Probleme de geneză a creaţiei poetice populare moldoveneşti*. – Chişinău: Ştiinţa, 1991.
Hodoş	Hodoş E. *Poezii populare din Banat*, vol. 3: *Descîntece*. – Sibiu: Editura Asociaţiunii, 1912.
Iancu	Iancu N. I. *Monografia comunei Buneşti din jud. Argeş*. – Piteşti, 1934.
Ionaşcu, Mîndreanu	Ionaşcu Nicolae Ion, Mîndreanu Mihail St. *Poezii populare şi descîntece*. – Alexandria: Tipografia Constantin Georgescu, 1897.
Ionescu, Daniil	Ionescu D., Daniil A. I. *Culegere de descîntece din judeţul Romanaţi*, vol. 1. – Bucureşti: Minerva, 1907; vol. 2. – Vălenii-de-Munte, 1908.
Ioniţă	Ioniţă Maria. *Flori din Apuseni: folclor poetic din zona Izvoarelor Someşului Mic*. – Cluj-Napoca, 1978.
Iscrulescu	Iscrulescu Il. *Monografia comunei Aninoasa judeţul Gorj*. – Craiova: Ramuri, 1935.

Istrate	Istrate Mariana. *Nume eufemistice pentru „diavol“* // Studii de onomastică, IV. – Cluj-Napoca, 1987.
Işfănoni	Işfănoni Doina. *Interferenţe dintre magic şi estetic în recuzita obiceiurilor tradiţionale româneşti din ciclul vieţii*. – Bucureşti: Editura Enciclopedică, 2002.
Jarnik, Bîrseanu	Jarnik Ioan Urban, Bîrseanu Andrei. *Doine şi strigături din Ardeal* / Ediţie definitivă (studiu introductiv, inedite, note şi variante) de Ad. Fochi. – Bucureşti: Editura Academiei, 1968.
Kernbach, 1995	Kernbach Victor. *Dicţionar de mitologie generală: mituri, divinităţi, religii*. – Bucureşti: Albatros, 1995.
Kernbach, f. a.	Kernbach Victor. *Universul mitic al românilor*. – Bucureşti: Lucman, f. a.
Kessler	Kessler Von Dieter. *Über siebenbürgisch-deutsche Zaubersprüche* // Halbasien. – 1995. – Nr. 1.
Laugier	Laugier Ch. *Contribuţiuni la etnografia medicală a Olteniei*. – Craiova: Scrisul Românesc, 1925.
Leon	Leon N. *Istoria naturală medicală a poporului român*. – Bucureşti, 1902.
Lévi-Strauss	Lévi-Strauss Claude. *Antropologie structurală*. – Bucureşti, 1978.
Liiceanu	Liiceanu Aurora. *Povestea unei vrăjitoare: o abordare antropologică a mentalităţii rurale tradiţionale*. – Bucureşti: ALL, 1996.
Lorinţ, Răutu	Lorinţ Florica Elena, Răutu Radu. *Exerciţii de iniţiere: Descîntatul (I)* // REF. – 1999. – Nr. 1.
Malski	Malski Boris. *Viaţa moldovenilor de la Nistru (Studiul sociologic al unui sat nistrian: Olăneşti)*. – Cetatea-Albă: Ţinutul Nistru, 1939.
Marian, 1886	Marian S. Fl. *Descîntece poporane române*. – Suceava: Tip. R. Eckhardt în Cernăuţi, 1886.
Marian, 1893	Marian S. Fl. *Vrăji, farmece şi desfaceri*. – Bucureşti: Lito-Tipografia Carol Göbl, 1893.
Marienescu	Marienescu At. M. *Poezii populare din Transilvania* / Ediţie îngrijită de Eugen Blăjan / Prefaţă de Ovidiu Bîrlea. – Bucureşti: Minerva, 1971.
Marta, Aron	Marta Ioan, Aron Ioan. *Pianu de Jos (Judeţul Alba): contribuţii monografice*. – Bucureşti: Litera, 1990.
Mauss, Hubert	Mauss Marcel şi Hubert Henri. *Teoria generală a magiei*. – Iaşi: Polirom, 1996.
Maxwell	Maxwell J. *Magia*. – Bucureşti: Univers Enciclopedic, 1995.

Mazilu	Mazilu C. D. *Desîntece din Dobrogea* // Datini (Bucureşti). – 1997. – Nr. 1-2.
Melchisedec	Melchisedec. *Descîntice românescĭ* // Revista pentru istorie, archeologie şi filologie (Bucureşti). – 1884, an. 2, fasc. 2.
Mesnil	Mesnil Marianne. *Aspecte metodologice ale etnologiei europene* // AAF, XII-XIV (1991-1993). – Cluj-Napoca, 1993.
Mocanu	Mocanu Maria. *Giurgiuleşti: monografie etnofolclorică*. – Chişinău: Cartier, 1999.
Mohanu	Mohanu Constantin. „Curat, luminat, Ca argintul strecurat“: descîntecele unui sat loviştean // Datini (Bucureşti). – 1997. – Nr. 1-2.
Moisei, Cehovski	Moisei Antonie, Cehovski Igor. *Apa în riturile magice ale românilor din zona Prutului de Sus* // Glasul Bucovinei (Cernăuți – Bucureşti). – 2000. – Nr. 4.
Moraru	Moraru S. *Descîntece, vrăji, farmece şi practici magice* // Folclor din țara fagilor. – Chişinău: Hyperion, 1993.
Motea	Motea Cati. *Practici străvechi la sfîrşit de mileniu*: descîntece şi folclor medical, I. – Galați: Centrul Cultural Dunărea de Jos, 2000.
Muntean	Muntean G. *Folcloristica* // *Istoriografia literară românească (1944-1984)*. – Bucureşti, 1984.
Muntiu	Muntiu I. *Satul meu: monografia comunei Cărpiniş*. – Sibiu, 1937.
Muşlea	Muşlea Ion. *Cercetări folklorice în țara Oaşului* // AAF, I. – Cluj, 1932.
Muşlea, Bîrlea	Muşlea I., Bîrlea Ov. *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu*. – Bucureşti: Minerva, 1970.
Neagu, 1940a	Neagu Gheorghe. I. *Descîntecele din Ialomița* // Preocupări literare. – 1940. – Nr. 9.
Neagu, 1940b	Neagu Gheorghe. I. *Folklor românesc – Descîntecele din Ialomița* // Preocupări literare. – 1940. – Nr. 10.
Neda	Neda Ioan M. *Tezaur din Cugir* // Preocupări literare. – 1940. – Nr. 9.
Nemirovschi	Nemirovschi E. *Din comorile sufletului basarabean: materialul didactic folcloristic adunat de eleve sub îndrumarea profesoarei...* – Chişinău, 1936.
Nicolaiasa	Nicolaiasa M., Nicolaiasa A. *Monografia satului Lămăşeni județul Baia*. – Fălticeni, 1937.
Niculescu	Niculescu Radu. *Alexandru Rosetti, Limba descîntecelor româneşti*: recenzie // REF. – 1976. – Nr. 1.

Niculița-Voronca	Niculița-Voronca Elena. *Datinele şi credinţele poporului român* adunate şi aşezate în ordine mitologică, vol. I. – Cernăuți: Edit. proprie. Tipografia Isidor Wiegler, 1903.
Nour	Nour A. M. *Descîntece şi vrăji din popor*. – Turnu-Măgurele: Tipografia Modernă „G. Stoicescu“, 1912.
Novacoviciu	Novacoviciu Em. *Colecţiune folcloristică română din Răcăşdia şi Jur*. – Oravița: Tip. Carol Wunder, 1902.
Ofrim	Ofrim Alexandru. *Protecţie şi vindecare – magia scrisului şi a cărţii* // REF. – 1998. – Nr. 1-2.
Ofrim L., Ofrim A.	Ofrim Lucia, Ofrim Alexandru. *Între magie şi religie – un ghicitor din Maramureş* // Etnologica. – Bucureşti: Paideia, 2002.
Oişteanu	Oişteanu Andrei. *Motive şi semnificaţii mito-simbolice în cultura tradiţională românească*. – Bucureşti: Minerva, 1989.
Olinescu	Olinescu Marcel. *Mitologie românească*. – Bucureşti: Casa Şcoalelor, 1944.
Olteanu, 1998a	Olteanu Antoaneta. *Metamorfozele sacrului: dicţionar de mitologie populară*. – Bucureşti: Paideia, 1998.
Olteanu, 1998b	Olteanu Antoaneta. *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*. – Bucureşti: Paideia, 1998.
Olteanu, 1999	Olteanu Antoaneta. *Şcoala de solomonie: divinaţie şi vrăjitorie în context comparat*. – Bucureşti: Paideia, 1999.
Pamfile, 1911	Pamfile T. *Boli şi leacuri la oameni, vite şi păsări după datinile şi credinţele poporului român*, Adunate din comuna Ţepu (Tecuci). – Bucureşti: Libr. Socec & Comp., C. Sfetea şi Libr. Naţională; Leipzig: Otto Harrassowitz; Viena: Gerold & Comp., 1911.
Pamfile, 1997	Pamfile Tudor. *Vrăji de frumuseţe şi „trecere“* / Text stabilit, întregiri bibliografice şi notă introductivă de Petre Florea // REF. – 1997. – Nr. 1-2.
Pamfile, 1998	Pamfile Tudor. *Dragostea în datina tineretului român* / Text stabilit, cuvînt înainte şi întregiri bibliografice de Petre Florea. – Bucureşti: Saeculum I. O., 1998.
Pann	Pann Anton. *Spitalul Amorului sau Cîntătorul dorului*. – Bucureşti: Tip. lui A. Pann, 1852.
Panea	Panea Nicolae, Bălosu Cornel, Obrocea Gheorghe. *Folclorul românilor din Timocul bulgăresc*. – Craiova: Omniscop, 1996.

Papadima, 1965	Papadima Ovidiu. *Structura artistică a descîntecului* // Revista de istorie şi teorie literară (Bucureşti). – 1965. – Nr. 2.
Papadima, 1968	Papadima Oidiu. *Literatura populară română: din istoria şi poetica ei*. – Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1968.
Papahagi P.	Papahagi P. *Din literatura populară a aromânilor*. – Bucureşti: Tip. Corpului didactic, C. Ispasescu şi G. Bratanescu, 1900.
Papahagi T., 1923	Papahagi T. *Din folklorul romanic şi cel latin: studiu comparativ*. – Bucureşti: Casa Şcoalelor, 1923.
Papahagi T., 1925	Papahagi T. *Graiul şi folklorul Maramureşului*. – Bucureşti: Cultura Națională, 1925.
Pavelescu, 1944	Pavelescu Gheorghe. *Aspecte din spiritualitatea românilor transnistrieni: credinţe şi obiceiuri*. – Craiova: Ramuri, 1944.
Pavelescu, 1998	Pavelescu Gheorghe. *Magia la românii: studii şi cercetări despre magie, descîntece şi mană*. – Bucureşti: Minerva, 1998.
Pavelescu, 1945	Pavelescu Gheorghe. *Cercetări folklorice în (sudul) jud. Bihor* // AAF, VII. – Sibiu, 1945.
Pavelescu, 1996	Pavelescu Gheorghe. *Rolul „experimentului“ în cercetările de folclor*. // REF. – 1996. – Nr. 5-6.
Pavelescu A.	Pavelescu Amalia. *Poezia de ritual şi ceremonial din Mărginimea Sibiului*. – Bucureşti: Paideia, 2001.
Păcală	Păcală V. *Monografia comunei Răşinari*. – Sibiu: Tiparul tip. arhidiecezane, 1915.
Păsculescu	Păsculescu N. *Literatură populară românească*. – Bucureşti, 1910.
Pătruț	Pătruț I. *Folklor de la românii din Sîrbia* // AAF, VI. – Bucureşti, 1942.
Petrescu	Petrescu Mariana. *Consideraţii asupra unei formule de incantaţie* // *Studii şi comunicări*, II / Volum îngrijit de Ilie Moise. – Sibiu, 1980.
Petrovici, 1935	Petrovici Emil. *Folklor din Valea Almăjului* // AAF, III. – Cluj, 1935.
Petrovici, 1939	Petrovici Emil. *Folklor de la moţii din Scărişoara* // AAF, V. – Cluj, 1939.
Petrovici, 1942	Petrovici Emil. *Note de folklor de la românii din Valea Mlavei* // AAF, VI. – Bucureşti, 1942.
Petrovici, 1943	Petrovici Emil. *Texte dialectale: supliment la Atlasul lingvistic român II*. – Sibiu: Muzeul Limbii Române – Leipzig: Otto Harrassowitz, 1943.
Platon	Platon. *Carmide*, 156d, 156e, 157a şi 157b // Izvoare privind istoria României, vol. 1. – Bucureşti: Editura Academiei, 1964.

Plăcintă — Plăcintă Vasile. *Slobozia Mare prin fereastra istoriei*. – Galaţi: Geneze, f.a.

Pop C. — Pop Cristina Alexandra. *trup@privire.ritm/magie/: elemente pentru o antropologie a descîntecului*. – Cluj: Casa Cărţii de Ştiinţă, 2002.

Pop D., 1970 — Pop Dumitru. *Folcloristica Maramureşului*. – Bucureşti: Minerva, 1970.

Pop D., 1997 — Pop Dumitru. *Studii de istoria folcloristicii româneşti*. – Baia Mare: Umbria, 1997.

Pop, Ruxăndoiu, 1976 — Pop Mihai şi Ruxăndoiu Pavel. *Folclor literar românesc*. – Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1976.

Pop, Ruxăndoiu, 1991 — Pop Mihai şi Ruxăndoiu Pavel. *Folclor literar românesc*. – Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1991.

Popa — Popa Steluţa. *Descîntece din Basarabia* // Datini (Bucureşti). – 1997. – Nr. 1-2.

Popescu A. — Popescu Anton A. *Folclor din zona Drăcşani*. – Teleorman, 1997.

Popescu D. — Popescu D. *Monografia satului Dărmăneşti judeţul Prahova*. – Ploieşti, 1934.

Popescu S. — Popescu S. R. *Monografia comunei Surdila-Greci judeţul Brăila*. – Rîmnicul-Sărat, 1936.

Predescu — Predescu Valeria Peter. *Descîntece din Bistriţa Năsăud* // Datini (Bucureşti). – 1997. – Nr. 1-2.

Raţiu — Raţiu Anton. *Românii de la est de Bug*. – Bucureşti: Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994.

Ravaru — Ravaru Dan. *Folclor, etnografie, istorie locală*, vol. I. – Vaslui: Cutia Pandorei, 1998.

Rădulescu-Codin, 1930 — Rădulescu-Codin Constantin. *Comorile poporului: literatură, obiceiuri şi credinţe*. – Bucureşti: Casa Şcoalelor, 1930.

Rădulescu-Codin, 1986 — Rădulescu-Codin Constantin. *Literatură populară*, vol. I: *Cîntece şi descîntece ale poporului* / Ediţie critică de I. Şerb şi F. Şerb. – Bucureşti: Minerva, 1986.

Răutu, 1984 — Răutu Radu. *Raţionalitatea actului mantic ca act de comunicare* // Apărarea sănătăţii ieri şi azi: studii, note şi documente. – Bucureşti: Editura Medicală, 1984.

Răutu, 1998a — Răutu Radu. *Antologia descîntecelor populare româneşti* / Ediţie îngrijită şi prefaţă de Radu Răutu. – Bucureşti: Grai şi Suflet – Cultura Naţională, 1998.

Răutu, 1998b — Răutu Radu. *Semantica poeziei româneşti de incantaţie. O istorie de caz: Ana Herbel din Vadul Izei – Maramureş*. – Bucureşti, 1998.

Robea — Robea Mihail M. *Folclorul poetic din Stroieşti – Argeş*. – Bucureşti: Societaea Cultural-Ştiinţifică Stroieşti – Argeş, 1980.

Romanciuc-Dutcovschi — Romanciuc-Dutcovschi Ludmila. *Folclor din părţile Ialovenilor*. – Chişinău: Arc, 1995.

Rosetti — Rosetti Al. *Limba descîntecelor româneşti*. – Bucureşti: Minerva, 1975.

Roşianu — Roşianu Nicolae. *Stereotipia basmului*. – Bucureşti: Univers, 1973.

Rugăciuni — *Rugăciuni pentru izbăvirea de vrăji, farmece şi deochi* / Tipărit cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfinţitului Vladimir, Mitropolitul Chişinăului şi al Moldovei. – Chişinău.

Ruxăndoiu — Ruxăndoiu Pavel. *Folclorul literar în contextul culturii populare româneşti*. – Bucureşti: Grai şi Suflet – Cultura Naţională, 2001.

Sala — Sala V. *Datinile poporului român la nuntă în plăşile Beiuşului şi Vaşcăului. Descîntecul de mărit*. – Beiuş: Tipografia şi librăria „Doina“, 1936.

Scurtu — Scurtu Vasile. *Cercetări folklorice în Ugocea Românească* // AAF, VI. – Bucureşti, 1942.

Sefer, 1998 — Sefer Mariana. *Medicina populară românească: boli şi leacuri populare din arhive şi reviste de folclor* / Lucrare îngrijită de Mihai Sefer. – Bucureşti: Viaţa Medicală Românească, 1998.

Sefer, 1999 — Sefer Mariana. *Descîntecul poezie populară medicală: selecţie din arhiva Grigore Creţu* / Lucrare îngrijită de Mihai Sefer. – Bucureşti: Viaţa Medicală Românească, 1999.

Sevastos — Sevastos Elena D. O. *Literatură populară*, vol. I-II / Ediţie îngrijită şi prefaţă de Ioan Ilişiu. – Bucureşti: Minerva, 1990.

Sitaru — Sitaru Maria Purdela. *Perspectiva lingvistică de abordare a medicinei populare româneşti*, în Limba Română (Bucureşti). – 1985. – Nr. 5.

Sîrbu — Sîrbu Laura. *Un moment istoric al descîntecului din Lăpuş* // Studii şi comunicări de etnologie, tom. VII, serie nouă. – Sibiu: Editura Academiei Române, 1993.

Sindzingre — Sindzingre N. *Divinaţie* // *Dicţionar de etnologie şi antropologie* / volum coordonat de Pierre Bonte, Michel Izard; în colaborare cu Marion Abélès, Philippe Descola, Jean Pierre Digard... – Iaşi: Polirom, 1999.

Smochină — Smochină N. P. *Din literatura populară a românilor de peste Nistru*, AAF, V. – Bucureşti, 1939.

Stahl — Stahl. P. H. *Cum s-a stins Ţara Vrancei (Nereju – sat din Vrancea)* / Materiale publicate şi comentate de Paul H. Stahl. – Bucureşti: Paideia, 2002.

Stăvilă — Stăvilă Veaceslav, Stăvilă Vera. *Surucenii: retrospectivă istorică*. – Chişinău: Tipografia „Prag-3“, 1998.

Stere — Stere Anca. *Descîntec şi descîntat (limbajul gestual)* // Etnologica. – Bucureşti: Paideia, 2002.

Şandru — Şandru Dumitru. *Folclor românesc* / Ediţie îngrijită de Tudora Şandru Olteanu / Prefaţă de Ovidiu Bîrlea. – Bucureşti: Minerva, 1987.

Şandru, Brînzeu — Şandru D., Brînzeu F. *Printre ciobanii din Jina*. – Bucureşti, 1934.

Şăineanu — Şăineanu L. *Ielele, Dînsele, Vîntoasele, Şoimanele, Frumoasele, Măiestrele, Milostivele, Zînele*: studiu de mitologie comparativă // Revista pentru istorie, archeologie şi filologie, vol. VI. – Bucureşti, 1891.

Şişeşteanu, 1983 — Şişeşteanu Gh. *Practici culturale de regionalizare a spaţiului social. Forme de complementaritate a statusurilor sociale ale tineretului în timpul sărbătorilor de iarnă* // Acta Musei Porolissensis, VII. – Zalău, 1983.

Şişeşteanu G., Şişeşteanu S. — Şişeşteanu Gheorghe, Şişeşteanu Solica. *Descîntece din Sălaj* // Acta Musei Porolissensis, X. – Zalău, 1986.

Şoltescu — Şoltescu Ion. *Carte de basme, descîntece, ghicitori, colinde, maxime, proverbe şi superstiţii*. – Bucureşti, 1902.

Ştefanescu — Ştefanescu E. *Valorificarea descîntecului în literatura română* / Teză de doctorat [manuscris]. – Cluj, 1974.

Ştefănucă — Ştefănucă Petre V. *Folclor şi tradiţii populare* / Alcătuire, studiu introductiv, bibliografie, comentarii şi note de G. Botezatu, şi A. Hîncu, vol. I, II. – Chişinău: Ştiinţa, 1991.

Tabureanu — Tabureanu Andrei. *Istoria satului Tartaul*. – Chişinău: Labirint, 1996.

Tăzlăuanu — Tăzlăuanu Gh. I. *Comoara neamului*, vol. VIII: *Descîntece*. – Bucureşti, f. e., 1943.

Teodorescu, 1875 — Teodorescu G. Dem. *Consideraţiuni critice asupra descîntecului de „apucat“ sau „încleştat“* // Columna lui Traian, an. VI. – 1875. – Nr. 3.

Teodorescu, 1985 — Teodorescu G. Dem. *Poezii populare române* / Ediţie critică şi note de George Antofi, vol. 3. – Bucureşti: Minerva, 1985.

Texte	*Texte dialectale* / Publicate de A. N. Dumbrăveanu, volumul II, partea II / Supliment la Atlasul lingvistic moldovenesc (ALM). – Chişinău: Ştiinţa, 1981.
Tocilescu, Ţapu	Tocilescu Grigore G., Ţapu Christea N. *Materialuri folcloristice* / Ediţie critică şi studiu introductiv de Iordan Datcu. – Bucureşti: Minerva, 1981.
Todoran	Todoran Romulus. *Cel mai vechi descîntec românesc?* // AAF, XII-XIV (1991-1993). – Cluj-Napoca: Editura Academiei Române, 1993.
Tomescu	Tomescu Mircea. *Din folclorul jud. Olt: descîntecele de dragoste* // Preocupări literare (Bucureşti). – 1940. – Nr. 9.
Ţaranu, 2002a	Ţaranu Petru. *Mitul sînzienelor în lumea Dornelor de odinioară* // Limba Română (Chişinău). – 2002. – Nr. 4-6.
Ţaranu, 2002b	Ţaranu Petru. *Apa sub spectrul manifestărilor magico-mitice* // Limba Română (Chişinău). – 2002. – Nr. 11-12.
Ţarălungă	Ţarălungă Antip. *Consătenii mei (din Rădi-Cereşnovăţ, Soroca)*. – Chişinău: Cartier, 2000.
Ţiucra-Pribeagul	Ţiucra-Pribeagul Petru. *Pietre rămase, Contribuţie la Monografia judeţului Arad*. – Bucureşti, 1936.
Ţurcanu	Ţurcanu I. *Monografia satului Năpădeni (jud. Bălţi)*. – Bălţi, 1933.
Uglişiu	Uglişiu Petre. *Basme şi poezii populare*. – Bucureşti: România Press, 2000.
Ungureanu	Ungureanu V. M. *Contribuţii la studierea „terapeuticii" prin onomastică la români* // Studii de onomastică, IV. – Cluj-Napoca, 1987.
Ursache	Ursache Petru. *Cazul Mărie: sau despre frumos în cultura orală*. – Iaşi: Junimea, 2001.
Vasiliu, 1934	Vasiliu Al. *Descîntece din Moldova*. Extras din *Grai şi suflet*, VI – Bucureşti: Socec, 1934.
Vrabie, 1978	Vrabie Gheorghe. *Retorica folclorului (Poezia)*. – Bucureşti: Minerva, 1978.
Vrabie, 1990	Vrabie Gheorghe. *Din estetica poeziei populare române*. – Bucureşti: Albatros, 1990.
Vrabie, 1999	Vrabie Gheorghe. *De civitate rustica: studii şi cercetări de etnologie şi literatură populară română*. – Bucureşti: Grai şi Suflet – Cultura Naţională, 1999.
Vulcănescu	Vulcănescu Romulus. *Coloana cerului.* – Bucureşti: Editura Academiei, 1972.

Байбурин — Байбурин А. К. *Заговор, заклинание* // *Народные знания. Фольклор. Народное исскуство* / Свод этнографических понятий и терминов, вып. 4. – Москва: Наука, 1991.

Бостан — Бостан Г. К. *Общие и сходные заговорные формулы у украинцев и молдаван на Буковине* // Studii şi materiale de folclor. – Chişinău: Ştiinţa, 1971.

Георгиева — Георгиева Иваничка. *Баянията като космогонична концепция в българската народна култура (Принос към семантичната им интерпретация)* // Векове. – 1990. – № 6.

Граур — Граур А. *Сюжетно-мотивный состав в заговоре и его функциональное назначение* // Этнопоэтика и традиция: (К 70-летию члена-корреспондента РАН Виктора Михайловича Гацака). – Москва: Наука, 2004.

Кляус — Кляус В. Л. *Указатель сюжетов и сюжетных ситуаций заговорных текстов восточных и южных славян*. – Москва: Наследие, 1997.

Полесские — *Полесские заговоры (в записях 1970-1990-х гг.)* / Составление, подготовка текстов и комментарии Т. А. Агапкиной, Е. Е. Левкиевской, А. А. Топоркова. – Москва: Индрик, 2003.

Раденкович — Раденкович Л. *Символика цвета в славянских заговорах* // Славянский и балканский фольклор. Реконструкция древней славянской духовной культуры: источники и методы. – Москва: Наука, 1989.

Свешникова — Свешникова Т. Н. *Восточнороманские заговорные формулы с общим значением необладания и отсутствия признака* // *Признаковое пространство культуры* / Отв. редактор С. М. Толстая. – Москва: Индрик, 2002.

Топоров — Топоров В. Н. *К реконструкции индоевропейского ритуала и ритуально-поэтических формул (на материале заговоров)* // Труды по знаковым системам / Ученые записи Тартуского Государственного Университета, вып. 236. – Тарту, 1969.

Цицерон — Цицерон. *О дивинации* // Философские трактаты. – Москва: Наука, 1997.

b. Materiale de arhivă

Arhiva Ştiinţifică Centrală a A.Ş.M.:

1946, **ms. 1, f. 95-99**[*]; Izvorul Mare (azi în componența mun. Dubăsari); inf. Haritina Pascal, 87 ani; culeg. A. Vareniev;

1946, **ms. 5, f. 73**; Mahala – Dubăsari; inf. Maria Stoian, 42 ani; culeg. M. Barcari;

1946, **ms. 5, f. 139**; Delacău – Anenii Noi; inf. Vasile Iorgu, 35 ani; culeg. M. Barcari;

1946, **ms. 5, f. 167**; Delacău – Anenii Noi; inf. Tudosîia Dutcă; culeg. M. Barcari;

1946, **ms. 6, f. 64-66**; mun. Dubăsari; inf. Ecaterina Timaniuc, 65 ani; culeg. N. Lucavşciuc.

1947**, ms. 7, f. 91**; Doroţcaia – Grigoriopol; inf. Claudia Zatica, 20 ani; culeg. M. Ipatii (Savin);

1947, **ms. 8, f. 101**; Colbasna – Hînceşti; inf. Serghei A. Dobrovolschi, 67 ani; culeg. I. Burlaca;

1947, **ms. 14, f. 36**; Pecişte – Rezina; inf. Varvara Batog, 71 ani; culeg. V. Musteaţă;

1947, **ms. 19, f. 34-44**; Sauca – Ocniţa; inf. Olga Ciornea, culeg. P. Zadneprov (Zadnipru);

1947, **ms. 20, f. 108**; Scoreni – Străşeni; inf. Nadejda Miron, 40 ani; culeg. N. Belistov;

1947, **ms. 24, f. 45**; Izvoare – Sîngerei; inf. Anastasia Dilion, 64 ani; culeg. I. Mocreac;

1947, **ms. 29, f. 11**; Sauca – Ocniţa; inf. Eftenia Sorbală, 90 ani; culeg. P. Zadneprov (Zadnipru);

1950, **ms. 34, f. 169; f. 171**; Mihăileni – Rîşcani; inf. Varvara T. Carazanu, 57 ani; culeg. Gh. Dodiţă;

1950, **ms. 36, f. 51-52**; Dimitrăuca – Chilia – Odesa; inf. Ileana Cernela; culeg. I. Potînga;

1951, **ms. 37, f. 54**; Slobozia-Hodorogea – Orhei; Parascovia Jigan, 26 ani; culeg. N. Savin;

1961, **ms. 40, f. 27**; Sauca – Ocniţa; inf. Vasilca Ch. Deren, 41 ani; culeg. M. Mihalco;

1952, **ms. 49, f. 97**; Alcedar – Şoldăneşti; inf. Axinia Ţapordei, 68 ani; culeg. T. Curti;

1952, **ms. 52, f. 43**; Petreni – Drochia; inf. Sofia Ciumacu; culeg. E. Ciumacu, M. Serbin;

1953, **ms. 54, f. 38**; Mihălăşeni – Ocniţa; inf. Elena Lesnic, 60 ani; culeg. V. Crîjanovschi;

1953, **ms. 56, f. 175-176**; Horodişte – Călăraşi; inf. Maria Ceban, 49 ani; culeg. V. Tabunşcic;

1953, **ms. 57, f. 75**; Visoca – Soroca; inf. nu este indicat; culeg. P. Parpalaia, I. Potînga;

1955, **ms. 70, f. 93**; Jora – Orhei; inf. Irina Bujor, 49 ani; culeg. E. Bujor;

1955, **ms. 70, f. 192**; Drepcăuţi – Briceni; inf. Elena Gumenîi, 57 ani; culeg. E. Gumenîi;

1956, **ms. 72, f. 80**; Truşeni – mun. Chişinău; inf. Profira Niţu, 67 ani; culeg. G. Madan;

[*] Segmentul evidenţiat corespunde referinţelor din lucrare.

1956, **ms. 72, f. 103**; Truşeni – mun. Chişinău; inf. Ana Nițu, 45 ani; culeg. G. Madan;

1956, **ms. 72, f. 230**; mun. Donduşeni; inf. Irina Găină, 35 ani; culeg. P. Galeţchi;

1957, **ms. 84, f. 61-65**; Caracuşenii Vechi – Briceni; inf. Nicolaie Pleşca, 43 ani; culeg. N. Băieşu;

1957, **ms. 87, f. 64**; Sauca – Ocnița; inf. Vera Sorbală, 56 ani; culeg. A. Zencenco;

1959, **ms. 118, f. 154**; Grozeşti – Nisporeni; inf. Alexandra Ciobanu, 52 ani; culeg. M. Tipa;

1959, **ms. 122, f. 77**; Jora de Sus – Orhei; inf. Panaghia Ciobotari, 45 ani; culeg. N. Savin;

1959, **ms. 125, f. 126-129**; Ochiul Alb – Drochia; inf. Irina Dediu; culeg. G. Botezatu;

1963, **ms. 146, f. 90**; Obileni – Hînceşti; inf. Chiril Puşcaşu, 54 ani; culeg. E. Junghietu, I. Sandu, P. Nică;

1963, **ms. 147, f. 109**; Tartaul – Cantemir; inf. Dochia Vîrneanu, 52 ani; culeg. N. Băieşu, A. Hropotinschi, N. Pîslaru;

1964, **ms. 149, f. 207**; Bursuceni – Sîngerei; inf. Paraschiva Fală, 108 ani; culeg. G. Spataru, V. Pojoga, V. Cirimpei;

1964, **ms. 151-a, f. 108**; Tomeştii Vechi – Glodeni; inf. Vasile Hurduială, 53 ani; culeg. M. Savin, E. Bîtcă, R. Grubîi;

1965, **ms. 158, f. 10**; Bădiceni – Soroca; inf. Paraschiva Vidraş, 70 ani; culeg. M. Savin, E. Țarălungă;

1965, **ms. 159**; Rădulenii Vechi – Floreşti; inf. Zinaida Lucinschi, 68 ani; culeg. N. Băieşu, I. Damaschin;

1966, **ms. 164, f. 251**; Moleşti – Ialoveni; inf. Profira Ciobanu; culeg. E. Junghietu, S. Stratulat, D. Boghean, M. Papuc;

1966, **ms. 164, f. 311**; Obileni – Hînceşti; inf. Chiril Puşcaşu, 54 ani; culeg. E. Junghietu, S. Stratulat, D. Boghean, M. Papuc;

1966, **ms. 165, f. 255**; Stolniceni – Hînceşti; inf. Maria Graur, 71 ani; culeg. A. Hîncu, V. Țurcanu, I. Bujor, L. Belîi;

1967, **ms. 166, f. 95**; Brăviceni – Orhei; inf. Agafia Cumpănă, 71 ani; culeg. G. Bobînă;

1967, **ms. 173, f. 210**; Curleni – Orhei; inf. Haralampie G. Graur, 82 ani; culeg. A. Hîncu, A. Hropotinschii, A. Ganaga, Z. Potlog, V. Snighiri;

1967, **ms. 174, f. 24**; Cucuruzeni – Orhei; inf. Parascovia Meleca, 24 ani; culeg. A. Hîncu, A. Hropotinschi, A. Banaga, Z. Potlog, V. Snighiri;

1968, **ms. 191, f. 127-128**, **130**; Bălăneşti – Nisporeni; inf. Eufrosinia Curagău, 55 ani; culeg. A. Condrea, M. Savin;

1968, **ms. 197, f. 51**; Cioreşti – Nisporeni; inf. Liuba Belîi, 60 ani; culeg. L. Mandatii;

1970, **ms. 218, f. 229**; Zăicana – Criuleni; inf. Vera Stănilă, 76 ani; culeg. A. Dumitraş;

1970, **ms. 220, f. 9**; Lîsaia Gora – Pervomaisc – Nicolaev; inf. Elisaveta Ţuşco, 85 ani; culeg. G. Botezatu;

1970, **ms. 221, f. 95**; Ustia – Dubăsari; inf. Tatiana Clemenţov, 49 ani; culeg. A. Croitoru, I. Ciobanu;

1971, **ms. 232, f. 136**; Rădeni – Călăraşi; inf. Eudochia Gh. Pălitu, 72 ani; culeg. L. Botezatu;

1971, **ms. 232, f. 122**; Rădeni – Călăraşi; inf. Nastasia C. Jardan, 87 ani; culeg. L. Botezatu;

1971, **ms. 232, f. 159**; Nişcani – Călăraşi; inf. Maria Stratan, 60 ani; culeg. L. Botezatu;

1972, **ms. 244, f. 235**; Căpriana – Străşeni; inf. Gheorghe Simin, 65 ani; culeg. I. Ciobanu, T. Ştefîrţă, L. Ungureanu;

1972, **ms. 246, f. 24**; Oneşti – Străşeni; inf. Nastasia Bortă, 60 ani; culeg. I. Ionaş;

1973, **ms. 259, f. 2**; **3**; **4**; **5-6**; **8**; Pîrîta – Dubăsari; inf. Irina Găitan, 86 ani; culeg. I. Ciobanu, V. Tanase, T. Ştefîrţă;

1974, **ms. 265, f. 44-45**; Văratic – Rîşcani; inf. Ana S. Şalaru, 53 ani; culeg. E. Junghietu;

1974, **ms. 270, f. 143**; Podreţovo – Cotovsc – Odesa; inf. Maria Bogatîi, 74 ani; culeg. E. Junghietu, V. Cirimpei;

1975, **ms. 272, f. 99**; Valea Mare – Ungheni; inf. Zinovia Tătăruş, 76 ani; culeg. N. Băieşu, I. Tacu, Z. Leporda;

1975, **ms. 273, f. 33**; Cuconeştii Vechi – Edineţ; inf. Palaghia Gheorghiţă, 60 ani; culeg. S. Moraru;

1975, **ms. 276, f. 75**; Todireşti – Ungheni; inf. Elena Statnic, 70 ani; culeg. E. Junghietu, E. Chitoroagă, M. Păvălache;

1975, **ms. 276, f. 134**; Cetireni – Ungheni; inf. Vera Bejenaru, 70 ani; culeg. E. Junghietu, E. Chitoroagă, M. Păvălache;

1976, **ms. 286, f. 184**; Lipceni – Rezina; inf. Anastasia Macovei, 85 ani; culeg. E. Junghietu;

1976, **ms. 286, f. 215-216**; Bădragii Vechi – Edineţ; inf. Cristina M. Şchiopu, 70 ani; culeg. E. Junghietu;

1983, **ms. 288, f. 109**; Mihăileni – Edineţ; inf. Daria Lungu, 68 ani; culeg. S. Moraru, I. Filip;

1976, **ms. 292, f. 143-144**; Mîndreşti – Teleneşti; inf. Antonia I. Mustea, 60 ani; culeg. E. Junghietu, Z. Izbaş, Z. Leporda;

1981, **ms. 319, f. 183**; Bîrnova – Ocniţa; inf. Pelegheia Ch. Buga, 67 ani; culeg. G. Botezatu, L. Curuci;

1981, **ms. 329, f. 45**; Obreja Veche – Făleşti; inf. Elena V. Patraşcă, 63 ani; culeg. M. Ciupercă, T. Namaşco, S. Moraru;

1981, **ms. 329, f. 46-47**; Obreja Veche – Făleşti; inf. Maria Cucu, 81 ani; culeg. M. Ciupercă, T. Namaşco, S. Moraru;

1982, **ms. 331, f. 145**; Petreni – Bălți; inf. Anghelina Golovati, 75 ani; culeg. E. Junghietu;

1984, **ms. 349, f. 46**; Văratic – Edineț; inf. Alexandra Gorcea, 73 ani; culeg. G. Botezatu;

1984, **ms. 351, f. 28**; Văratic – Edineț; inf. Natalia Bădrăgeanu, 84 ani; culeg. A. Hîncu;

1985, **ms. 354, f. 37**; Bălăureşti – Nisporeni; inf. Natalia Bătrînu, 83 ani; culeg. N. Macaganiuc, V. Cardaşim, S. Moraru;

1982, **ms. 355, f. 328**; Mileştii Mici – Ialoveni; inf. nu este indicat; culeg. N. Cojocari, Z. Iordan, S. Moraru;

1985, **ms. 357, f. 12-13**; Valea Adîncă – Camenca; inf. Maria Melnic, 64 ani; culeg. L. Curuci, E. Junghietu;

1985, **ms. 357, f. 39**; Hrustovaia – Camenca; inf. Taisia V. Podoprigora, 59 ani; culeg. L. Curuci, E. Junghietu;

1985, **ms. 373, f. 82-84**; Pătrăuții de Jos – Storojineț – Cernăuți; inf. Natalia Gh. Cobeli, 54 ani; culeg. G. Botezatu;

1987, **ms. 379, f. 2**; Balatina – Glodeni; inf. Liuba Moşac, 75 ani; culeg. L. Dolinschi, S. Moraru;

1987, **ms. 384, f. 181-182**; Ofatinți – Rîbnița; inf. Olga I. Chirpii, 84 ani; culeg. G. Botezatu;

1987, **ms. 387a**; Răscăieți – Ştefan-Vodă; inf. Elena A. Tulei, 53 ani; culeg. E. Junghietu;

1988, **ms. 388, f. 193-206**; Moldovanscoe – Crîmsc – Crasnodar; inf. Maria G. Vicol, 67 ani; culeg. E. Junghietu;

1988, **ms. 391-a, f. 154-156**; Moldovanscoe – Crîmsc – Crasnodar; inf. Paraschiva G. Şaban, 64 ani; culeg. G. Botezatu, A. Hîncu;

1988, **ms. 391-a, f. 227-229**; Şabanovca – Seversc – Crasnodar; inf. Ana N. Orba, 77 ani; culeg. G. Botezatu, A. Hîncu;

1988, **ms. 391-a, f. 343-350**; Moldovanovca – Tuapse – Crasnodar; inf. Vera Cucima, 80 ani; culeg. G. Botezatu, A. Hîncu;

1988, **ms. 392, f. 163**; Moldovanscoe – Crîmsc – Crasnodar; inf. Cristina Cibotari, 78 ani; culeg. V. Cirimpei, S. Moraru;

1988, **ms. 397-a, f. 35**; Moldovanscoe – Crîmsc – Crasnodar; inf. Tecla Muntean, 71 ani; culeg. I. Buruiană;

1988, **ms. 397-a, f. 137-138**; Moldovanovca – Tuapse – Crasnodar; inf. Nina Coroliov, 63 ani; culeg. I. Buruiană;

1991, **ms. 402, f. 14**; Ustia – Dubăsari; inf. Panaghia Teacă, 81 ani; culeg A. Graur;

1991, **ms. 402, f. 23**; Ustia – Dubăsari; inf. Maria Popov, 54 ani; culeg A. Graur;

1991, **ms. 402, f. 28-33**; Horodca – Ialoveni; inf. Daria Bogdan, 70 ani; culeg A. Graur;

1991, **ms. 402, f. 74**; Dubăsarii Vechi – Criuleni; inf. Anastasia Calcatinci, 72 ani; culeg A. Graur;

1991, **ms. 402, f. 115**; Zîmbreni – Ialoveni; inf. Eudochia Racoviță, 60 ani; culeg A. Graur;

1991, **ms. 402, f. 100**; Costeşti – Ialoveni; inf. Vera Lupu, 38 ani; culeg A. Graur;

1991, **ms. 402, f. 130-136**; Suruceni – Ialoveni; inf. Svetlana Aga, 20 ani; culeg A. Graur.

Fondul de Folclor al Centrului Național de Creație Populară (C.N.C.P.):

1988, bobina 128, fonograma 3292; 3299; Moldovanscoe – Crîmsc – Crasnodar; inf. Anica Ş. Petrea, 75 ani; culeg. S. Moraru, V. Cirimpei.

Arhiva personală a competitoarei:

1988; Mileştii Mici – Ialoveni; inf. Ecaterina Graur, 47 ani;

1988; Podoima – Camenca; inf. Maria S. Vadaniuc, 67 ani;

1988; Rădenii Vechi (a) – Ungheni; inf. Anica Treteli, circa 60 ani;

1988; Rădenii Vechi (b) – Ungheni; inf. Maria I. Bulbaş, 66 ani;

1988; Rădenii Vechi (c) – Ungheni; inf. Nadejda Pascal, 47 ani;

1989; Bîrnova – Ocnița; inf. femeie de circa 60 ani;

1989; Branişte – Rîşcani; inf. Sofia Botezatu, 71 ani;

1989; Bursuc – Soroca; inf. Ana Pascari, 64 ani;

1989; Cîşlița-Prut – Cahul; inf. Vasilița Nicula, 55 ani;

1989; Climăuți – Donduşeni; inf. Olga Rusu, 68 ani;

1989; Copanca – Căuşeni; inf. Agafia Buhanistiuc, 74 ani;

1989; Copciac – Ştefan Vodă; inf. Domnica Jitari, circa 50 ani;

1989; Corjova – Criuleni; inf. Vera Malai, 69 ani;

1989; Crasnoilsc – Storojineț – Cernăuți; inf. Mardarina Grozavu, 63 ani;

1989; Delacău – Anenii Noi; inf. Maria Ipati, 67 ani;

1989; Duruitoarea Nouă – Edineț; inf. Ileana Cobăneanu, 65 ani;

1989; Ermoclia (a)–Ştefan-Vodă; inf. Paraschiva Musteață, 92 ani;

1989; Ermoclia (b) – Ştefan-Vodă; inf. Paraschița Ciobanu, 60 ani;

1989; Feştelița – Ştefan-Vodă; inf. Tudora Pîslari, 74 ani;

1989; Gura Bîcului – Anenii Noi; inf. Aculina Nogai, 61 ani;

1989; Horodişte – Edineț; inf. Ileana Bunciuc, 95 ani;

1989; Malcoci (a) – Ialoveni; inf. Maria Dulea, 80 ani;

1989; Malcoci (b) – Ialoveni; inf. Maria Ermurache, 90 ani;

1989; Mihălăşeni – Edineț; inf. Ileana Voinescu, 71 ani;

1989; mun. Ştefan-Vodă; inf. Uliana N. Gîştimulti, 60 ani;

1989; Pivniceni – Donduşeni; inf. Fevronia Cibotaru, circa 80 ani;

1989; Plop – Donduşeni; inf. Eugenia Sandu, 60 ani;

1989; Pociumbeni – Rîşcani; inf. Serafima Starosti, 80 ani;

1989; Podoima (a) – Camenca; inf. Anastasia Olşanschi, 65 ani;

1989; Podoima (b) – Camenca; inf. Axenia Formusachi, 53 ani;

1989; Podoima (c) – Camenca; inf. Maria L. Bublic, 62 ani;

1989; Popeasca – Ştefan-Vodă; inf. Eufrosinia Ciobanu, 76 ani;

1989; Puhăceni – Anenii Noi; inf. Agafia Ioviță, 78 ani;

1989; Rediul Mare (a) – Donduşeni; inf. Eudochia Ciocoi, 73 ani;

1989; Rediul Mari (b) – Donduşeni; inf. Lidia Vindereu, 68 ani;

1989; Slobozia – Ştefan Vodă; inf. Ecaterina Carp, 71 ani;

1989; Speia (a) – Anenii Noi; inf. Maria Vişnevschi, circa 60 ani;

1989; Speia (b) – Grigoriopol; inf. Agafia Jîvilică, 88 ani;

1989; Speia (c) – Grigoriopol; inf. Maria T. Pascaru, 61 ani;

1989; Taşlîc – Grigoriopol; inf. Marfa Pătlăgică, 81 ani;

1989; Telița (a) – Anenii Noi; inf. Solomeia Pascaru, circa 60 ani;

1989; Telița (b) – Anenii Noi; inf. Vera Zagorodnîi, 51 ani;

1989; Tîrnova – Donduşeni; inf. Irina Stog, 80 ani;

1989; Ulmu – Ialoveni; inf. Eudochia Nicolăescu, 69 ani;

1990; Bardar – Ialoveni; inf. Cristina Plugaru, 75 ani;

1990; Cernoleuca (a) – Donduşeni; inf. Ana Puzîrea, 82 ani;

1990; Cernoleuca (b) – Donduşeni; inf. Profira V. Cucer, 65 ani;

1990; Cupca – Adîncata – Cernăuți; inf. Domnica V. Patraş, 62 ani;

1990; Lozova – Străşeni; inf. Elisaveta D. Dosca, 71 ani;

1990 (**1995**); **Sauca (a)** – Ocnița; inf. Olga Ciornea, 70 (75) ani;

1990; Sauca (b) – Ocnița; inf. Sofia V. Cuşnir, 69 ani;

1990; Şirocaia Poleana – Adîncata – Cernăuți; inf. Aurica Sucevan, 62 ani;

1990; Trebujeni – Orhei; inf. Maria Balan, 64 ani;

1991; Corlăteni – Rîşcani; inf. Vera Glavan, 67 ani;

1991; Cornova (a) – Ungheni; inf. Alexandra Pruteanu, circa 50 ani;

1991; Cornova (b) – Ungheni; inf. Ana Poltorean, 42 ani;

1991; Cornova (c) – Ungheni; inf. Maria Latiş, 66 ani;

1991; Cornova (d) – Ungheni; inf. Maria Trofim, 84 ani;

1991; Coşniţa Nouă – Dubăsari; inf. Ileana Todica, 85 ani;

1991; Dubău – Dubăsari; inf. Nina M. Mihailac, 67 ani;

1991; Mînzăteşti (a) – Ungheni; inf. Ileana Berdos, 63 ani;

1991; Mînzăteşti (b) – Ungheni; inf. Ambrosii Cărăcaş, 71 ani;

1991; Pohrebea Nouă – Dubăsari; inf. Galina Tolstenco, 59 ani;

1991; Poiana – Ungheni; inf. Ecaterina Ciubotaru, 82 ani;

1991; Sineşti – Ungheni; inf. Maria Gore, 81 ani;

1991; Tarasova (a) – Orhei; inf. Olga Olaru, 62 ani;

1991; Tarasova (b) – Orhei; inf. Olga Pascari, 77 ani;

1991; Valea-Coloniței – Criuleni; inf. Vasilina Gavriliță, 68 ani;

1992; Văsieni – Ialoveni; inf. Sofia Ghindă, 69 ani;

1993; Gangura (a) – Ialoveni; inf. Domnica Ciubacci, 71 ani, venită din Tarutino – Odesa;

1993; Gangura (b) – Ialoveni; inf. Nadejda Rucan, 59 ani, venită din Rovnoe – Tarutino;

1993; Sudarca (a) – Donduşeni; inf. Axenia Rebcinschi, 69 ani;

1993; Sudarca (b) – Donduşeni; inf. Maria R. Turceac, 75 ani;

1993; Sudarca (c) – Donduşeni; inf. Profira Beţivu, 83 ani;

2002; Căpreşti – Floreşti; inf. Ecaterina Colesnic; 40 ani.

Abrevieri de cuvinte comune, denumiri de instituții, reviste etc.

A.Ş.M. – Academia de Ştiințe a Moldovei;
C.N.C.P. – Centrul Național de Creație Populară;
culeg. – culegător;
edit. – editura;
f. – fila;
fasc. – fascicula;
f. a. – fără an;
f. e. – fără editură;
inf. – informator;
intr. – introductiv;
jud. – județ;
ms. – manuscris;
mun. – municipiu;
nr. – număr;
p. – pagina;
REF – Revista de etnografie şi folclor (Bucureşti);
RF – Revista de folclor (București);
RLŞL – Revistă de lingvistică şi ştiință literară (Chişinău);
tip. – tipografie;
var. – variantă;
vol. – volum;
st. – studiu;
вып. – выпуск (ediția);
с. – страница (pagina).

Cuvinte-cheie ale lucrării (în limbile română, engleză şi rusă)

Demonologie – demonology – демонология;

Descîntec – incantation – заговор;

Etnologie – ethnology – этнология;

Folclor ritualic – ritual folklore – обрядовый фольклор;

Magie – magic – магия;

Medicină populară – folk medicine – народная медицина;

Mitologie populară – popular mythology – народная мифология;

Poetica descîntecului – poetics of incantation – поэтика заговоров;

Practici divinatorii – divinatory practices – народные гадания;

Vrăjitorie – witchcraft – колдовство.

SUMMARY

The doctor thesis „Incantation of the Romanians: History and Actuality“ represents a study on the incantation tradition from the origins till present. The research is elaborated as the result of studying the published works, as well as the archive data or the case researches of the author.

On the basis of the published works in our country and abroad the most important problems linked with incantation and incantating were analyzed, among which an important place is played by the origin and evolution of the ritual, terminological determinations and classification of the texts of magic poems.

A big number of materials on the place were used in the work, thus contributing to the substitution of some gaps traced out in the process of the phenomenon research. Thus, an important stage in the performance of recovery ritual was outlined: the divinatory practices. As it was affirmed, the archaic thought equalizes the revealing of the sickness origin with recovery. The divinatory techniques, described in the thesis, express the complex approach of the divinatory practices present in other popular faiths as well.

The research is elaborated in the context of typological functional system of recovery rituals. The examples present an interest from the point of view of compared researches, demonstrating the presence of some motifs of Indo-European origin partially penetrated through Ancient Greek and Romanian culture.

The problems linked with the artistic structure of incantation are approached under a new light. At the same time, the registered materials in the last decades indicate the degradation of the species, expressed through the reducing of the number of rows of the poem texts.

The existence of the incantation tradition in the present conditions is regarded as an integrant part of the witchcraft existence in traditional consciousness. In the work the incantation functioning from the beginning of the XIX-th century till present days is presented. Being present nowadays as well in some folklore environments, the incantation involves a complex research based on modern methods of research.

The importance of the elaborated work consists both in capitalization of some archive and place novelty materials and in the findings of theoretical order regarding the level of problem study and the imposed new directions of research.

The results of the research will contribute to the adequate reflection of the given field in the specialty works and to further impellent of researches.

РЕЗЮМЕ

Работа *Заговор у румын: история и современность* является комплексным изучением заговорной традиции румынского народа. Опираясь на достижения отечественной и зарубежной этнологии, диссертант рассмотрел важнейшие проблемы, связанные с заговорной традицией, среди которых особое место занимают происхождение и развитие ритуала, терминологические определения, классификация заговорно-заклинательных текстов.

Исследование построено на богатой источниковедческой базе, включающей полевые материалы предшествующих поколений исследователей, многолетние наблюдения автора (обследованы сотни сел в Республике Молдова и за ее пределами), а также литературные и архивные материалы.

Использованные автором полевые материалы, собранные в ходе экспедиционных работ, позволили ей выявить важнейший этап в проведении заговорного ритуала: гадание и диагностика болезни. В архаических представлениях считается, что определение и выявление болезни равносильно исцелению от нее. Автору удалось открыть специфические способы гадания, ранее не упомянутые в литературе. Приведенные материалы и предложенная трактовка способствуют более глубокому осмыслению феномена «народные гадания» вообще.

В ходе полевых исследований автором обнаружены и раннее неизвестные функциональные типы заговоров (для поднятия престижа села) или неотмеченные до сих пор повествовательные мотивы поэтических текстов. Приведенные в диссертации примеры, представляющие интерес в плане сравнительного анализа, свидетельствуют о том, что в традиционной культуре сохранились мотивы восходящие к индоевропейским истокам частично проникшие через древнегреческую и романскую культуру.

Автор, на основе существующих материалов, отмечает высокую художественную ценность заговоров, вместе с тем констатируя определенную деградацию текстов в современных условиях, выраженную уменьшением размеров поэтических строк.

Заговорная традиция в современных условиях анализируется как неотъемлемая часть магических представлений в традиционном сознании. Выявленные диссертантом специфические черты темпорального и вербального кода, характерного для восточных романцев, еще раз подтверждают научную значимость исследования.